

Torsdagen den 23 April.

Kl. 10 f. m.

§ 1.

Herr Talmannen meddelade Kammaren innehållet af en så lydande dödsattest:

Att Ledamoten af Riksdagens Andra Kammare Nils Hansson i dag afled genom lunginflammation och chronisk njurinflammation intygas.

Stockholm den 22 April 1874.

R. Bruzelius.
Med. Doktor.

Med anledning häraf beslöt Kammaren att, jemlikt 28 § Riksdagsordningen, underdånig anmälan skulle hos Kongl. Maj:t göras om den genom Nils Hanssons fränfälle inom Kammaren yppade ledighet af riksdagsombud för Södra Åsbo och Bjäre härad af Christianstads län.

§ 2.

Föredrogs och godkändes Stats-Utskottets förslag till Riksdagens skrifvelse N:o 21 till fullmäktige i Riksgälds-kontoret angående Riksgälds-kontorets förvaltning under den tid, som förflutit sedan början af 1873 års riksdag.

§ 3.

Föredrogs och godkändes nedannämnda förslag till Riksdagens underdåniga skrifvelser, afgifna

af *Riksdagens Kansli*:

N:o 22, i fråga om förändrad lydelse af 9 § i Kongl. kungörelsen den 30 December 1863, angående nämndemans rätt till ersättning för extra förrättningar m. m.;

N:o 23, angående befrielse för sådana fartyg, som söka nödhamn, från utgörande af fyr- och båkafgifter;

N:o 24, angående ändring i Kongl. Maj:ts nådiga reglemente för de lägre landtbruksskolorna i riket den 27 Mars 1863; och

N:o 25, angående nedsättning i kontrollstämplingsafgifterna;

af *Stats-Utskottet*:

N:o 26, angående ifrågasatt upphörande af Manufakturdiskontverkets lånerörelse;

N:o 27, angående beviljade statsbidrag till vägars anläggning, bro- och hamnbyggnader samt vattenkommunikationer, äfvensom sjösänkningar och andra vattenaftappningsföretag;

N:o 28, angående beviljadt anslag för anläggning af väg mellan Junosuando by inom Pajala socken och Wittangi kyrkoby inom Jukkasjärvi lappmark af Norrbottens län; och

N:o 29, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga proposition angående Westerås domkyrkokassas befriande från skyldighet att erlægga ränta och amortering å ett år 1858 beviljadt statslån.

§ 4.

Föredrogos och hänvisades till Stats-Utskottet Kongl. Maj:ts nådiga propositioner till Riksdagen:

1:o) angående Postverkets utgiftsstaten för år 1875, och

2:o) angående Telegrafverkets utgiftsstaten för samma år.

§ 5.

Till behandling förekom Stats-Utskottets utlåtande N:o 20 a, angående regleringen af utgifterna under riksstatens åttonde hufvudtitel.

1:sta—12:te punkterna.

Biföllos.

13:de punkten.

I anledning af Utskottets hemställan under *litt. a* anförde:

Herr Törnfeldt: Det förundrar mig verkligen, att hvarken Kongl. Maj:t eller Stats-Utskottet behjertat det förhållande, att lärare i musik och teckning vid våra elementarläroverk rättvisligen böra vara likställda i lönevilkor med gymnastiklärare. Dessa sistnämnda lärares åliggande är att utbilda och förkofra lärjungarnes kroppar, medan lärarnes i musik och teckning uppgift är att odla deras själar. Kroppsodlingen går ut på att genom musklernas uppöfvande och kroppens stärkande sätta de unga i tillfälle att sedermera så mycket som möjligt förvärfva och njuta af de

af de materiela gåfvorna, men själens odling bör väl derfor icke försummas, utan anses lika, om ej mera vigtig än kroppsutvecklingen, och öfningen i musik och teckning är väl den som i främsta rummet väcker och upplyfter människans känsla för det heliga och öppnar hennes själ för det sköna, sanna och goda i lifvet. Jag talar detta företrädesvis till dem, som sjelfva öfva eller öfvat musik och teckning, ty de förstå bäst det förädlade inflytande, som derigenom åstadkommes, men äfven om jag antager, att flertalet i denna Kammare icke uti dessa stycken erhållit någon öfning, tror jag mig icke till dem nu tala förgäfves, ty hvar och en har väl en eller annan gång erfarit den inflytelse, den väckelse, som afhörande af god musik eller åskådandet af en skön målning medför. De förädlade njutningar, som derigenom beredas, utvisa civilisationens högsta blomstring och tala himmelens blomsterspråk till jordens barn, ett språk, som vänder den odödliga menniskoandens känsla till något renare, ädlare och högre än det jordiskt materiela. Detta får icke förbises. För att nu till lärare i dessa ämnen få personer, som äro begäfvade med de särskilda anlag, som för utöfningen af dylikt lärarekall äro erforderliga, må man se till att deras löneförmåner äro så ställda, att de icke nödsakas att vända sig åt annat håll. Ehuru jag visst icke har något emot undervisning i gymnastik, som är nyttig och nödvändig för det materiela, tycker jag dock att man icke bör fästa mindre afseende på den undervisning, som äsyftar att utveckla det andliga hos människan, utan att lärarne i dessa stycken böra sättas i full likställighet i afseende på lönevilkoren med dem, som handhafva gymnastikundervisningen. Då emellertid hvarken Kongl. Maj:t eller Stats-Utskottet gjort någon framställning i sådant syfte, så lärar väl för närvarande icke något kunna uti ifrågavarande afseende begäras, och jag har härigenom blott velat, till den kraft och verkan det för framtiden kan hafva, uttala min uppfattning, att man bör åt lärare i musik och teckning bereda lika löneförmåner med dem, som gymnastiklärare åtnjuta. Jag tror, att man skall finna denna min uppfattning så mycket mera rättvis, om man tager i betraktande de förstudier, som lärare i musik och teckning få underkasta sig i jmförelse med gymnastiklärarne. En musiklärare kan icke fullborda sin kurs på mindre än 10 år, och stundom åtgår dertill ända till 13 å 14 år, hvaraf under halfva tiden tages undervisning af en privatlärare och återstående delen af undervisningen erhålles vid Musikaliska akademien. Den, som skall undervisa i teckning, måste undergå en lärokurs på minst 5 å 6 år, under det deremot en gymnastiklärare, till hvilka befattningar företrädesvis tagas militärer, fullborda sin kurs på 12 månader, fördelade på två år. Dessutom åtnjuter den sistnämnde under sin lärotid fri skjuts fram och åter från hemorten till den i hufvudstaden befintliga gymnastiska läroanstalten, samt 3 R:dr i dagtraktamente under den tid han vistas vid denna anstalt, hvarjemte gymnastikläraren behåller lönen såsom pension, när han från sin befattning afgår. Dylika förmåner åtnjutas icke af lärarne i musik och teckning, och deraf framgår, att gymnastikläraren både under sin lärotid och sedermera vid utöfningen af sin lärareverksamhet står i vida bättre ställning än lärarne i musik och teckning, och detta är icke rätt, ty om någon af dessa lärare-

klasser bör hafva större förmåner än den andra, så är det väl de lärare, som befordre själens odling.

Grefve Posse: Jag vill icke, att Herr Törnfeldt skall stå aldeles ensam i den uppfattning, han nyss uttalat, och jag ber derföre att få tillkännagifva, det äfven jag för min del anser, att öfningslärarne borde blifva något bättre tillgodosedda än hvad nu är fallet. Jag skulle således önska och gerna hafva understödt, att högre löner för dem stadgades, men då sådant icke af Kongl. Maj:t blifvit begärdt, har hvarken någon framställning i detta afseende från Stats-Utskottet eller någon reservation derifrån kunnat komma i fråga.

Efter denna öfverläggning, som nu förklarades slutad, bifölls momentet.

Litt. b.

Hvad Utskottet i detta mom. hemställt blef äfvenledes bifallet.

14:de punkten.

Härvid yttrade:

Herr Törnebladh: Jag måste här uttala ett beklagande, att den summa, som i denna punkt omförmåles, icke har kunnat höjas till något större belopp. Det är nemligen aldeles påtagligt, att, då statens tjänstemän i öfrigt genom Kongl. Maj:ts förslag och Riksdagens beredvillighet i allmänhet fått sig beviljad någon förhöjning i sina innehafvande löner och arvoden, en liknande förhöjning varit synnerligen önskelig äfven för extra lärare vid statens elementarläroverk. Dessa lärare stå för öfrigt i ett annat förhållande än statens ordinarie tjänstemän, derigenom att dessa sistnämnde måste göra sin tjänst, oberoende af det större eller mindre lönebelopp, som Riksdagen kan finna skäligt att åt dem bevilja, hvaremot den extra läraren blott är antagen för tillfället, och det kan lätt inträffa att, om icke arvodet ställes tillräckligt högt, man helt enkelt icke kan få några dugliga extra lärare. Vi hafva sett, att för närvarande behöfvas omkring 70 extra lärare, och det vore till stor skada för undervisningen, om dessa 70 skulle sökas bland de klasser af personer, hvilka icke voro fullt lämpliga för lärarekallet, utan endast i brist på annan sysselsättning eller bättre sätt att förvärfva sin utkomst, ville åtaga sig nämnda kall. År 1858 bestämdes arvodesbeloppen för extra lärare till 1,000 R:dr för högre kvalificerade och 750 R:dr för lägre. Dessa arvoden fastställdes med afseende på dåvarande minsta adjunkts- och kollegalöner, och bestämdes till respektive samma belopp och tre fjerdedelar deraf. Uti detta förhållande inträdde icke någon förändring genom cirkuläret af år 1872, och detta var naturligt, emedan någon förhöjning i adjunkts- eller kollegalönerna då icke skett. Nu är emellertid en sådan förhöjning ifrågasatt och är till och med för framtiden af Riksdagen med storsint beredvillighet beviljad. Det hade

således endast varit fullt konsekvent, om nu någon anslagsförhöjning jemväl blifvit begärd för extra lärare. Jag vet visserligen att, enligt gällande lag, Kongl. Maj:t är oförhindrad att höja ifrågavarande belopp, men det framgår af den Kongl. propositionen, att åtminstone för närvarande det icke synes vara någon förhoppning om att en sådan förhöjning skall ega rum, ty anslaget är begärdt, särskildt med angifvande af de belopp, som för närvarande utgå till extra lärare i olika kvalifikationer, och det är ganska lätt att räkna ut, att om antalet af dessa lärare äfven något förminskas, de 60,000 R:dr, som blifvit begärda, icke skola räcka till att åstadkomma behöflig förbättring i extra lärarnes lönevilkor. hvaraf åter den farhåga uppkommer, att man icke för framtiden skall få några dugliga extra lärare. Denna fara är närmare än man måhända tror, ty det är redan känt, att flere sådane lärare nu vilja lemna sina befattningar, derfor att deras inkomst deraf är för liten.

Jag finner mycket väl att, då hvarken Kongl. Maj:t eller någon enskild motionär gjort någon framställning om förbättrade lönevilkor för extra lärare, det icke skulle gagna till något att yrka återremiss af förevarande punkt i betänkandet, emedan Stats-Utskottet icke gerna kunde framkomma med annat förslag, än det gjort. Jag har emellertid velat göra detta uttalande, under förhoppning, att det af mig angifna förhållandet måtte för framtiden beaktas, till hvilken förhoppning jag har så mycket större skäl, som löneförhöjning för de ordinarie lärarne redan är beviljad, och konsekvensen bjuder, att de extra lärarne äfven böra af samma fördel komma i åtnjutande.

Chefen för Kongl. Ecklesiastik-departementet, Herr Statsrådet Wennerberg: Aflöningen till extra lärare utgår med 750 eller 1,000 R:dr och således med tre fjederdelar eller hela beloppet af hvad ordinarie lärare i lägsta lönegrad åtnjuta. Kongl. Maj:t har nu hos Riksdagen begärt, att de ordinarie lärarnes löner måtte förhöjas med 500 R:dr i hvarje lönegrad, och Stats-Utskottet har, med en beredvillighet, för hvilken lärarne icke kunna vara annat än på det högsta tacksamme, tillstyrkt denna framställning, hvadan det är allt hopp, att Riksdagen äfven skall dertill lemna sitt bifall. Men just på grund deraf, att extra lärarnes löner böra stå i ett lämpligen afpassadt förhållande till de ordinarie lärarnes löner, har Kongl. Maj:t icke ansett nödigt att nu begära mer än den äskade tillökningen i anslaget till arvoden åt extra lärare.

Jag är fullt öfverens med den föregående talaren deruti att, om de ordinarie lärarnes minsta löner höjas till 1,500 R:dr, man icke kan låta en extra lärare tjena för 750 R:dr. Således är det äfven, enligt min åsigt, alldeles nödvändigt såväl för elementarläroverkens bästa som på grund af billighet och rättvisa, att extra lärarne erhålla någon förhöjning i den aflöning de nu åtnjuta; men jag ber att härvid få upplysa derom, att jag icke anser omöjligt att under nästkommande år, med det äskade tillskott, som Riksdagen möjligen beviljar i förevarande anslag, kunna tillförsäkra extra lärarne en lön, afpassad efter den, som de ordinarie lärarne komma att få. Under sådana förhållanden tror jag, att man med skäl kan antaga, att läroverken icke skola komma att lida brist på duglige extra lärare.

Herr Hedin: Till en början ber jag att få göra till mina de anmärkningar, som framställdes af den första ärade talaren. Jag skiljer mig dock från honom i afseende på slutsatsen, i det han förmenade att ingenting skulle i denna sak kunna åtgöras, men jag deremot nu tager mig friheten att framställa yrkande om återremiss, enär, efter min uppfattning, Stats-Utskottet har full befogenhet att i kraft af sin initiativrätt framlägga nytt förslag. Det uttalande vi nyss hörde af Herr Statsrådet och Chefen för Ecklesiastik-departementet har icke, i följd af de ordalag, i hvilka detsamma var affattadt, kunnat häfva alla tvifvel om möjligheten för Kongl. Maj:t att, utan vidare anslag än det af honom begärda, kunna tillgodose de extra lärarnes vid elementarläroverken billiga anspråk. Nämda uttalande innehöll mera förhoppning än visshet i detta fall. Jag ber att få fästa uppmärksamhet på, att när sistlidna års Riksdag ansåg sig böra till Kongl. Maj:t hemställa, att lärarne vid statens elementarläroverk måtte erhålla förbättrade löner, Riksdagen dervid icke undantog de extra lärarne, och jag ber vidare att få fästa uppmärksamheten på, i hvilken betryckt ställning dessa befinna sig, med små löner och sämre utsigter än de ordinarie lärarne. När jag anhåller om återremiss, så stöder jag mig äfven derpå, att Stats-Utskottet har att framdeles behandla en, så vidt jag kan förstå, med denna i icke ringa mån sammanhängande fråga. Stats-Utskottet har nemligen ännu icke afgifvit utlåtande öfver Kongl. Maj:ts proposition N:o 34, angående ny anordning af rikets elementarläroverk. I bilagan till denna proposition uppgifves, att den tillämnade organisationen kommer att kräva anställande af 50 ordinarie adjunkter eller, som de kallas, duplikanter. Der står i bilagan, sid. 13, att departementschefen föreslagit det tillägg till 1873 års förslag till normalstat, att å densamma upptagas 50 ordinarie adjunkter (duplikanter), att anställas vid de elementarläroverk, hvarest, med afseende på det ständiga behovet af undervisning i parallellklasser, en tillökning af lärareantalet pröfvas erforderlig. Jag får bekänna att, ehuru jag sökt erhålla närmare upplysningar, huru förhållandena antagas komma att blifva, när denna nya klass af lärare kommer att anställas, eller huruvida samtliga de extra lärare, som nu finnas, skola fortfarande vara behöfliga, jag derom icke fått upplysningar, men det förefaller mig som om nämnda Kongl. proposition och det ämne vi nu behandla stå i så nära samband med hvarandra, att de böra af Stats-Utskottet i sammanhang behandlas, och detta utgör för mig ett ytterligare skäl till det, som ligger deri, att man icke fått visshet, att Kongl. Maj:t är i tillfälle att förbättra extra lärarnes lönevilkor för år 1875, att yrka, det den nu föredragna punkten i betänkandet måtte till Stats-Utskottet återremitteras.

Herr Statsrådet Wennerberg: Mot en återremiss kan jag icke hafva mycket att invända, isynnerhet om dermed åsyftas att från Stats-Utskottet erhålla en tillstyrkan om beviljande af ett större anslag till extra lärare, än nu blifvit ifrågasatt. Jag anser mig dock böra upplysa derom, att det sammanhang, som förevarande ämne skulle hafva med den omförmälda Kongl. propositionen om elementarläroverkens förändrade anordning, icke är sådant, att det på extra lärarnes aflöning under föl-

höjande år kan hafva något synnerligt inflytande. Skulle denna proposition af Riksdagen bifallas, så blifver en följd deraf, att extra lärarnes antal skall blifva allt mindre och mindre, enär i samma mån som elementarläroverken komma att organiseras efter den plan, som i nämnda proposition är framställd, i samma mån göras också extra lärarne obehöfliga, något som icke kan vara annat än ett önskningsmål för de svenska läroverken. Därföre har Kongl. Maj:t på min tillstyrkan icke af Riksdagen begärt större anslag för ifrågavarande ändamål, än det, hvarom i denna punkt talas, med hvilket anslag jag tror, att man kan vara belåten under det följande året.

Herr Törneblad: Jag skulle icke hafva uttalat önskan om ifrågavarande belopps höjande, om jag icke för det antagande jag uttalade funnit ett stöd i den Kongl. propositionen. Det har här blifvit nämnt, att förhoppning finnes, det extra lärare under det kommande året skola få något högre arvode än förut i följd af det nu begärda anslaget. Förhölle det sig så, skulle jag icke hafva något alls att invända, men den Kongl. propositionen eller, rättare sagdt, bilagan till densamma gifver icke anledning till ett sådant antagande. Der står på ett ställe: "Under de sista fem åren hafva extra lärarne i medeltal utgjort 70, och då desse egt uppbära i årligt arvode dels 750, dels 1,000 R:dr efter olika kvalifikationer hos de personer, som i sådan egenskap blifvit anställda, har ofvannämnda anslagssumma ej kunnat förslå till utgifternas bestridande, utan hafva kostnaderna till en del anvisats att utgå af elementarläroverkens besparingar. Äfven med antagande deraf, att någon inskränkning i extra lärarnes antal skulle komma att ega rum, i den mån undervisningen för lärjungarne i de lägre klasserna blifver för alla gemensam, lärer dock någon synnerlig minskning i kostnaderna ej vara att förvänta, helst antagligt är, att för hvarje år allt flere lärare hafva uppfyllt villkoren för åtnjutande af det nu bestämda högre arvodet. På grund här af, och då kostnaderna kunna antagas komma att öfverstiga det närvarande anslaget med omkring 16,000 R:dr, får" etc. Deraf har jag dragit den slutsats, att det är just med afseende på de för närvarande bestämda arvodesbeloppen, som beräkningen af anslaget blifvit gjord, och att någon förhöjning således ej kan ske, men om jag deruti misstagit mig, och det begärda anslaget skulle vara tillräckligt att något bättre än hittills aflöna de extra lärarne, så skulle det vara mig en glädje.

Herr Hörnfeldt: Efter det bestämda uttalandet af Herr Statsrådet och Chefen för Ecklesiastik-departementet om tillräckligheten af den af Kongl. Maj:t begärda och af Stats-Utskottet tillstyrkta förhöjningen i anslaget till arvoden åt extra lärare, vill det synas mig, som vore en återremiss af denna punkt alldeles öfverflödig. Man må väl hysa så mycket förtroende till Herr Statsrådets ord, att man kan lita på att anslaget skall räcka till. För öfrigt, om det vid en kommande riksdag skulle visa sig, att anslaget varit otillräckligt, står det ju Regeringen fritt att då af Riksdagen begära en ytterligare förhöjning. Vid sådant förhål-

lande kan jag icke finna, hvartill en återremiss skulle tjena, utan yrkar för min del kort och godt bifall till Stats-Utskottets hemställan.

Öfverläggningen förklarades slutad. I enlighet med derunder gjorda yrkanden gaf Herr Talmannen propositioner såväl på bifall som på återremiss; och enär den förra af dessa propositioner blef besvarad med öfvervägande ja, hade Kammaren alltså bifallit Utskottets hemställan.

15:de och 16:de punkterna.

Biföllos.

17:de punkten.

Lades till handlingarne.

18:de punkten.

Biföllo.

Beträffande *19:de punkten* anförde.

Herr Hedin: Jag är icke den ende, som med någon öfverraskning tagit kännedom om Stats-Utskottets förslag i denna punkt. Jag föreställde mig nemligen, att det skulle vara bekant för åtskilliga af Stats-Utskottets ledamöter, att en af de lektorer, för hvilka lönetillägg här är föreslaget, har såsom lektor endast fyra undervisningstimmar i veckan, och att han med denna tjänst förenar en synnerligen väl aflönad, men med synnerligen små göromål utrustad rektorsbefattning, i och för hvilken han åtnjuter en lön af 2,000 R:dr samt en bostadsvåning, som torde kunna sägas representera ett värde af 1,000 R:dr om året. Den af samtliga lärare vid seminariet minst ansträngde har således för närvarande en löneinkomst af minst 3,000 R:dr om året. Vid sådant förhållande, och då man eljest med synnerligen stor försigtighet, åtminstone hvad denna Kammar angår, väger på snart sagdt hvarje skilling eller åtminstone hvarje hundratal R:dr, synes det mig som borde Riksdagen icke så handlöst kasta bort en sådan summa som den nu ifrågavarande, helst man derigenom skulle gifva sanktion och uppmuntran åt ett förfarande, som tyvärr utgör ett exempel på den kanske gröfsta nepotism, som på det senaste årtiondet inom vårt land förekommit. Jag kan icke stillatigande åse ett sådant tillvägagående, utan yrkar att det begärda lönetillägget nedsättes med 500 kronor och beviljas endast för fyra lektorer, ej för fem.

Chefen för Kongl. Ecklesiastik-departementet, Herr Statsrådet Wennerberg: Utan att fästa mig vid de stränga ord, den siste ärade talarren yttrade i slutet af sitt anförande, anser jag mig böra upplysa Kammaren derom, att denne rektor vid seminariet för bildande af lärarinnor med allt skäl är likställd med rektorerna vid de högre elementarläroverken. Han eger således rätt till antingen bostad eller bostadshyra. Vid nybyggnaden af seminariet erhöill han bostad. Denna utgöres af sex rum och kök, således en ingalunda större lokal än som i allmänhet består rek-

torerne vid elementarläroverken. Han har vidare samma rätt som de rektorer vid elementarläroverken, hvilka tillika äro lektorer, att inom lektorsgraden avancera, utan att detta avancement får inverka på hans lön som rektor. Beträffande yrkandet att lönen för den ifrågavarande rektorn borde nedsättas på grund deraf, att hans tjänstgöring vore så ytterst ringa, anhåller jag att få för Kammaren visa, att denna tjänstgöring ingalunda är ringare än andra jemställda rektorers, utan måhända större. Rektorn vid lärarinneseminarier undervisar fyra timmar i veckan i pedagogik och metodik, en timma i modersmålet och leder fem à sex timmar i veckan proflektionerna. Hans undervisningsskyldighet sträcker sig således till 10 à 11 timmar i veckan. Dessutom skall han hvarje dag leda morgonbönen i normalskolan, hvilket för alla sex arbetsdagarna tillsammans upptager tre timmar. Tjänstgöringen i sin helhet uppgår således till fjorton timmar i veckan, eller lika många, som för en af lektorerna vid samma läroverk äro föreskrifna. Att vilja förringa dessa timmars betydelse, tror jag vara mycket orätt. Ledningen af proflektionerna är lika betungande som sjelfva undervisningen under samma tid; det är en erfarenhet, hvilken helt visst hvarje rektor, som sysselsatt sig med båda delarne, skall vitsorda. Vid sådant förhållande, och då för öfrigt intet skäl finnes att just för den nu ifrågavarande rektorn göra något undantag, tror jag att Kammaren har skäl att godkänna hvad Stat-Utskottet föreslagit.

Herr Hedin: Saken torde icke vara alldeles så lätt afgjord, som den näst föregående högt ärade talaren tycktes föreställa sig. För det första ber jag i anledning af hvad han yttrade få erinra, att jag icke yrkat någon nedsättning i den ifrågavarande rektorns löneförmåner, utan på anförda skäl hemställt, att någon löneförhöjning ej skulle beviljas åt en rektor, som i denna sin befattning endast har fyra undervisningstimmar i veckan. Den ärade talaren yttrade vidare, att rektorn vid lärarinneseminarier skäligen borde åtnjuta samma löneförmåner som öfrige rektorer. Jag ber härvid få erinra, att vid seminarier för bildande af lärarinnor samt den dermed förenade normalskolan finnas, såsom naturligt är i fråga om elementarläroverk för qvinliga elever, anställda tvänne föreståndarinnor. Rektorn vid seminarier har härigenom blifvit fritagen från just de göromål, som för rektorerna vid elementarläroverken äro de kinkigaste och besvärligaste, nemligen de disciplinära göromålen. Vidare vill jag påpeka, att de kamerala göromålen, som åligga den i frågavarande rektorn, att föra litet räkenskaper och lyfta kvartalen i Statskontoret, icke kunna vara för honom särdeles betungande, eftersom detta läroverk, i motsats till andra, på platsen eger en direktion, försedd med en aflönad sekreterare. Hvad sedermera beträffar den ärade talarens yttrande, att rektorn vid lärarinneseminarier genom att leda proflektionerna skulle tjänstgöra, så förklarar jag på det bestämdaste, att denna ledning icke är någonting annat än ett tomt ord. Ledningen af proflektionerna, som hållas af seminarierets elever i normalskolan, på det att de må öfva sig i att undervisa och deri förvärfva sig nödig skicklighet, utöfvas naturligtvis af öfverlärnarna i de särskilda ämnena, icke af någon annan; om rektorn behagar infinna sig eller ej vid dessa lektioner, betyder rent af intet. Herr Eklestikministern uppgaf vidare, att rektorn vid lärarinneseminarier skulle

hafva lika många undervisningstimmar som rektorerna vid elementarläroverken. Detta är ett fullkomligt misstag, så vida man får tro på den ifrågavarande personens egen uppgift. Han undervisar såsom lektor fyra timmar i veckan i pedagogik och metodik samt använder, såsom Herr Statsrådet yttrade, 5 å 6 timmar i veckan på ledningen af proflektioner. Det sista uttrycket är dock icke korrekt; ty ledningen af proflektionerna tillkommer icke rektorn, utan vederbörande öfverlärare, såsom jag redan antydtt, det är öfverläraren som skall bedöma, huruvida eleven är hemmastadd i det ämne, i hvilket proflektionen afläggas, och om den blifvande lärarinnan gjort sig till godo undervisningen i detta ämnes speciela metodik. Dessa fem å 6 sex timmar kan man således med lugn utesluta ur räkningen. Vidare hemställer jag, om ledningen af morgonbönen må kunna anses motsvara tre timmars undervisningsskyldighet för lärarna vid seminariet. Af de andra lektorerna har en 14 timmars undervisningsskyldighet i veckan och derutöfver skyldighet att rätta svenska skriföfningar af tredje och andra afdelingens elever samt delvis tyska skriföfningar af första afdelingens, en annan 17 timmars undervisningsskyldighet och korrigering af en mängd scripta, och två hvardera 21 timmars undervisningsskyldighet, men inga temata att rätta. Här af torde framgå verkliga förhållandet med den tjänstgöring, som åligger rektorn med 5,000 R:drs lön om året. Jag hemställer, om icke tillräckliga skäl nu blifvit anförda för det af mig föreslagna undantaget.

Herr Törneblad: Jag kan icke instämma med den näst föregående talaren derutinnan, att man borde bestämma en annan stat för den af lärarinneseminiariets lektorer, som nu tillika är läroverkets rektor, än för de andra lektorerna vid samma läroverk; jag vill icke yttra något bestämt i afseende på de skyldigheter, som särskildt åligger honom såsom rektor och såsom lektor, emedan jag saknar därför erforderliga upplysningar. Hvad jag deremot vill fästa uppmärksamheten på, är att den ifrågavarande rektorns nuvarande skyldighet att undervisa i sina läroämnen fyra timmar i veckan icke gerna kan utgöra grund för lönestaten. Jag känner icke säkert, hvilka bestämmelser äro gällande för seminariet beträffande timantalet för rektor och lärare, men vid elementarläroverken vexlar undervisningsskyldigheten för rektorerna inom vissa gränser, allt eftersom läroverkskollegierna och eferorna bestämma med hänsyn till de olika ämnernas kraf. Och hvad särskildt angår rättandet af skriföfningarna, så äro rektorerna vid elementarläroverken, enligt gällande lag, ej heller befriade från skyldigheten dertill, utan beror det på olika förhållanden, ytterst på möjligheten att besörja skriföfningarnes rättande, huruvida de derifrån fritagas eller icke. Jag tror dock, att det här egentligen är fråga om, huruvida lektorerna vid lärarinneseminiariet böra åtnjuta den löneförhöjning, Kongl. Maj:t för dem föreslagit och Stats-Utskottet tillstyrkt, men icke derom, huruvida ett undantag i det afseendet för någon af dem skall göras på grund af en sannolikt tillfällig timfördelning. Beträffande proflektionerna tror jag, i motsats till den siste ärade talaren, att rektors närvaro vid dem är både nyttig och behöfelig, utan att det derföre nödvändigt skall åligger honom att leda dem. Skyldigheten att leda morgonbönen är visserligen en sak, som icke i och för sig

bör inverka på lönestaten, men jag vill dock i afseende på den uppgifna tiden upplysa, att vid elementarläroverken anses tre timmars undervisningsskyldighet i veckan visst icke mer än som motsvarar besväret med ledningen af dessa böner, och jag sjelf har, såsom rektor, förgäfvets försökt att förmå lärare att mot tre timmars minskning i undervisningstiden åtaga sig nämnda åliggande.

Jag yrkar bifall till Stats-Utskottets hemställan.

Grefve Posse: Jag ber att få upplysa, att jag vid behandlingen af denna fråga i Stats-Utskottet hyste mycket stora betänkligheter att bifalla lönetillökningen för den ifrågavarande rektorn af samma skäl, som utaf representanten på stockholmsbänken nyss blifvit anförda; men då vi i Stats-Utskottet från Ecklesiastik-departementet erhöllo en uppgift, hvilken af Utskottets öfrige ledamöter togs för god, nemligen att den ifrågavarande läraren hade fjorton arbetstimmar i veckan, så vann jag för min åsigt icke något understöd hos mina kamrater. Då härtill kommer, att de uppgifter som här lemnats af talaren på stockholmsbänken, icke varit så bestämda, att jag kan tro att Kammaren derigenom fått en annan uppfattning af frågan än Stats-Utskottet hade, så vill jag icke göra något annat yrkande än på bifall till Stats-Utskottets förslag.

Härmed var öfverläggningen slutad. Efter upptagande af de meningar, som förekommit, framställde Herr Talmanen, enligt dem, propositioner på bifall dels till Utskottets hemställan i oförändradt skick och dels till det af Herr Hedin under öfverläggningen gjorda yrkande, samt förklarade sig anse röstöfvervigt förefinnas för den förra meningen; i följd hvaraf Utskottets hemställan bifallits.

20:de—26:te punkterna.

Blefvo jemväl bifallna.

27:de punkten.

Efter föredragning af *litt. a* begärdes ordet af

Herr Hjelm, som yttrade: Stats-Utskottet har i denna punkt tillstyrkt, att anslaget till lönetillskott åt lärare vid folkskolor och småskolor skulle förhöjas med 120,000 kronor, med vilkor att hvarje lärare och lärarinna vid dessa skolor af kommunen erhåller 200 R:dr i lön, detta utan afseende på de många olika förhållanden, som kunna förefinnas vid de olika skolorna inom de olika delarne af landet, ja, till och med utan afseende på de olikheter, som inom en och samma kommun kunna existera. Jag tror dock, att ett bifall till detta förslag icke är det ändamålsenligaste sättet för vinnande af det med dessa skolor afsedda syftet; jag tror att kommunerna böra ega en viss latitude att röra sig inom, då det blir fråga om vilkoren för erhållande af statsbidrag, och icke ovilkorligen förpligtas att aflöna de ifrågavarande lärarne och lärarinnorna med minst 200 R:dr. Jag skulle dessutom tro, att kommunerna sjelfva äro mest kompetenta att

afgöra, huruvida en sådan lärare eller lärarinna gjort sig förtjent af ett större eller mindre lönebelopp; det förefaller mig verkligen temligen oegentligt att t. ex. en 14 à 15 års flicka, som en eller två månader i folkskolan repeterat hvad hon förut derstädes inhemtat, skall, då hon tillträder en plats vid småskolan, genast erhålla lika stor lön som en person, hvilken uppehållit sig ett par terminer vid ett folkskolelärareseminarium och der förvärfvat sig en vida större förmåga att väl sköta barnundervisningen, än den hon eger. Jag tror äfven att en lärarinna, som förvärfvat sig en god förmåga att undervisa och — hvilket för folkskolan är en maktpåliggande sak — uppfostra, är förtjent och bör komi åtnjutande af en större aflöning än en lärarinna, som nyss börjat med att undervisa. Det finnes dessutom äfven en annan omständighet, som vid frågans afgörande bör tagas i betraktande, nemligen lefnadskostnaden, som i landets olika delar är väsendtligen olika. Det är en väsendtlig åtskilnad mellan t. ex. lefnadskostnaden i städerna och lefnadskostnaden i aflägsse, glest befolkade landsorter. Dessa jemte andra förhållanden äro för mig åtminstone nog talande skäl för den åsigten, att kommunerna böra inom en viss latitud erhålla rätt att bestämma aflöningen för lärarne och lärarinnorna vid småskolorna, utan att derföre något undantag från regeln, att staten skall betala halfva lönebeloppet, behöfver göras. Jag har i Herr Liss Olof Larssons reservation funnit, att han föreslagit, att minsta beloppet som staten skulle såsom bidrag till aflöningen af lärarne och lärarinnorna vid småskolorna utbetala, under vilkor att deras aflöning af kommunen utgjorde minst 150 kronor, skulle utgöra 75 kronor och högsta beloppet 125. Detta förslag är i min tanke särdeles lämpligt, och jag tager mig derföre friheten yrka bifall till detsamma, dock med den förändring, att på femte raden, nedifrån räknadt, mellan orden "folkskolan" och "må" inskjutes följande mellansats: "samt för biträdande lärare och lärarinnor vid folkskolan." Reservationen skulle således erhålla följande lydelse: "Såsom bidrag till aflönande af lärare eller lärarinna vid småskola, som motsvarar sådan skolas ändamål att meddela förberedande undervisning för folkskolan, samt för biträdande lärare och lärarinnor vid folkskolan må skoldistriktet, under vilkor att sådan lärare eller lärarinna är med undervisningen sysselsatt minst åtta månader af året och uppbär lön till belopp af minst 150 kronor, åtnjuta statsbidrag, motsvarande hälften af sådan lärares eller lärarinnas årliga lön, dock icke öfverstigande 125 kronor." Jag har för detta yrkande dessutom en särskild anledning, den nemligen, att jag befarar, att i glest bebyggda orter, der befolkningen är relativt fåtalig och der skolan således är besökt af endast ett mindre antal barn, församlingarne skola undandra sig att uppsätta det behöfliga antalet småskolor. Af egen erfarenhet vet jag dock, hvilken ofantligt stor nytta dessa småskolor göra såsom underlag för den egentliga folkundervisningen, och jag kan icke nog förorda dem, förutsatt, nemligen att det är lärarinnor, *icke ynglingar*, som sköta undervisningen. Jag befarar emellertid, att i nyssnämnda orter småskolornas antal icke skall blifva tillräckligt stort, om för hvarje sådan skola af kommunen skall betalas 100 R:dr, utom åtskilliga andra med dessa skolor förenade omkostnader. Lefnadskostnaden i dessa orter är dessutom, såsom förut omnämmts, ringa. Hvad Stats-Utskottet föreslagit är visser-

ligen i städerna och de mera bebyggda landsorter, väl behöfligt och hvad dem angår kanske snarare för litet än för mycket. Jag anser därför också, att kommunerna böra hafva frihet att tilldela småskolelärarne och lärarinnaorna något mera än 200 kronor och ändå erhålla hälften af statsbidraget. Jag anhåller på det varmaste, att Kammaren måtte behjerta de af mig nu påpekade förhållandena och medgifva kommunerna en liten latitud att bestämma aflöningen för lärare och lärarinnor vid småskolorna samt biträdande lärare och lärarinnor vid folkskolan, under förutsättning att de af staten skulle erhålla hälften af aflöningen till de ifrågakvarande lärarne och lärarinnaorna.

Herr Carl Johansson: Herr Talman! Medan jag har ordet, vill jag till en början uttala min synnerliga tacksamhet mot Stats-Utskottet, därför att Utskottet tillstyrkt bifall till den delen af min motion, som innefattas i näst föregående, af Kammaren redan bifallna punkt. Deremot kan jag icke gilla det slut, hvartill Utskottet i nu förevarande punkt kommit.

Jag har efter bästa förmåga försökt att sätta mig in i Utskottets tankegång, utan att dock hafva lyckats deri. Utskottet säger nemligen: "att en lön af 150 R:dr om året, synnerligen under nu inträdda prisstegringar, ej kan anses utgöra en skälig ersättning för det mödosamma och ansvarsfulla arbete, som åligger dessa lärare, och icke heller är tillräcklig för fyllandet ens af de anspråklösaste lefnadsbehof, torde vara obestriddligt". Deraf vill det synas, som om Utskottet skulle ansett, det jag i min motion på något sätt skulle hafva motsatt mig en förhöjning i småskolelärares löner. Det har dock icke varit min mening; utan jag önskar tvärtom, att de måtte ännu mera förhöjas, än hvad jag i motionen vågat föreslå. Vidare säger Utskottet: "Ehuru Utskottet således funnit en förbättring vara påkallad, har Utskottet likväl ansett löneförhöjningen för närvarande böra inskränkas till det af Kongl. Maj:t föreslagna belopp", eller till 200 kronor. Utskottet har icke vågat gå derutöver; ty, säger Utskottet, "om förhöjningen sattes högre, skulle, då hittills gällande grundsats i afseende på förhållandet mellan statens och kommunernas bidrag till dessa lärares aflöning otvifvelaktigt fortfarande bör bibehållas, kommunernas omkostnader för folkskoleväsendet möjligen blifva alltför betungande". Det är godt och väl att Utskottet erkänt den principen, att staten bör betala hälften af skollärares aflöning; men om nu Utskottets föreliggande förslag blifver lag, så kommer raka motsatsen att inträffa mot hvad Utskottet synes hafva åsyftat, eller att folkskoleväsendet blifver för kommunerna betungande. I min hemort, der skolor finnas med endast 10 barn, men också sådana, der barnens antal uppgår ända till 70 stycken, måste vi redan nu i de flesta fall betala i lön åt desse lärare 200 R:dr; men det kan väl icke vara rimligt, att den lärare, som har blott 10 barn, att undervisa, skall åtnjuta lika stor lön, som den, hvilken undervisar i en skola, der lärjungarnes antal uppgår ända till 70 stycken, hvilket likväl blefve förhållandet, om Utskottets förslag antoges. Jag vill åtminstone icke vara med om ett sådant beslut; och då jag till min glädje sett, att en af Utskottets ledamöter reserverat sig mot majoritetens beslut, vill jag inskränka mig till att endast yrka bifall

till hans reservation med den förändring deri, som af den förste talaren föreslagits.

Herr Wigandt: Om jag vore förvissad derom, att det förslag, som af de två föregående talarne blifvit framställt, lände till nytta för småskolorna och lärarne i dem, så skulle jag vara böjd att ingå derpå, men då jag anser, att detsamma snarare skulle vara för dem skadligt, samt många församlingar, om ett sådant förslag antoges, säkerligen skulle antaga mindre dugliga lärare, så kan jag icke biträda detta förslag; synnerligast som Utskottet framkommit med ett medlingsförslag i frågan, hvilket jag för min del anser var det för folkskoleväsendet mest nyttiga och gagneliga. Den befarade tungan för församlingarne att utbetala i lön till desse lärare 200 R:dr om året, anser jag dessutom vara så obetydlig, att jag icke hyser några betänkligheter dervid, helst om man på detta sätt erhåller dugliga lärare. Här har framhållits såsom oriktigt, att en person, som har att undervisa ett mindre antal barn, skulle komma i åtnjutande af samma lön, som den lärare, hvilken hade ett större antal lärjungar i sin skola; men, ehuru jag icke vill bestrida det, vill jag dock härvid erinra, att äfven de förra behöfva föda, husrum och kläder, och att i den omständigheten, att de hafva ett större eller mindre antal barn att undervisa, icke ligger något skäl att fräntaga dem deras arvode. I min hemort är det vanligt, att en duglig yngling, hvilken förlorat ett eller flera finger eller blifvit på annat sätt lytt, förskaffar sig kunskaper och derefter antages till småskolelärare, och församlingen, hvilken icke fordrar, att dessa lärare skola använda sina ferier till annat än att förkofra sig i kunskaper, är belåten med dem. Mången af dem har visserligen hitills måst draga sig fram på en lön af 150 R:dr om året; men det är derföre icke sagdt, att de kunnat lefva på detta belopp. Barnens föräldrar hafva nemligen gifvit dem bidrag med både 50 och 100 R:dr.

Jag vill icke längre upptaga Kammararens tid, utan inskränker mig till att endast yrka bifall till Utskottets förslag.

Herr Nils Petersson: Herr Talman, mine Herrar! Jag kan icke underlåta att begagna mig af tillfället att uttala några ord i denna fråga, hvilken jag anser vara för vårt folkskoleväsende af ganska stor vikt, huru än Kammararens beslut deri utfaller. Stats-Utskottet har här föreslagit, att lärarne och lärarinnorna skulle i lön erhålla 200 R:dr; men det är icke för att förklara denna siffra vara för hög eller för låg, som jag begärt ordet, utan endast för att tillkännagifva, hurudana åsigtter man i allmänhet om denna sak hyser inom de särskilda orterna. För min del kan jag icke annat än anse, att småskolorna äro hufvudvilkoret för folkskoleundervisningens befrämjande, och att de för sådant ändamål böra anläggas i så stor skala som möjligt; men om vi nu stadga, att lönen skall vara minst 200 R:dr, så tror jag icke att frågan derigenom blifver på tillfredställande sätt löst; hvaremot jag anser att småskolornas sak skulle i betydlig mån främjas, om åt kommunerna lemnades rättighet att i första hand bestämma något mindre lönebelopp. Bestämmer man nu åter det högre, blifver följderna den, att kommunerna afskräckas från anslags beviljande i första hand, till småskolorna. Jag tror derföre, att man bör

gå litet saktare till väga och låta kommunerna sjelfva bestämma lönen, då vi i alla fall snart skola komma till den summa, Stats-Utskottet föreslagit; och jag anser, att kommunerna sjelfva böra få reglera dessa förhållanden, så mycket hellre som den lön, som är tillräcklig på ett ställe, kan vara alldeles otillräcklig på ett annat. Då jag emellertid anser frågan vara af stor vikt, och att man bör söka få så många småskolor som möjligt till stånd, hvilket resultat, enligt min åsigt, icke vinnes genom bifall till Utskottets förslag, vill jag, med yrkande af bifall till reservationen i öfrigt, tillstyrka, att i afseende på ifrågavarande löner ett maximum af 200 kronor måtte bestämmas.

Herr Talmannen hemställde att, med afseende å det nära sammanhang som förefunnes mellan Utskottets förslag under litt. a och b i förevarande punkt, jemväl det senare momentet måtte nu få föredragas och gemensamt med det förra behandlas. Denna hemställan bifölls, och skedde alltså nu uppläsning äfven af det under litt. b framlagda förslag, hvarefter ordet lemnades till

Herr O. B. Olsson, som anförde: Herr Talman! Då småskolelärarne och lärarinnorna redan hafva en lön af 150 R:dr, och det svårigen torde kunna af någon i denna Kammare förpekas, att lefnadskostnaderna under de senaste åren i så betydlig grad stegrats, att det numera, om man räknar noga, är omöjligt för en person att föda och kläda sig på detta belopp; samt då Utskottet nu föreslagit, att dessa personers löner måtte höjas till 200 R:dr; så förundrar det mig i hög grad att någon, och synnerligast att en skollärare velat uppträda och tala mot ett sådant förslag. Att ett minimum i afseende å dessa löner bör bestämmas, är tydligt och klart; ty vi hafva ju litet hvar kännedom om, huru småskolelärarne på olika ställen aflönas. Jag har till och med ryktesvis hört berättas, att personer, hvilka icke förmått underhålla sig sjelfva utan måst anlita kommunerna om understöd, af kommunerna antagits till småskolelärare, på det att kommunerna skulle befrias från skyldigheten att underhålla dem. Det kan icke vara nyttigt, att sådana personer, hvilka sjelfva icke kunna något, skola meddela andra undervisning; men följden måste blifva sådan, om icke ett minimum belopp i afseende på lönen finnes stadgad. Är åter ett minimum bestämdt, skall detta hinder för en god undervisning vara undanröjdt. En talare från Dalarne har anmärkt, att elevantalet i en mindre skola är betydligt mindre än i en annan sådan skola. Det kan visserligen vara förhållandet; men samma förhållande existerar äfven i våra folkskolor, der barnantalet i en kan vara mycket ringa mot i en annan, utan att derföre i folkskolestadgan finnes föreskrifvet att den, som har det mindre antalet barn att undervisa, skall hafva mindre lön, då lefnadskostnaderna måste vara lika för personer med lika samhällsställning.

För min del yrkar jag bifall till Utskottets förslag.

Herr Liss Olof Larsson: Först och främst ber jag att få tillkännagifva, att den reservation, som är bifogad Utskottets utlåtande i denna punkt, icke är fullkomligt så lydande, som jag afgifvit den, utan att vid

afskrifningen af densamma eller ock vid tryckningen en rad blifvit uteglömd, hvilket jag vill i det yrkande, jag nu kommer att framställa, rätta.

Den diskussion, som redan försiggått i frågan, har förefallit mig högst besynnerlig, ity att nästan alla de talare, som uppträdt mot reservationen och till förmån för Kongl. Maj:ts proposition, enligt min åsigt anfört skäl, hvilka tala för bifall till reservationen, men icke till Utskottets förslag. En talare på jönköpingsbänken förklarade att han, ifall han kunde finna, att ett bifall till min reservation vore gagnande för småskolorna, skulle vara med om ett sådant beslut. Jag frågar då, om det icke kan anses vara af nytta för skolorna, att lärarne kunna erhålla ända till 250 R:dr i lön, i stället för 200 R:dr, som Utskottet föreslagit. Hvarken han eller de öfriga talarne, som förordat Utskottets förslag, tyckas hafva tagit riktigt reda på, hvad reservationen innehåller; men då må de icke heller säga, att motionen eller reservationen går ut på att göra småskolelärarnes löneförhållanden sämre än hvad Kongl. Maj:t och Utskottet föreslagit. Reservationen innehåller nemligen ett förslag, enligt hvilket lönen kan höjas till 250 R:dr, samt att hälften af lönen, dock ej öfver 125 R:dr, skall lemnas såsom statsbidrag. Nämnde talare omnämde, hurusom i hans hemort, till småskolelärare användes halta och krymplingar, och att det var nödigt att betala dem bättre än hittills; jag må säga att han har en helt annan uppfattning af småskolorna än jag har. Jag har icke af dem den uppfattningen, att de skulle betraktas såsom några försörjningsanstalter för sådana personer han omnämde, utan att de äro tillkomna i folkupplysningens intresse, hvilket helt säkert befrämjas derigenom att lärarne kunna erhålla större lön, än Utskottet föreslagit. En annan talare, som också är ledamot af Stats-Utskottet, förklarade, att han vill hafva ett minimum och ett maximum i afseende på dessa löner bestämdt, men han slutade med att yrka bifall till Utskottets förslag, hvarigenom hans minimum och maximum sammanfaller i en siffra, hvilket jag tror icke vara vanligt, när man vill hafva ett minimum och ett maximum; och han förklarade vidare, så vidt jag kunde finna, att det vore nödvändigt att höja lönen, för att derigenom förekomma att personer, hvilka eljest skulle komma fattigvården till last användas till småskolelärare. Jag trodde verkligen, att det var en öfvervunnen ståndpunkt, att använda fattighjon till skollärare; och jag kan försäkra, att sådant åtminstone i min hemort icke på lång tid kommit i fråga. Hos oss tages vid tillsättande af dessa tjänster hänsyn endast till den sökandes skicklighet och lämplighet att sköta skolan. Liksom man i fråga om folkskolelärarnes löner har ett minimum och ett maximum att välja på, bör man äfven hafva det uti förevarande fall. Jag ber att få erinra om, hurusom man isynnerhet i de norra orterna, der befolkningen är gles, för att underlätta skolgången inrättar en hel mängd småskolor. Der ligga byarne långt ifrån hvarandra, men man inrättar en skola i hvarje by, äfven om densamma icke kommer att besökas af flere än 10 eller 15 barn. Man skulle visserligen kunna säga, att dessa barn kunde gå till en annan skola; men det skulle blifva svårt för dem, då närmaste skola kan vara belägen på ofta en mils afstånd från deras hemvist. I större församlingar, t. ex. i den der jag bor, har man inrättat ända till 40 småskolor, indelade i olika klasser, och i den ena finnes blott 10 à 15 barn, men i en annan ända till 40 stycken. Der

har man ock tagit för regel, att, då en lärare, som genomgått det af landstinget inrättade seminarium för bildande af småskolelärare, antages, hvilken lärare ännu icke vunnit någon erfarenhet att undervisa, utan endast har sina examensbetyg att uppvisa, skolrådet lemna åt en sådan lärare eller lärarinna en mindre skola; och de äro tacksamma om de till en början få 150 R:dr i lön jemte fri vedbrand, fria husrum m. m., emedan de väl veta, att de, ifall de äro skickliga och nitiska i tjensten, efter 2 eller 3 års förlopp, då en större skola blifver ledig, förflyttas dit och erhålla förhöjning i lönen ända till 250 eller till och med mera. Nu vill jag fråga, om det icke är rättvist att ordna detta så, att äfven dessa lärare aflönas efter förtjenst; ty man kan väl icke påstå, att den lärare, som första gången sköter en skola, skall vara lika skicklig och förtjent som den, hvilken egnat en flerårig verksamhet åt skolans tjenst och gjort sig så känd, att församlingen nödvändigt vill behålla honom. I följd häraf tror jag icke, att statsanslaget till dessa skolor blifver mindre, om min reservation bitalles; tvärtom tror jag, att det skulle blifva något högre än hvad Utskottet föreslagit. Jag tror dock att detta är medel, som så väl användas, att man icke bör hesitera att bifalla mitt förslag äfven om anslaget derigenom skulle blifva större. Hvad som emellertid mest förvånat mig är, att man velat påstå, att med reservationen åsyftades att nedsätta dessa löner, då den tvärtom föreslår deras höjande ända till 250 kronor, och man vill väl icke söka påstå, att 250 kronor är mindre än 200 kronor.

På grund af hvad jag nu anfört, och då numera båda momenten äro föredragna, vill jag med tillkännagifvande, att jag naturligtvis bifaller Stats-Utskottets hemställan i afseende derå att anslaget förhöjes till 120,000 kronor, men deremot icke i fråga om vilkoren för detsammes åtnjutande yrka bifall till momentet a med en förändring så lydande: a) att, på sätt Kongl. Maj:t föreslagit, det under titel "lönetillskott åt lärare vid folkskolor och småskolor" å riksstaten uppförda förslagsanslag måtte med 120,000 kronor förhöjas; samt b) att Kongl. kungörelsen den 2 September 1873 angående lönetillskott af allmänna medel åt folkskolor och småskolor måtte i 2:dra punkten erhålla följande lydelse: "Såsom bidrag till aflönande af lärare eller lärarinna vid småskola, som motsvarar sådan skolas ändamål att meddela förberedande undervisning för folkskolan, samt hvarje biträdande lärare och lärarinna vid folkskola, må skoldistrikt, under vilkor att sådan lärare eller lärarinna är med undervisningen sysselsatt minst åtta månader af året och uppbär lön till belopp af minst 150 kronor, åtnjuta statsbidrag, motsvarande hälften af sådan lärares eller lärarinnas årliga lön, dock icke öfverstigande 125 kronor.

Häruti instämde Herrar *Östling* och *Hans Larsson*.

Herr Key: Frågan tyckes här gälla, antingen att man skall, på sätt motionären och reservanten föreslagit, bestämma ett maximum och ett minimum i fråga om aflönningen åt lärarne och lärarinnorna vid småskolorna, eller att man skall bestämma en fix aflönning, på sätt Stats Utskottet hemställt. Det är visserligen en sanning, att både motionären

och reservanten satt maximibeloppet 50 R:dr högre än Utskottet; men deremot hafva de förbehållit församlingarne rättighet att bibehålla lönerna vid deras nuvarande lägre belopp. För min del tror jag, att, om motionärens förslag bifölles, följdén skulle blifva, att dessa lärares och lärarinnors aflöning i närmaste framtiden till stor del komme att blifva oförändrad. Stats-Utskottet, som förut tillstyrkt betydliga löneförhöjningar åt elementarläroverkens lärare, hvilka redan blifvit af Kammaren beviljade, ansåg att det minsta, som i fråga om småskolornas lärare kunde göras, vore, att åtminstone den föreslagna löneförhöjningen jemväl för dem borde beviljas. Beloppet gäller, såsom Herrarne se, endast 25 R:dr, och att statsbidraget höjes från 75 till 100 R:dr; hvarigenom man kommer till den bestämda summan af 200 R:dr. Man har här visserligen invändt, att dessa 25 R:dr *icke* vore någon obetydlighet, emedan det för en församling med 10 eller flera småskolor tvärtom skulle göra en rätt betydlig utgiftsförhöjning; men jag får säga, att för en församling så folkrik, att 10 småskolor finnas vara nödvändiga, utgöra dessa 250 R:dr en ren obetydlighet. Och dessutom, mine Herrar, huru skulle man väl kunna vilja bibehålla dessa löner vid 150 R:dr, då man vet, att i närvarande tid med nuvarande dagsverkspris och arbetsförtjenst i hela vårt land icke finnes en simpel tjenstepiga, som, noga räknadt, icke har 200 R:dr i lön! Skall man vilja påstå, att en lärarinna, äfven om hon nyss utkommit från läroverket, icke förtjenar att få samma lön som en vanlig tjenstepiga. Ett sådant påstående är icke hållbart; jag är öfvertygad, att i denna Kammare den meningen icke heller skall göra sig gällande, att en dylik förknappning är på sin plats, och att 200 R:dr i lön är för mycket äfven för en nybörjare; ty hvilka oerhördt små fordringar på dessa lärarinnor skulle vi icke annars blifva tvungna att nöja oss med, och hvilken usel utveckling af dessa småskolor måste icke blifva en följd af en dylik njugghet. Jag anhåller alltså om bifall till Stats-Utskottets förslag, fullt förvissad, som jag är, att Riksdagen skall tillgodose folkbildningen i vårt land, jemväl i dess första lilla, men rena källa: småskolorna.

Herr *Per Nilsson* i Wittjerf förenade sig med Herr *Key*.

Herr *Ola Andersson*: Här diskutera vi snart sagdt dagligen om lönstillägg, som ofta uppgå till tusentals R:dr, åt hvarjehanda statens tjenstemän; nu åter, då fråga är om att bestämma *hela* den årliga lönen. Hvarpå en småskolelärare eller lärarinna skall lefva, vill man anse att denna lön skall kunna sättas lägre än till 200 R:dr. Vid ringaste eftertanke skall man lätt inse, att det för en människa är omöjligt att föda och kläda sig för en mindre årlig summa än 200 R:dr. Jag kan icke, vill icke heller föreställa mig att, om Riksdagen nu bifaller Utskottets förslag, detta skall slappa intresset för eller hämmande inverka på anläggningen af småskolor, der sådana af behofvet påkallas. Jag tror det tvertom vara icke alldeles oriktigt, om man snarare skulle påstå — och jag har sjelf gjort erfarenhet i denna riktning — att det just är genom ökade utgifter för folkskoleväsendets befrämjande som intresset för
denna

denna viktiga angelägenhet ökas och tillväxer. Följaktligen anser jag, såsom redan nämnt, det vara alldeles orimligt att i närvarande stund fordra, att någon skall vilja eller kunna åtaga sig detta maktpåliggande uppdrag för mindre årlig lön än 200 R:dr.

Herr L. O. Larsson har för sin del ansett det vara orimligt, att en ung småskolelärarinna skulle erhålla lika stora löneförmåner som den lärare eller lärarinna, som någon längre tid arbetat i skolans tjänst. Detta kan visserligen synas vara riktigt resonerad; men å andra sidan torde icke heller kunna bestridas, att det för skolans bästa är af vikt, att en och samma lärare någon längre tid fortsätter sin verksamhet på samma ställe, hvilket deremot icke kommer att ske, derest, enligt Herr L. O. Larssons förslag, minimibeloppet af en sådan lärares lön bestämes till 150 R:dr. Det är nemligen tydligt att, i sådant fall, hvarje lärare eller lärarinna så fort som möjligt skall se sig om efter en plats, som gifver större inkomst, och dit afflytta; och att sådant skall komma att menligt inverka på folkskoleväsendets befrämjande, torde hvar och en lätt inse.

Herr C. Johansson ansåg, att, om en lärare hade flera barn än en annan att undervisa, så skulle till följd deraf hos honom uppstå anspråk på högre lön. Denna fruktan synes stå i en viss motsägelse till deras yttrande som sagt, att de gerna vilja gifva lärarne den högre summan. För öfrigt anser jag, att sådana församlingar vid hvilkas folkskolor ett större antal barn undervisas, äfven böra hafva råd att sjelfva höja lärarens aflöning utöfver minimibeloppet, der sådant befinnes vara billigt och rätt. En årlig lön af 200 R:dr för 8 månaders tjänstgöring, hvartill bör räknas ferietiden under påsk och jul, eller tillsammans nio månader, utgör 73 öre om dagen, hvilket är ett så ringa belopp, att jag knappast tror det vara möjligt för någon att existera på mindre. Gerna skulle jag biträda reservantens förslag, att bestämma minimilönen till 250 R:dr, derest nemligen staten åtoge sig att dertill betala hälften af nämnda summa. Emellertid yrkar jag tills vidare bifall till Utskottets förslag, alldenstund, då Riksdagen hvarje år är tillsammans, högre lön för småskolelärare, så väl som för andra kommunens eller statens tjenare, när som helst, der så aktas nödigt, kan varda bestämd.

Med Herr Ola Andersson instämde Herr *Christen Assarsson*.

Herr Peter Olsson: Sedan jag begärde ordet hafva flere talare uppträdt och yttrat sig till förmån för Utskottets förslag, och till följd deraf har det blifvit i det närmaste öfverflödigt för mig att vidare orda i denna sak. Jag ber dock att få fästa Kammarens uppmärksamhet på ett par omständigheter. Man har här framhållit, att församlingar finnas, vid hvilkas folkskolor endast omkring 10 barn åtnjuta undervisning, under det att på andra ställen ända till 70 lärjungar undervisas i en och samma skola; och man har deraf velat draga den slutföljd, att det skulle vara orimligt, om icke en lärare, som hade att undervisa 70 barn, skulle ega rättighet att derför uppbära större lön än den, som blott hade att besörja undervisningen för ett ringa fåtal barn. För min del får jag säga, att just

denna omständighet synes mig utgöra skäl för bifall till Utskottets förslag. Jag tror icke att det kan vara lämpligt för barnundervisningen i allmänhet, och ännu mindre för en lärare eller lärarinna, att i samma skola ända till 70 barn skola handledas af en och samma lärare, utan att i sådant fall en reduktion måste göras och skolan delas t. ex. i 3:ne särskilda skolor eller afdelningar, samt att, om en församling vill gifva en lärare 250 R:dr i årlig lön mot skyldighet å den senares sida att undervisa 70 barn, så visar detta ett ganska beklagligt förhållande, nemligen att den församlingen icke intresserar sig så mycket som den bör göra för folkskolans bästa. För min del vill jag icke tro sådant om våra kommuner i allmänhet; men för den händelse sådan likgiltighet för folkskoleväsendets befrämjande på något ställe skulle finnas, så utgör sådant ett viktigt skäl för att icke gifva kommunerna rättighet att bestämma den i fråga varande lönen så lågt som ända ned till 150 R:dr. Reservanten anmärker visserligen, att det icke vore hans mening att göra någon ned-sättning i den föreslagna lönen för dessa lärare och lärarinnor. Jag får med anledning häraf säga, att, för den händelse reservanten vill ändra sitt förslag derhån, att det må bestämmas en fix årlig lön å 250 R:dr, så skall jag för min del gerna instämma i ett sådant förslag. Men så länge derjemte uti samma hans förslag upptages den lägre siffran 150 R:dr såsom minimilön, så kan jag icke förstå annat än att, för den händelse detta förslag bifalles, ganska många fall komma att inträffa, då läraren måste åtnöja sig med endast 150 R:dr i årlig lön. Detta utgör för mig en ganska viktig omständighet, ty jag anser att en sådan lärares eller lärarinnas lön bör vara så pass tillräcklig, att de kunna leva på densamma; och jag frågar reservanten, om han verkligen tror det vara för mycket, om en småskolelärare eller lärarinna får uppbära 200 R:dr i lön. Kan väl rimligen denna obetydliga summa jämföras med hvilken annan tjänstemans eller enskilds aflöning? Jag får i detta fall säga, som den förste talaren, att, då vi nu under flera dagar voterat så många tusentals R:dr i löneförhöjning åt andra tjänstemän, så skulle det i sanning förefalla mig i yttersta grad motbjudande, om Kammaren nu skulle vilja visa sig alltför njugg, då det är fråga om att i någon ringa mån förhöja aflöningen för småskolelärare och lärarinnor på landsbygden.

Jag yrkar bifall till Utskottets förslag, men för den händelse någon under diskussionens fortgång vill framställa yrkande om ifrågavarande löns bestämmande till ett fixt belopp af 250 R:dr, så vill jag för min del gerna gå in på ett sådant yrkande.

Herrar *Alb. Staaff*, *Nils Nilsson* i Stäfvie, och *Anders Svensson* förenade sig med Herr Peter Olsson.

Herr Jonas Andersson: Jag vill till en början tillkännagifva, att jag yrkar bifall till Utskottets förslag; men jag ber tillika att få fästa uppmärksamheten på åtskilligt af hvad här blifvit yttradt i afseende å bestämmandet af minimilönen för småskolelärarne till 150 R:dr. Församlingarne hafva att efter behag välja att tillskjuta antingen 75 eller 100 eller 125 R:dr för att få ett motsvarande tillskott af staten. För min del skulle jag ingenting hafva emot en ytterligare utsträckt frihet i

detta fall, om jag nemligen vore fullt förvissad om att alla kommuner i vårt land vore fullt genomträngda af vigten utaf barnens första undervisning, och sålunda icke på något sätt missbrukade den högre afföring, som här är föreslagen. Efter nuvarande tidsförhållanden förefaller det för hvar och en temligen klart, att till och med icke ens en småskolelärare eller lärarinna kan lefva på 150 R:dr i lön. Nu är tydligt, att, om en församling eller kommun icke är så nitälskande för folkskoleundervisningens befrämjande som önskligt vore, så väljer den, för den mindre utgiftens skull, hellre en ung lärarinna, äfven om denna har aldrig så underhålliga kunskaper. Det är också gifvet, att ingen annan än en särdeles okunnig lärare skall vilja erbjuda sin tjänst för så ringa lön. Det torde nog vara möjligt att erhålla en lärare för 150 R:drs lön; men huru blir väl denna undervisning. Jag är öfvertygad om, att ingen lärare, som duger någonting till, underkastar sig så knappa villkor. Med den ringa och dåliga kontroll, som nu eger rum i afseende å kompetens till en dylik lärareplats, beror det helt och hållet på församlingen själf att skaffa sig en bättre eller sämre lärare. Nu veta vi, att folkskolan är anlagd för att förbereda och underlätta den fasta skolundervisningen; blir nu denna grundläggning dålig eller helt och hållet bortskämd, så kan derigenom folkskoleundervisningen i dess helhet taga stor skada, enär de barn, som vid den förberedande undervisningen blifvit bortskämda till ton och sätt, sedermera måste blifva föremål för ett svårt och tungt arbete från den efterföljande lärarens sida, på det att om möjligt barnen åter måtte kunna rättas från den missriktning de vid sin första undervisning varit utsatta för. Det beror icke så mycket på antalet af småskolor, utan fast mer på den grundliga undervisning som der meddelas, för att barnet på lämpligt sätt skall kunna utbildas i den fasta skolan. Jag tror att Utkottet funnit lämpliga bestämmelser i detta fall, och yrkar jag alltså bifall till Utskottets hemställan.

Herr A. Rundbäck: I fall Herr P. Olsson ville närmare formulera sitt förslag och yrka återremiss, hvilket torde vara nödvändigt för att få ett större anslagsbelopp anvisadt för ändamålet, så skall jag, af intresse för småskolelärarne, villigt förena mig med honom; men så länge han icke gjort detta, anser jag det för mig vara mera skäl att ansluta mig Herr L. O. Larssons reservation. Man har påstått att denna reservation icke skulle vara lämplig, derföre att den skulle stå i strid mot småskolornas intresse. Detta kan jag alldeles icke finna. Det är väl möjligt, att, derest reservationen bifölles, flera församlingar skulle komma att bibehålla sina småskolelärare för 150 R:dr, emedan de icke ville sätta lönebeloppet högre; men desse lärare komme otvifvelaktigt endast att utgöras af sådana som icke kunde få befordran i andra församlingars skolor; och att dåliga lärare finnas inom flera af de olika distrikten, det kan jag såsom folkskoleinspektör nogsamnt intyga. Hvad åter vidkommer de bättre småskolelärarne, så hafva desse redan öfverallt fått sin lön bestämd till 200 R:dr eller deromkring; och hafva de icke fått det i den ena församlingen, så hafva de utsigt att mottaga dylikt anbud från en annan församling. Jag är ock öfvertygad derom, att mången sådan lärare skulle hafva erhållit 250 R:dr i lön, derest hälften af detta belopp utbetalts af

statsmedel. Jag finner sålunda detta reservantens förslag vara mycket mera öfverensstämmande med småskolelärares intresse än Utskottets förslag, enligt hvilket desse lärare icke skola få mer än 200 R:dr i lön. Antages åter reservantens förslag, så komme församlingen att i statsanslag för sin lärare eller lärarinna vid småskolan erhålla ända till 125 R:dr, i hvilket fall lärarens minimilön med säkerhet komme att utgå med 250 R:dr. Under sådant förhållande, och då det icke är alldeles omöjligt för församlingen att för ändamålet bidra med 125 R:dr för att få en duglig lärare, så anser jag, såsom sagdt, reservantens förslag bättre än Utskottets. Men jag har ännu ett annat och viktigare skäl för att ansluta mig till reservationen, och det är de praktiska svårigheter, som möta vid regleringen af anstalter för folkskoleundervisningen genom de tätare rubbningarne i Riksdagens beslut i afseende å ifrågavarande lönebelopp. När 1871 års Riksdag beslöt, att ingen församling skulle komma i åtnjutande af statsbidrag till aflönande af småskolelärare, med mindre än att församlingen sjelf gaf 150 R:dr i lön åt sådan lärare, så blef följden deraf, att en mängd småskolor på landsbygden för någon tid upphäufdes, och folkskoleinspektörerne hade sedan under de närmast följande åren stort arbete med att åter rätta dessa missförhållanden. Kommer man nu och fordrar att hvarje församling skall gifva 200 R:dr till småskolelärares aflöning, så blir följden densamma som förut, nemligen att flera af dessa småskolor för någon tid indragas, till dess församlingen ånyo blifver öfvertygad om nödvändigheten att åter öppna dem. Det är en gauska behjertansvärd omständighet och hvilken bäst den känner till, hvilken såsom folkskoleinspektör har att göra med dessa skolor. Få nu församlingarne sig ålagdt att för ändamålet utgifva till en början 150 R:dr och derefter 200 R:dr och möjligen ännu mera, så vore dermed en god sak vunnin. Somliga församlingar kunna möjligen tycka det vara för mycket att höja denna lön till 200 R:dr och de kunna derfore till en början gifva 180 R:dr, hvilket belopp det sedermera kan falla församlingen in att höja till 220 R:dr eller deromkring, så att lärarne på detta sätt under senare åren få full ersättning för hvad som under deras första tjenstgöring fattats i en årlig lön af 200 R:dr. Men går man icke sakta till väga i detta fall, och låter man icke församlingarna sjelfva besluta hvad dem lyster, så blifva de retade och upphäufva på många ställen dessa småskolor eller visa eljest ovilja eller ringa intresse för dem.

På dessa grunder anser jag det vara synnerligen fördelaktigt att i detta fall hafva en så stor latitud som den, hvilken finnes omnämnd i reservationen, hvaremot jag tror det icke vara lämpligt att nu genast tvinga församlingarne att höja dessa lärarelöner till 200 R:dr. Jag förenar mig i reservantens yrkande.

Herr Per Nilsson i Espö: Herr Talman! Då staten uppoffrar medel, ända till 100 R:dr för hvarje småskola, med skyldighet att församlingen skall med lika stor summa bidra till småskolelärares aflöning, så tror jag äfven staten har rätt att fordra, att dessa lärare eller lärarinnor skola hafva åtminstone något litet kunskapsmått att deraf meddela åt de små; och af den, som verkligen har förskaffat sig något kunskaper i ändamål att dermed stå till församlingens tjenst, kan man väl icke gerna begära, att han för åtta månaders tjenstgöring skall låta sig afspisas med

mindre än 200 R:dr i lön. Den föregående ärade talaren yttrade, att man här vid lag borde gå litet försigtigt till väga. Jag tror, att vi så hafva gjort; men nu hafva vi kommit ett godt stycke på väg mot det efterlängtade målet, nemligen folkskoleväsendets befrämjande, hvarföre jag ock anser det nu icke vara farligt att bestämma minimilönen för dessa lärare till 200 R:dr. Samme talare yttrade äfven, att, om man icke läte församlingarne i detta fall göra som dem sjelfva lyster, så skulle man kunna reta dem derhän, att de icke vidare skulle bry sig om att inrätta några småskolor. Jag kan verkligen icke tro, att någon församling i hela riket skulle stå på en så låg materialistisk ståndpunkt, att den för det ringa bidragets skull vill upphäfva småskolorna, utan att tvärtom den bästa häftningen att tvinga sådana församlingar till att öka och förbättra sina skolor just ligger uti det lockande statsbidraget af 100 R:dr, hvilket väl äfven måste hafva någon kraft och inverkan på dessa materialister.

Jag kan icke annat än på det bestämdaste yrka bifall till Utskottets förslag.

Herr *Gunnarsson* instämde uti Herr Per Nilssons anförande.

Herr Hörnfeldt: Det kan väl synas temligen likgiltigt, hvilket beslut Kammaren kommer att fatta i denna sak, eller vare sig Utskottets eller reservantens förslag bifalles. Reservanten vill bestämma maximilönen för småskolelärare till 250 R:dr och minimilönen till 150 R:dr; Utskottet deremot vill bestämma detta lönebelopp till en fix summa af 200 R:dr. För min del skulle jag icke hafva något emot att biträda reservantens förslag, om jag icke förutsåge, att följden af ett bifall till densamma skulle blifva den, att församlingarne alltför ofta skulle bestämma sig för att endast utbetala minimibeloppet och mera taga hänsyn till beloppet af den lön, som de skulle betala, än till dugligheten hos den lärare de ämnade anställa i skolans tjenst. För öfrigt hafva redan flere föregående talare tydligt ådagalagt, att en lön af 200 R:dr ingalunda är för mycket för dessa lärare och lärarinnor. Jag kan icke finna någon rimlig anledning, hvarföre det icke skulle vara bättre att i enlighet med Utskottets förslag bestämma fixa löner i detta fall än att i enlighet med reservantens förslag fastställa ett visst maxi- eller minimibelopp, mellan hvilka församlingarne sjelfva egde att göra sitt val.

Jag yrkar bifall till Utskottets förslag.

Herr *Gunnar Eriksson* förenade sig med Herr Hörnfeldt.

Herr Sven Nilsson i Efveröd: Vi hafva nu under loppet af denna riksdag beviljat betydligt stora summor till löneförbättring åt statens tjenstemän. För ögonblicket är det väl icke fråga om statens, utan om kommunernas tjenstemän, men jag vågar påstå att dessa tjenstemän, folkskolelärarne, äro lika viktiga för staten som dess egna tjenare, om ej ännu viktigare. Folkupplysningen är den grundval, hvarpå samhället måste hvilat, och det land der denna tillbakaskjutes, eller icke vårdas som sig bör, går helt visst i mer eller mindre grad sin undergång till mötes. Staten bör således vara angelägen om, att folkupplysningen kom-

mer till sin fulla rätt, och detta kan ej ske utan att för folkskolorna skaffa skickliga lärare.

Man har mot Herr Liss Olof Larssons förslag framställt den anmärkning, att, om man bestämde minimibeloppet af ifrågavarande löner så lågt som till 150 R:dr, församlingarne skulle vara obenägna att höja lönerna derutöfver och således hellre för den mindre lönen nöjas med sämre lärare, än som skulle blifva fallet om minimibeloppet ställdes till 200 kronor. En sådan åsigt kan jag icke dela, ty jag är öfvertygad, att kommunerna finna sitt intresse uti att hafva dugliga skollärare; men sådana är det omöjligt att få mot så liten lön som 150 R:dr. Vill man påstå, att kommunerna företrädesvis skulle bestämma sig för minimibeloppet, kan man lika väl gå ända till det orimliga antagande, som Herr Abraham Rundbäck framställde, att nemligen kommunerna skulle vara benägna att låta inrättandet af småskolor falla hellre än att gifva lärarne högre aflöning. Sådana påståenden äro oberättigade enligt den erfarenhet jag har i detta afseende. Jag tror, att Herr Liss Olof Larsson i likhet med mig sett saken från helt annan synpunkt, och hufvudsakligen tänkt på att höja lövernans maximum, hvadan jag i den delen ansluter mig till hans förslag, men anser på samma gång 150 R:dr vara ett så orimligt lågt lönebelopp, att man vid bestämmande af löneminimum icke bör stanna dervid, emedan det vid tillämpningen icke skulle hafva någon betydelse, om det kvarstår, då man väl i våra tider ej rätt gerna kan erhålla lärare vid småskolorna för mindre belopp än 200 kronor, och knappast för den summan. I min hemort åtminstone har under sista åren visat sig stor brist på dugliga småskolelärare. Jag undrar icke deröfver, då lönerna varit så små, men följderna har blifvit, att lönerna redan fått ökas till vida öfver 200 kronor. Man har ju också här omtalat, att på sina ställen till dessa befattningar användas gamla afskedade korporaler, krymplingar och fattighjon. Jag vet att detta är en sanning i enstaka fall, men jag beklagar på samma gång, att sådant kan förekomma, och dessutom, att vederbörande folkskoleinspektörer icke bättre uppfylla sin pligt att ingripa uti och söka afhjelpa sådana missförhållanden.

På sätt jag nämnt, ansluter jag mig i hufvudsak till Herr Liss Olof Larssons förslag och yrkar således bifall dertill, dock med den förändring, att löneminimum för lärare eller lärarinna vid småskolor bestämmas till 200 R:dr, i sammanhang hvarmed jag, för att bereda medel till de förhöjda lönebelopp, som kunna ifrågakomma, äfven yrkar, att de under titel "lönetillskott åt lärare vid folkskolor och småskolor" å riksstaten uppförda förslagsanslag måtte med 200,000 kronor förhöjas i stället för 120,000 kronor, som Utskottet föreslagit.

Herr Jöns Pehrsson: Det är otvifvelaktigt, att såväl Kongl. Maj:ts minister som Stats-Utskottet gjort sin framställning i ämnet i den välvilliga afsigt att upphjelpa folkskoleväsendet. Jag är äfven öfvertygad, att alla, som här yttrat sig för Stats-Utskottets förslag, dermed haft samma afsigt. Men jag kan icke dölja, att jag finner reservantens förslag ännu bättre och ändamålsenligare än regeringens af Stats-Utskottet förordade välvilliga framställning. Jag skulle i denna fråga för en gång

kunna i allo instämma med min ärade granne till venster. Herrarne från landets rika orter, som gjort sig till riddare för Utskottets förslag, hafva rätt deri, att det torde vara svårt nog att få en småskolelärare för 150 riksdalers lön, och jag kan tillägga, att det ej heller i min hemort gerna låter sig göra. Men olyckligtvis finnas många gamla generationer kvar, hvilka icke insett nyttan och behovet af att utveckla folkskoleväsendet. Inom den lilla krets, jag tillhör, har jag fått erfara, huru mycket motstånd man kan hafva att arbeta mot, för att få skolväsendet bättre och ändamålsenligare ordnad. En talare på calmarbänken har ansett, att man icke i denna sak behöfver gå brådstörtadt till väga, och en talare på skånebänken har sagt, att ingen församling kunde förargas, om detta löneminimum höjdes. Men ingen talare kan förekomma, att kommuner kunna vara så beskaffade. Det är också klart, att en småskolelärare eller biträdande lärare, som i en landtkommun har 150 R:dr, är mycket bättre försörjd än den, som här i Stockholm eller å andra dyra orter har 200 R:dr. Jag tror att goda skäl finnas för bifall till reservationen, ty väl lär det snart, om de ekonomiska konjunkturerna fortfara, blifva omöjligt att få lärare för 150 riksdalers lön, men skulle konjunkturerna förändra sig, blir icke svårt att få dugliga personer för mindre aflöning än man här påstått.

För öfrigt är ju aflöningen af hela vår lärarestat anordnad i grader från minimi till maximumbelopp. Skulle då icke vara skäl att äfven här tillämpa samma princip?

Jag yrkar bifall till reservationen.

Herr Hjelm: Jag skall be att få återtaga mitt förra yrkande och förena mig med Herr Liss Olof Larsson. Derjemte vill jag i korthet göra några anmärkningar i anledning af hvad under diskussionen från ett och annat håll yttrats. Min mening är icke att i så måtto ställa mig på kommunernas sida, att jag skulle vilja nedtrycka lönerna för dessa skollärarinnor, som äro verkliga arbetsmyror. Men jag önskar ur folkupplysningens sanna intresse, att aflöningen måtte bestämmas till maximum och minimum och icke sättas till fixt belopp. Jag tror skäl vara att lemna rum för ett lågt minimum därför, att på vissa orter folkmedvetandet ännu icke riktigt fattat betydelsen af småskoleväsendet. På sådana orter skulle man ej gå in på att gifva högre aflöning än det af Herr Liss Olof Larsson föreslagna minimum, utan hellre vara rent utan småskola, äfven om en ganska bra lärare skulle stå till buds, hvilken man kanhända till följd af lokala förhållanden verkligen kunnat få mot lön af endast 150 R:dr. Jag tror emellertid, att småskolan är en så viktig inrättning och att behovet deraf blir allt mera i sådan grad kämbart, att på få ställen lönen för småskolelärare skulle stanna vid 150 R:dr, när det är ganska ondt om dugliga lärarinnor. Men jag upprepar, att det är bättre, om fattiga och glest bebyggda orter, som kanske kunna få lärare för 150 R:dr och icke vilja höja lönen till 200 R:dr, hålla en svagt aflönad lärarinna, än att de icke hålla någon alls.

Å andra sidan är det i min tanke godt att lemna kommunerna tillfälle att kunna höja lönen för dugliga lärarinnor (jag vill ogera tala

om lärare, enär det är fråga om småskolor), som längre tid tjenstgjort. Det är en allmän princip, som i allmänhet följes, att tjenstemän få börja med lägre aflöning och i mån af duglighet och förtjenst befordras till högre. Samma princip bör äfven följas när det gäller skolorna, för att uppmuntra till goda bemödanden och hålla de skicklige kvar såsom undervisare.

Jag yrkar alltså bifall till Herr Liss Olof Larssons förslag, enligt hvad jag i början af mitt anförande tillkännagaf.

Herr Lyth: Diskussionen har redan varat så länge, att jag finner mig manad att ej vara mångordig. På mig har det icke kunnat annat än göra ett sorgligt intryck, att här från många håll uttalats den mening, att 150 rdr skulle kunna vara ett nöjaktigt lönebelopp för åtta månaders tjenstgöring såsom småskolelärare. I detta hänseende kan jag icke instämma med Herr Liss Olof Larsson. Om vi betänka, hvilken aflöning vi gifva åt våra drängar, så borde vara lätt att finna, huru mycket för litet det nämnda lönebeloppet måste vara för personer, åt hvilka anförtros det viktiga uppdraget att lemna den första undervisningen åt våra barn — det dyrbaraste vi ega. Stats-Utskottet har därför gjort väl uti att icke bestämma lägre lönebelopp än 200 rdr. Men äfven det beloppet är för ringa. Jag tror, att, om tillökning af statsunderstödet erbjödes för den händelse, att lönen höjdes till 250 rdr, de kommuner skulle vara få, som ej vore villiga att underkasta sig den därför erforderliga uppoffring. Jag önskar alltså, att åtminstone möjlighet måtte beredas, att få dessa löner höjda till 250 rdr och sluter mig i det afseendet till Herr Liss Olof Larssons förslag, hvartill jag yrkar bifall med den af Herr Sven Nilsson i Efveröd föreslagna förändring.

Grefve Posse: Här är visserligen fråga om små summor, men likväl om en sak af stor vikt för folkundervisningen. Att döma efter min erfarenhet i detta ämne får jag säga, att småskolornas intlytande på folkundervisningen, åtminstone i min hemort, visat sig stort och väl värdt att omhulda och påakta. När nu ifrågasättes, att staten skall lemna bidrag till aflönande af lärare vid småskolor, så torde utan strid medgifvas, att staten har att utgå från den uppfattning, att dessa lärare skola vara dugliga för sitt kall; och om det är sanning i den sats, här ofta uttalats, att man icke kan få dugliga tjenstemän utan att betala dem anständigt — något som jag tror vara en sanning — så får man väl lof att medgifva, att mindre årslön än 200 R:dr för en lärare eller lärarinna vid småskola icke kan anses tillräcklig. Jag har väl under diskussionen hört sägas, att det kan gå för sig att få dugliga lärare för mindre belopp, må vara, att så kan ske i något enstaka fall, men att man i regel icke just kan hoppas at få dugliga lärare därför, att man erbjuder dåliga löner, det torde vara temligen klart. Herr Abraham Rundbäck, som sjelf är folkskoleinspektör, har lemnat ett bestämdt bevis på nödvändigheten af att höja dessa löner till 200 R:dr. Han har nemligen meddelat, att, der man redan nu ger 200 R:dr, får man goda lärare, och att man deremot, der lönen endast är 150 R:dr, får behålla de dåliga. Det är också sjelfklart, att så skall vara.

Skulle åter Kammaren vara benägen att höja dessa löners maximumbelopp öfver 200 R:dr, så vill jag gerna vara med derom, men jag kan icke kalla det att instämna i Herr Liss Olof Larssons yrkande, ty det går hufvudsakligen ut derpå att sätta minimum lägre än 200 R:dr. Så som frågan nu står, torde likväl vara rätt så godt att stanna vid det fixa beloppet 200 R:dr. I en sådan sak som denna är bättre att gå långsamt än hastigt till väga. Man må säga hvad man vill, kunde dock hända, att vissa kommuner blefve missnöjda, om man på en gång ålade dem för stora uppoffringar. Jag kan dock omöjligt ställa mig på den ståndpunkt, att jag — i likhet med hvad Herr Ecklesiastikministern enligt statsrådsprotokollet inför Konungen yttrat rörande extra lärare vid elementarläroverken — skulle anse, att man utan att erbjuda löneförhöjning kunde fortfarande påräkna samma duglighet hos ifrågavarande lärarepersonal. Vore en sådan mening riktig, så måtte extra lärare och småskolelärare utgöra en särskild människorace oberoende af de emolumenter, som måste erbjudas för att framskaffa duglighet. — Som frågan nu står, yrkar jag bifall till Utskottets hemställan.

Herr Carl Johansson: Jag ber att få instämna i Herr Abraham Rundbäcks yttrande; och jag hoppas dermed hafva fullkomligt fritagit mig från beskyllningen att vilja motarbeta folkskolans intresse. Jag vill gerna vara med om att bestämma löneminimum till 200 och maximum till 250 R:dr, ehuru jag icke vågat gå så långt i min motion. Det är mig dock ofattligt, att denna kunnat bli ansedd som ett försök att motarbeta skolorna, och det är rätt hårdt att blifva utsatt för dylika misstankar, då man gör det lilla man kan för att befrämja skolans sak.

Herr Edström: Jag har för min del vid många tillfällen under senare åren vid frågor om att skaffa lärare till småskolor funnit motbjudande att bestämma lönen för desse till det efter nuvarande prisförhållanden orimligt låga beloppet 150 R:dr. Jag önskar derföre, att detta lönebelopp nu måtte vardas, så till sägandes, utrotadt, såsom Stats-Utskottet föreslagit. Jag yrkar bifall till Utskottets hemställan, troende, att, om närmare eller fjernare framtid visar ännu större bidrag från statens sida behöfvas, representationen icke skall underlåta att bevilja i sådant hänseende erforderligt anslag.

Herr Granlund: Man kunde väl knappt förmodat, att detta Utskottets förslag skulle här möta det ringaste motstånd. Vi som hafva varit så frikostiga mot elementarläroverkens lärare, skulle vi nu, då fråga blir om undervisningen bland de djupa lederna eller vid småskolorna, som hafva att hos våra barn implanta de första grunddragen af religionskunskap, vilja vara njugga? Jag hemställer, hvilka känslor det skulle väcka hos dem, som verkligt intressera sig för folkskolväsendets framgång, och hos de många småskolelärarne, om Riksdagen fortfarande gäfvit sitt godkännande deråt, att småskolelärare aflönas så uselt som med 150 R:dr. Allra minst hade jag väntat, att en folkskoleinspektör, som visat ett lifligt intresse för skolväsendet, skulle uppträda mot Utskottets förslag. Det är väl sannt, att småskolelärarne i allmänhet icke äro hänvisade att lef-

va uteslutande på sin lön, och det kunna de omöjligen göra utan till stor del utgöras de af personer, som ega något jord eller eljest kunna skaffa sig geuom något yrke inkomster jemte skollärarelönen, men i allt fall är 150 R:dr en för liten lön för att man skulle kunna med någon säkerhet hoppas att därför få dugliga lärare. Och får den bestämmelse som nu gäller fortfarande råda, att statsbidrag till hälften lemnas för 150 R:drs lön, så tror jag ty värr att mängden af de stackars småskolelärarne få behålla denna i våra tider och för ett sådant arbete högst otillräckliga lön. Jag yrkar bifall till Utskottets förslag, men ville helst att lönebeloppet höjdes till 250 R:dr.

Herr Ola Andersson: Mer än tillräckligt har blifvit taladt i denna fråga, och jag vill blott tillägga några få ord. Jag tror, att ingen här vill annat än folkupplysningens bästa, och att vi blott tvista om rätta medlet därför. Särskildt hörde jag med glädje Herr Carl Johanssons yttrande i ämnet och jag kan försäkra honom, att jag aldrig hyst misstänkar mot hans afsigter.

Jag vill med några ord vända mig till Herr Abraham Rundbäck. Han sade sig såsom folkskoleinspektör hafva kommit till iusigt derom, att många dåliga småskolelärare finnas inom hans distrikt. Jag vill ej bestrida denna uppgift. Men huru skall man få bättre lärare? Jo, genom att erbjuda bättre lönevilkor. Derföre tror jag, att man icke bör bestämma ett så lågt löneminimum som 150 R:dr. Äfven om det bestämdes, skulle det sannolikt i ytterst få fall komma till tillämpning, säger man; men då synes mig vara så mycket mindre skäl att sätta minimumsiffran till detta låga belopp. Gerna vill jag gå in på ett maximum af 250 R:dr. Det torde dock ej vara så lätt att på stället med full säkerhet beräkna huru mycket statsanslaget för sådant ändamål behöfde höjas. Emellertid tror jag, att den af Herr Sven Nilsson i Efveröd på ungefär gjorda beräkning icke kan vara mycket felaktig.

För säkerhets skull yrkar jag bifall till Utskottets förslag, öfvertygad att Riksdagen ej heller framdeles glömmet saken.

Herr Liss Olof Larsson: Jag har funnit mig nödsakad att begära ordet, för att upptaga till bemötande ett och annat yttrande under denna diskussion.

Mer än en gång har jag blifvit gäckad i mina illusioner om folkupplysningens höga ståndpunkt i Sverige och om en förändring i det allmänna tänkesättet inom församlingarne, hvilket man förr uppgifvit varit fiendtligt emot allt hvad folkbildning och folkskoleväsende heter. Så har äfven inträffat i dag, då jag till min stora ledsnad hört flere talare, såsom Herr Key, Herr Olsson från Helsingborg m. fl. uttryckligen förklara, att ett frångående af Utskottets förslag samt bifall till den deremot afgifna reservationen skulle inom en del kommuner uppväcka mycket missnöje. Det är beklagligt att en sådan motvilja mot folkskoleväsendet skall finnas på vissa håll, och jag vågar ingalunda bestrida att så verkligen är förhållandet. Till och med Utskottets eget utlåtande antyder något sådant, då Utskottet på jag. 19 säger: "Om förhöjningen sattes högre, skulle, ds. litills gällande grundsats i afseende på förhållandet mellan statens

och kommunernas bidrag till dessa lärares aflöning otvifvelaktigt fortfarande bör bibehållas, kommunernas onkostnader för folkskoleväsendet möjligen blifva alltför betungande“. Här framträder tydligt det verkliga skälet, hvarföre man icke vill gå in på ett sådant förslag, som i reservationen innehålles. Man ställer sig nemligen på kommunernas sida och anser att de skulle blifva för hårdt betungade, om de nödgades betala sina småskolelärare högre löner än 200 R:dr. Men på samma gång beklagar man sig öfver huru svåra de äro, de der som ej vilja gå in på Utskottets förslag, utan sätta i fråga att en småskolelärare skulle kunna lefva på 150 R:dr, liksom om härvid aldrig något förslag till maximaflöning för samma lärare till vida högre belopp än Utskottets 200 R:dr blifvit framställt. Man säger att det är orimligt att begära, att en skollärarynna skulle nöja sig med samma lön, som tillkommer en tjänstepiga. Ja! hvarföre har man då motsatt sig reservationen och förklarat att man bör stanna vid 200 R:dr, emedan det högre beloppet, 250 R:dr, skulle blifva alltför betungande för kommunerna. Genom att resonera på det sättet vederlägger man ju sig sjelf samt bjuder skäl för en sak, åt hvilken man icke önskar framgång. Jag medgifver villigt, att det är något orimligt uti att aflöna dessa lärare med allenast 150 R:dr och att de icke kunna lefva på en så knapp inkomst, utan alltför väl behöfva 200 R:dr och ännu mer i lön. Men jag ber att på samma gång få erinra, att det gifves fall, der man kan med samma skäl gifva 150 R:dr som 250 R:dr i lön; det finnes nemligen småskolor, der man på goda skäl icke anser sig böra aflöna läraren högre än med 150 R:dr, under det man åt andra lärare ger dubbelt detta belopp, och der lärarne ändå äro ense om att aflöningen dem emellan är rättvist fördelad. Flera sådana fall kunna lätt uppvisas. Genom att nu bestämma lönen till en fix summa af 200 R:dr, skulle man bringa saken derhän, att samma småskola (de med minsta lönerna) upplöstes, hvarigenom man komme till ett motsatt resultat emot hvad med förslaget åsyftades. Det är sålunda i folkupplysningens eget intresse som jag tror det vara en fördel att fastställa ett minimi- och ett maximibelopp för ifrågakarande lärares aflöning. Jag skulle icke hafva något emot att biträda det af Herr Sven Nilsson i Efvöröd framställda förslag; jag har sjelf tänkt att framställa ett dylikt samt resonerat med såväl motionären som åtskilliga ledamöter i både denna Kammare och Medkammaren derom. Men då jag hörde att detta förslag allmänt ansågs bestämma aflöningen för småskolelärare alltför högt och därför hade föga af utsigt till framgång, tänkte jag att man kunde gå en medelväg samt bestämma en maximilön till 50 R:dr öfver och en minimilön till 50 R:dr under det af regeringen föreslagna fixa beloppet, 200 R:dr. Om jag sålunda går in på att 150 R:dr är en alltför oansenlig lön, om lärarne uteslutande skulle lefva på denna lön, ber jag att få å andra sidan upplysa de talare, som mot mig gjort denna invändning, att småskolelärarinorna i min hemort, åtminstone icke äro några sådana der förfina de "mamseller" eller "fröknar", som anse sig för goda att arbeta, och därför anse sig böra sitta med armarne i kors mellan skolterminerna, utan tvärtom äro arbetsfolk, hvilka, jemte det de fullgöra sin undervisningsskyldighet på ett utmärkt sätt, hafva biförtjenster genom handarbeten o. d. under sjelfva skolterminerna samt om somrarne, då ferierna pågå, arbeta

med samma flit och med samma kraft som den öfriga arbetande befolkningen på trakten. Och jag vågar till och med påstå, att, om skolorna derstädes skulle hållas öppna året om, och lärarne icke skulle få sommarren fri, så skulle man för att erhålla dugliga lärare och lärarinnor till dem få betala 3 à 400 kronor om året. Så högt värde sätter man der på att hafva sommarmanaderna lediga för annat arbete, och detta anser jag vara ett förhållande, hvaröfver man icke har skäl att vara missbelåten.

En ärad talare yttrade något om småskolor med 70 barn. Jag hade i mitt förra anförande också en sifferuppgift öfver skolbarn, men den var betydligt lägre. Härmed vill jag dock icke upptaga Kammarens tid, då jag icke med säkerhet vet, om det var på mitt anförande han med sitt exempel syftade.

Det har äfven anmärkts, att när en lärare kan lefva på 200 R:dr, så behöfver en annan icke heller åtnjuta högre aflöning. Alla skulle lönnas lika. Men huru håller detta streck, då man tänker på förhållandet med andra tjänstemän. Der se vi ju att den ene lærer kunna berga sig med 1,500 R:drs lön, under det en annan behöfver 5,000 R:dr. Med samma skäl skulle man då kunna säga, att om den ene kan försörja sig med 1,500 R:drs lön, så bör för den, som hittills åtnjutit 5,000 R:drs lön, summan nedsättas till förstnämnda beloppet. Och är en aflöning af 5,000 R:dr nödvändig för den senares existens, så bör också lönen för den förre höjas till samma belopp, då ju behovet är för båda lika. Konseqvenserna ådagalägga att satsen är oriktig, och att man vid bestämmandet af tjänstemäns löner har att taga åtskilliga andra faktorer med i beräkning.

Vidare har det blifvit sagdt, att, om man bifölle reservationen, skulle en del kommuner sätta ned anslagen till sina småskolelärares aflöning till den lägsta möjliga siffran, eller 150 R:dr. Nåväl! Hvad blifver följden i kommuner, som visa sig så vårdslösa om sitt folkskoleväsende, om man antager Utskottets förslag? Jo, helt enkelt, att man då droge in en eller annan skola; och jag vet ingen utväg att under sådana förhållanden hindra en dylik åtgärd.

En ärad talare på östgötabänken har tvistat med Herr Abraham Rundbäck samt icke velat fästa synnerlig vikt vid de uppgifter Herr Rundbäck meddelat. För min del får jag dock tillstå, att jag fäster betydligt större afseende vid en folkskoleinspektörs än en fabrikörs från en stad uttalanden i frågor sådana som den förevarande.

Jag skall icke längre upptaga Kammarens tid. Som jag redan nämnt, skulle jag gerna biträda Herr Sven Nilssons i Efveröd förslag, så vida man kunde påräkna någon framgång åt detsamma vid den slutliga voteringen. Men just derföre att man så allmänt uttalat sig emot samma förslag, enär man fruktat att genom dess antagande ådraga kommunerna alltför dryga kostnader för deras folkskoleväsende, tror jag att det vore lämpligast att bifalla reservationen, enligt hvilken det står öppet för de kommuner, som vilja skolans framgång, att kraftigt verka för samma mål. Jag vidblifver derföre mitt senast framställda yrkande.

Herr Nils Petersson: Jag ber att endast med några få ord få bemöta ett och annat yttrande, som under denna diskussion i Kammaren förekommit, och i synnerhet de hårda beskyllningar, man gjort dem som

biträdt reservationen, nemligen att de skulle vilja af motvilja för vårt skolväsende nedpruta lönen för i fråga varande lärare. Den jemförelse man velat göra mellan elementarläroverkslärare och lärare eller lärarinnor vid småskolor skulle nog vara på sin plats, om icke förhållandet med de senare vore, att man icke ännu har fullt dugliga sådana till erforderligt antal. Om så vore händelsen, skulle det nog vara riktigt att nu bestämma en fix lön för dem alla. Men så länge ett motsatt förhållande eger rum, torde det vara lämpligast att lemna öppet för kommunerna att i hvarje särskildt fall bestämma lönebeloppet och nu endast tillse att det icke må kunna sättas alltför lågt. Ty, mine Herrar, vi böra komma ihåg att kommunerna icke äro skyldiga att inrätta och bekosta småskolor, och att, om vi derföre betaga dem denna frihet, följden kunde blifva den, att man på flera håll på grund af vissa sparsamhetsskäl underlåte att skaffa sig småskolor, der de mer än väl kunde behövas. Det har mer sannolikhet för sig, att småskolor skola mycket förr inrättas, då omkostnaderna äro mindre dryga, och att man, sedan småskoleväsendet kommit i gång och man fått insigt om de stora fördelar, som dermed äro förenade, skall söka att allt mer befordra detsamma samt lemna dess lärare så höga löner som möjligt. Detta är det hufvudsakliga skälet, hvarföre jag vill biträda reservationen och efter denna förklaring hoppas jag att icke blifva beskylld för att hysa motvilja mot vårt folkskoleväsende.

Grefve Posse yttrade, att det skäl Herr Abraham Rundbäck framdrog tydligast visade behofvet att höja lönerna till ett fixt belopp. Skall då den mindre duglige läraren aflönas lika högt som den, hvilken visat sig synnerligen skicklig på sin plats? Och är det icke lämpligt att lemna en lärare, som börjar beträda sin bana, en lägre lön, som sedermera höjes, då han visar sig skicklig och vuxen sitt kall. Häri ligger ju en uppmuntran för läraren att bjuda till att efter bästa förmåga fullgöra sitt värf, och detta kan icke annat än helsosamt inverka på hela vårt folkskoleväsende.

Jag yrkar derföre bifall till det af Herr Liss Olof Larsson senast framställda förslag.

Herr Uhr: En föregående talare lofvade visserligen att yttra sig mycket kort, men icke desto mindre pratade han så länge, att han derigenom förledde andra att prata på samma gång. Jag skall söka att uttrycka mig så kort, att det ej skall blifva tid till något samtidigt språkande i Kammaren. Jag vill hvarken biträda Utskottets förslag eller reservationen, utan anser, i likhet med hvad Kongl. Maj:t föreslagit, att minimilönen för ifrågavarande lärare icke bör bestämmas lägre än till 200 kronor, men tillika att maximilönen bör uppgå till 250 kronor, och jag skulle till och med icke hafva något emot att den fastställdes till 300 kronor. Det är, enligt min tanke, en ingalunda för högt tilltagen aflöning för en person, som fått sig ombetrodt det viktiga kallet att meddela barnen dess första undervisning. Men då en så hög aflöning icke blifvit ifrågasatt, vill jag inskränka mig att instämma med dem som föreslagit förevarande aflöning till minst 200 och högst 250 kronor.

Herr Johan Johansson i Ringshyttan: Det har väckt min för-

undran att icke under denna långa debatt få höra en enda talare förut-sätta, att man inom en kommun skulle kunna vilja gå ännu längre, än som föreslagits, eller lemna småskolelärarne en högre aflöning än 150 à 200 kronor. Det har väckt min förundran, säger jag, att icke någon velat ifrågasätta, att kommuner finnes inom vårt land, der man nitälska-de så mycket för folkskoleväsendet, att man, oberoende af det bidrag som för dess befrämjande kan af staten erhållas, vore villig att derutöfver göra så stora uppoffringar, som kunna erfordras för skolväsendets försättande i bästa möjliga skick; och detta förhållande har varit egnadt att gifva mig en mindre fördelaktig tanke om det intresse för folkskolan, man inom många delar af riket påstår sig hysa. Jag vill med anledning häraf näm-na, att vackra undantagsförhållanden kunna uppvisas. Inom en af våra största landtkommuner, som jag speciellt känner till, finnes redan nu, oak-tadt staten icke lemnar större bidrag än 75 R:dr till hvarje skola, om-kring tjugu småskolelärare, af hvilka icke en enda har *mindre* än 250 kronor, men deremot flere hafva 300 och några ända till 350 kro-nor i lön. Här af framgår också tydligt, att i en kommun, der man verk-ligen vill göra något för folkskoleväsendets befrämjande, kan man gå vida längre, än som här blifvit föreslaget, och icke endast nöja sig med den lägsta möjliga aflöning, som författningsenligt kan tilldelas lärarne. Un-der sådana förhållanden torde Herrarne lätteligen finna, att jag för min del icke vill vara med om den låga siffrå, som här ifrågasatts, ehuru väl ag å andra sidan skulle anse det mycket beklagligt, om intresset för folk-undervisningen skulle vara så ringa, att man inom kommunerna sökte komma ifrån saken för så billigt pris som möjligt. Jag yrkar emellertid bifall till Stats-Utskottets förslag, då jag anser den deruti bestämda siffran 100 R:dr vara tillräckligt hög i fråga om *statens* bidrag till småskole-lärarnes aflöning.

Herr Dickson: Herr Talman! mine Herrar! På samma gång jag på förhand förklarar att jag kommer att rösta för bifall till Stats-Utskottets förslag, ber jag att få i korthet angifva några af de skäl, som föranleda mig dertill.

Som Herrarne både kunna och böra finna, föreligger här en vigtig principfråga, den nemligen: huru långt staten bör gå för befrämjande af dess folkskoleväsende. Utan tvifvel är folkskoleväsendet en allmän ange-lägenhet, men lika visst är det också, att det i främsta rummet tillhör kommunen att taga denna angelägenhet om hand. Då för några riks-dagar sedan frågan om vårt folkskoleväsende var på bane, var det icke utan skäl som röster höjde sig emot sjelfva saken, emedan man befardade att den fråga att vara en kommunalangelägenhet skulle efter hand öfver-gå att blifva uteslutande en statsangelägenhet, en farhåga, som i viss mån var ganska berättigad. Att staten lemnar understöd till kommunerna för småskolornas befrämjande, anser jag vara fullt riktigt, emedan erfarenhe-ten har visat, hvilket viktigt inflytande dessa skolor haft på folkskoleuader- visningen i dess helhet. Frågan är blott hvar gränsen för denna sta-tens verksamhet skall uppdragas. För närvarande åtnjuta kommunern under vissa vilkor statsbidrag till belopp af 75 R:dr för hvarje småskolea-lärares aflönande. Detta statsbidrag skulle nu enligt Regeringens af Stats-

Utskottet godkända förslag höjas till 100 R:dr. Och jag tror för min del att med nuvarande förändrade prissförhållanden är den föreslagna förhöjningen fullt berättigad. Men längre vill jag icke heller gå, emedan jag anser att med ett statsbidrag till detta belopp kommunerna skola hafva erhållit en tillräcklig uppmuntran att utvidga sitt skolväsende hvar på sitt håll samt fruktar att, om man fortfarande ökar anslaget, så blifver till slut folkskoleväsendet liksom elementarundervisningen en gemensam angelägenhet, som skall understödjas och bekostas af samhället i dess helhet. Då jag för min del icke vill medverka till något sådant och i öfrigt anser den nu föreslagna förhöjningen af statsbidragen vara visserligen af behofvet påkallad men också fullt tillräcklig, så anhåller jag, som jag redan nämnt, om bifall till Utskottets förslag.

Med Herr Dickson instämde Herr *Hammarberg*.

Herr Ivar Månsson: Herr Talman! mine Herrar! Jag för min del hyser den bestämda öfvertygelsen, att denna Kammares ledamöter utan undantag äro i högsta mätto intresserade af att folkskolebildningen varder på allt sätt befrämjad och hafva kommit till insigt om att just småskolan är för det stora målets ernående en synnerligt vigtig institution. Då intresset sålunda hos oss alla är gemensamt, kan striden icke röra sig om annat än sättet för syftemålets vinnande och härom hafva också olika meningar yppats, i det somliga vilja hafva en för alla småskolelärare lika aflöning, under det andra åter vilja genom fasthållande af vissa maximum- och minimigränser komma derhän, att man kan för en duglig lärare bereda en högre och bättre lön, hvarigenom möjliggöres den fria täflan eller konkurrens, som för så väl folkskoleväsendet som inom alla andra områden måste blifva nyttig och helsosam. Jag kan icke annat än obetingadt ingå på den senare åsigten. För mig är det alldeles klart, att utsigten till bättre lönevillkor skall i hög grad förmå småskolelärare att lägga sig vinning om undervisningen.

Man har yttrat betänkligheter mot det föreslagna minimibeloppet 150 R:dr, såsom varande alltför lågt. Jag vågar försäkra att intresset för folkskolebildningen inom vårt land är så stort, att man endast nödfallsvis skall erbjuda en småskolelärare denna lägsta aflöning, men deremot i de allra flesta fall tilldela dessa lärare vida högre löner. Och det ligger ju i sakens natur att det förslag, som i reservationen framställt, hvarigenom statsbidraget ökas i samma mån som lärarnes löner sättas högre, skall utgöra ett mäktigt motiv för kommunerna att lemna dessa lärare så förmånliga lönevillkor som möjligt. Då jag sålunda tror att det förnämsta vilkoret för folkskoleväsendets befrämjande ligger deri, att ifrågavarande lärare erhålla en sådan aflöning, att de oberoende af alla biförtjenster kunna erhålla ett fullt tillräckligt uppehälle, så är jag också mest benägen att biträda Herr Sven Nilssons i Efveröd förslag, hvarigenom samma aflöning kan komma att ställas betydligt högre än enligt Utskottets förslag, och som öfverensstämmer med Herr Liss Olof Larssons reservation endast med den skilnad, att det bestämmer minimibeloppet till 200 R:dr. En ärad statsutskottsledamot har ansett att Herr Sven Nilssons i Efveröd förslag vore väsendtligen afvikande från reservationen, hvilken, enligt

samma talares åsigt, företrädesvis åsyftade att genom fastställande af ett minimibelopp nedsätta ifrågavarande löner. Jag tror icke att detta varit Herr Liss Olof Larssons mening, utan att han härvid endast tänkt på kommuner af synnerligen stor vidd, der följaktligen ett större antal småskolor erfordrades, hvilka icke kunde åstadkommas om man icke der kunde auställa nytexaminerade lärarinnor med mindre lönepretentioner. Emellertid är det möjligt att Herr Sven Nilssons i Efveröd förslag har föga utsigt till framgång i Medkammaren. Men då det enligt min tanke mest öfverensstämmer med det allmänna intresset för folkskoleväsendets befrämjande, vet jag icke hvarföre man ej skulle inom denna Kammare uttala sitt gillande af samma förslag, hvartill jag för min del yrkar bifall.

Herr Törnfeldt: Här har talats mycket om erfarenheter och förhoppningar att intresset för folkskolan skulle vara så allmänt och så lifligt inom landet, att det aldrig skulle kunna blifva fråga om att nedsätta ifrågavarande löner till 150 R:dr. Jag har dock en helt annan erfarenhet i den saken; jag känner kommuner, der man sökt att bestämma dessa löner så lågt, som det författningenslignit varit möjligt, och till och med nedpruta dem ännu mer. Och jag vet kommuner, der man för skollärare kortat af löner, som till dem utbetalts under många år derföret. Således slå dessa goda förhoppningar icke in. Och dessutom vill jag erinra om att det obestämda icke är nyttigt, utan kan gifva anledning till mycken split och tvedrägt inom kommunerna. Der träda upp väldiga sockenstämmelejon, som fattat misshag till en eller annan småskolelärare och derföre lägga hela sitt inflytande i vågskålen för att sätta ned samma lärares aflöning. Detta kan icke vara i sin ordning. Jag yrkar derföre bifall till Utskottets förslag, emedan jag tror, att den deri angifna siffran är särdeles lagom tilltagen. Den bör icke sättas så högt, att kommunerna derigenom afskräckas från att inrätta åt sig småskolor, men icke heller så lågt, att småskolelärarinnorna ställas för mycket under sockens pigor. Men skulle Utskottets förslag icke gå igenom, utan i stället deras åsigt vinna Kammarens bifall, hvilka vilja bestämma ifrågavarande löner till högst 250 R:dr och lägst 200 R:dr, så — icke gråter jag för det.

Herr A. Rundbäck: Jag vill blott tillkännagifva, egentligen för att lugna min vän från Grenna, att jag förenar mig om det af Herr Sven Nilsson i Efveröd framlagda, numera fullt formulerade förslaget, hvilket jag redan förut förklarar mig biträda. Jag har alltid lagt liten vikt vid den af Herr Liss Olof Larsson föreslagna minimigräns, derföre att denna gräns är för hvarje dag allt mer och mer försvinnande, men jag har deremot fäst en mycket större vikt vid den högre gräns, som han föreslagit, eller 250 R:dr, emedan jag hoppas, att vi genom att antaga en sådan gräns skola slippa att efter ett par år åter göra några rubbningar, hvilka alltid måste vara högeligen obehagliga.

Öfverläggningen var slutad. I öfverensstämmelse med derunder gjorda yrkanden, hvilka alla afsågo de båda föredragna momenten gemensamt,
gaf

gaf Herr Talmannen först proposition på bifall till Utskottets hemställanden under såväl litt. a) som litt. b) och derefter på bifall till de olika förslag, som Herr Liss Olof Larsson och Herr Sven Nilsson i Efveröd under öfverläggningen framställt. Den första propositionen ansågs af Herr Talmannen vara med öfvervägande ja besvarad; men blef då votering begärd. För bestämmande af kontraposition, upptog Herr Talmannen ånyo de tvänne öfriga yrkandena, af hvilka det på bifall till Herr Sven Nilssons förslag förklarades hafva flertalets mening för sig. Men då jemväl angående kontrapositionen äskades votering, skedde alltså först uppsättning, justering och anslag af en så lydande omröstningsproposition:

Den, som till kontraposition i hufvudvoteringen rörande Litt. a) och b) i 27:de punkten af Stats-Utskottets utlåtande N:o 20 a) antager nedannämnda yrkanden:

a) Att, på sätt Kongl. Maj:t föreslagit, det under titel "lönetillskott åt lärare vid folkskolor och småskolor" å riksstaten uppförda förslagsanslag måtte med 200,000 kronor förhöjas; samt

b) att Kongl. kungörelsen den 2 September 1873 angående lönetillskott af allmänna medel åt folkskolor och småskolor, måtte i 2:dra punkten erhålla följande lydelse: Såsom bidrag till aflönande af lärare eller lärarinna vid småskola, som motsvarar sådan skolas ändamål att meddela förberedande undervisning för folkskola, samt hvarje biträdande lärare och lärarinna vid folkskola, må skoldistriktet, under vilkor att sådan lärare eller lärarinna är med undervisningen sysselsatt minst åtta månader af året och uppbär lön till belopp af minst 200 kronor, åtnjuta statsbidrag motsvarande hälften af sådan lärares eller lärarinnas årliga lön, dock icke öfverstigande 125 kronor,

röstas ja;

Den, det ej vill,

röstas nej;

Vinner nej, antagas till kontraposition här ofvan anförda yrkanden, med de ändringar, att dels i *mom. a)* förslagsanslagets belopp bestämmes till 120,000 kronor, och dels i *mom. b)* minsta aflöningsbeloppet bestämmes till 150 i stället för 200 kronor.

Den omröstning, som enligt denna proposition företogs, visade 95 ja mot 70 nej, i följd hvaraf propositionen för hufvudvoteringen erhöi följande lydelse:

Den, som bifaller hvad Stats-Utskottet under Litt. a) och b) hemställt i 27 punkten af dess utlåtande N:o 20 a),

röstas ja;

Den, det ej vill,

röstar nej;

Vinner nej, har Kammaren, med afslag å Utskottets hemställan, beslutit:

a) att, på sätt Kongl. Maj:t föreslagit, det under titel: "lönetillskott åt lärare vid folkskolor och småskolor" å riksstaten uppförda förslagsanslag skall med 200,000 kronor förhöjas; samt

b) att Kongl. kungörelsen den 2 September 1873 angående lönetillskott af allmänna medel åt folkskolor och småskolor i 2:dra punkten erhåller följande lydelse: Såsom bidrag till aflönande af lärare eller lärarinna vid småskola, som motsvarar sådan skolas ändamål att meddela förberedande undervisning för folkskola, samt hvarje biträdande lärare och lärarinna vid folkskola, må skoldistriktet, under vilkor att sådan lärare eller lärarinna är med undervisningen sysselsatt minst åtta månader af året, och uppbär lön till belopp af minst 200 kronor åtnjuta statsbidrag, motsvarande hälften af sådan lärares eller lärarinnas årliga lön, dock icke öfverstigande 125 kronor.

I den senare omröstningen afgåfvos 111 ja mot 61 nej; och hade Kammaren alltså bifallit Utskottets hemställanden i förevarande punkt.

Sedan Herr Talmannen nu aflägsnat sig och ledningen af Kammarens förhandlingar öfvertagits af Herr vice Talmannen, skedde föredragning af

28:de punkten.

Herr Abr. Rundbäck anförde: Jag är för min del Utskottet tacksam derför att Utskottet så välvilligt tillstyrkt det anslag, hvarom uti nu föredragna punkt är fråga. Utskottet har likväl föreslagit en förändring i anordningen för befrämjande af folkundervisningen bland den finska befolkningen, och denna förändring är, att i stället för att inrätta ett småskolelärareseminarium för de finska församlingarne i norra Sverige, såsom folkskoleinspektören, konsistorium och sedermera Kongl. Maj:t föreslagit, borde, efter Utskottets tanke "vid Seminariet i Hernösand sådana åtgärder kunna vidtagas, att der kunna bildas ej blott skicklige lärare för de finska församlingarnes folkskolor, utan äfven duglige lärare för deras småskolor". Jag tillåter mig påstå, att denna förändring icke är välbetänkt eller i sakens eget intresse. Vi böra nemligen komma ihåg, att det här är fråga om ett småskolelärareseminarium och att ett sådant är en mycket enkel och flyttbar inrättning, en sådan inrättning, som upprätthålles af en enda lärare, hvilken för längre eller kortare tid af året förordnas för detta ändamål, och som kan hållas ena året i ett skolhus och det andra uti ett annat. Det vore onekligen ganska mycket begärtdt, att dessa elever för att genomgå en sådan kurs på några månader skulle tvingas att begifva sig ända ner till Hernösand, en väg, som åtminstone för somliga af dem skulle blifva 70 till 80 mil eller ungefär detsamma som om vi härifrån skulle skicka elever för att utbildas i Danmark eller Tyskland. Samma ändamål kan ju mycket lättare vinnas genom att låta lärarne besöka olika församlingar deruppe

under olika år. Man får då flere elever undervisade för mycket mindre kostnad. Skola nemligen eleverne fara ända ned till Hernösand, kunna de icke göra det, utan att staten bekostar deras resa, men få de ett seminarium i närheten af sitt hem, blir det för dem mycket billigare. Dessutom är det af vigt, att man lockar elever till sådana seminarier genom att tidtals förlägga dessa anstalter på olika orter. I Småland är man åtminstone angelägen om att småskolelärareseminarier finnas i de särskilda orterna, åtminstone under olika år. Jag tror mig för öfrigt känna att mellan Hernösand och dessa finska församlingar finnas åtskilliga seminarier, belägna till och med ej så långt från Hernösand, och landstinget har således icke ansett det förmånligare att låta dessa närmare boende elever begifva sig till Hernösand.

På dessa grunder synes det mig således vara skäl att utan någon sådan förändring i villkoren, som Utskottet föreslagit, helt simpelt låta åtgärder vidtagas, på sätt domkapitlet och folkskoleinspektören funnit lämpligt samt Kongl. Maj:t föreslagit. Jag finner åtminstone icke tillräckliga skäl för den af Utskottet föreslagna ändring och yrkar derföre utan vidare bifall till Kongl. Maj:ts förslag.

Herr Hedin: Herr Talman! Det tyckes egentligen vara fråga om, hvem som skall fortsätta den af den siste talaren började diskussion. Han har så fullständigt utvecklat hvad jag ämnade att uti denna sak yttra, att jag kan inskränka mig till att till alla delar instämma med honom och anhålla, att Kammaren måtte bifalla det af honom framställda yrkande.

Herr *Lundström* förenade sig med Herr Hedin.

Chefen för Kongl. Ecklesiastik-departementet, Herr Statsrådet *Wennerberg*: Jag vill icke upprepa hvad af den förste talaren i afseeende å nu föredragna punkt blifvit yttradt; jag instämmer med honom deruti helt och hållet.

I den Kongl. propositionen står visserligen icke nämndt, hvarest detta föreslagna småskolelärareseminarium skulle förläggas; men om man går tillbaka till handlingar, på hvilka den stödjer sig, kan man deraf inhemta, att meningen icke varit att förena detta seminarium med seminariet i Hernösand, egentligen på grund af den betydliga väglängd, som eleverne då skulle komma att få tillryggalägga. Den förste talaren har säkerligen ej öfverdrifvit, då han talade om 70 till 80 mil; för många tror jag att afståndet skulle blifva vida större. Under sådana förhållanden skulle det, för att en sådan undervisning måtte komma i gång, blifva nödvändigt, att staten bekostade elevernes resa, något som Utskottet äfven synes hafva ansett nödigt. Då likväl den af finnar mest bebyggda delen af Sverige är den nordligaste, tror jag, att det skulle vara synnerligen ändamålsenligt att i Haparanda hafva detta småskolelärareseminarium. Derigenom droges elever lättare till undervisningen och de bästa af dessa kunde sedan derifrån gå att utbilda sig vid det större seminariet i Hernösand.

Herr Key: Stats-Utskottet har kommit till det af detsamma framtällda förslaget derför att Utskottet hyst betänkligheter vid att, om jag så får säga, premiera tillväxandet inom våra gränser af en främmande nationalitet. Om staten skulle inrätta ett uteslutande finskt småskolelärareseminarium, så vore det ju nästan detsamma som att söka formligen befordra inflyttningar af finsk nationalitet uti vårt land. Med all aktaing och sympati för den finska nationaliteten, kan jag icke heller finna densamma berättigad, så länge den icke visat sig vara starkare representerad än med tillsammans omkring 17,000 personer, till ett sådant afseende, att enkom för den inrättas ett uteslutande finskt småskolelärareseminarium. Man har derföre inom Utskottet trott, att man bättre skulle befordra saken och befordra den tillräckligt genom att förlägga undervisningen med afseende å det finska språket till ett förutvarande seminarium, nemligen det i Hernösand. Jag tror således, att vi lugnt kunna inskränka oss till den af Utskottet gjorda framställning och anser för min del att denna lilla del af en numera tyvärr främmande nationalitet är tillräckligt tillgodosedd på detta sätt, hvarföre jag ock yrkar bifall till Utskottets förslag.

Grefve Posse: Stats-Utskottet har i detta, liksom i så många andra fall, trott, att man bör gå till väga med varsamhet, då det är fråga om en ny institution. Erfarenheten har lärt oss, att man börjar med att begära en *liten* summa, men sedermera växa anspråken, och de anslag, som äskas till löner, byggnader m. m., öfverstiga högeligen hvad man i början föreställt sig. Detta var ett af de skäl, som förmädde Stats-Utskottet att hänvisa till ett redan befintligt seminarium, der undervisning uti ifrågavarande afseende åtminstone tills vidare kunde lemnas. Visar det sig praktiskt olämpligt, är det det ju möjligt att framdeles vidtaga en förändring. Jag tror således för min del, att försigtigheten bjuder att för närvarande stanna vid hvad Stats-Utskottet föreslagit och yrkar bifall till dess förslag.

Herr A. Rundbäck: I anledning af den siste talarens anförande, vill jag blott nämna, att jag tror, det den förändring, som Stats-Utskottet föreslagit, tillkommit genom något missförstånd eller någon fullkomligt ogrundad farhåga att under detta anslag skulle gömma sig fordringar på ännu större summor för framtiden. Man bör väl komma ihåg, att det här är fråga om ett småskolelärareseminarium, hvilket är något helt och hållet tillfälligt. Man förordnar till sådana seminarier en lärare för att göra tjänst än på ett ställe och än på ett annat. De behöfva ingalunda blifva permanenta, ty när man utbildat tillräckligt många elever, synes mig intet hinder möta för att indraga en sådan skola. Jag tror derföre icke, att man har någon anledning att befara, att under detta anslag gömma sig några fordringar för framtiden och yrkar fortfarande bifall till mitt förslag.

Sedan öfverläggningen förklarats slutad, gaf Herr vice Talmannen, i enlighet med de yrkanden, som förekommit, propositioner på bifall dels till Utskottets hemställan och dels till Kongl. Maj:ts i ämnet aflättna

nådiga proposition; och som den senare af dessa propositioner besvarades med öfvervägande ja, hade Kammaren således, med afslag å Utskottets hemställan i hvad den skilde sig från Kongl. Maj:ts nådiga framställning, bifallit samma framställning oförändrad.

Rörande 29:de punkten yttrade:

Herr Hedin: Herr Talman! Jag har vid några föregående tillfällen under denna riksdag haft anledning att anmärka, att jag icke alldeles har kunnat känna igen Stats-Utskottets stil. Jag har i daganledning till samma anmärkning, ehuru visserligen det nu föreliggande utlåtandet skiljer sig äfven i stilistiskt hänseende något från dem, om hvilka jag förra gångerna framställt denna erinran. Jag vill icke säga att utlåtandet här i fråga är bättre än de, hvilka Stats-Utskottet vanligen producerar, men hvad jag velat anmärka är det egendomliga tungomålet: det röjer en Galilé. Der äro fraser så långa och hala som ålar; sådana äro icke goda att handskas med och jag känner mig verkligen något förlägen, när jag nu skall taga ihop med dem. Ty hvad är det egentligen man skall svara på? Stats-Utskottet har icke vederlagt, icke ens gjort det minsta försök att bemöta något af hvad jag i min motion anförte. Det står ovederlagdt kvar och jag vågar tillägga att det står kvar trots alla tillfälliga stilistiska biträden, som Stats-Utskottet kan komma att förväriva. Emellertid skola vi väl litet se på saken.

Här hafva vi då till en början en slags historik, som upptager en dryg del af Utskottets betänkande i denna punkt och som förmodligen är ämnad att gifva dem af Kammarens ledamöter, som icke haft tid att taga närmare notis om saken, det intryck, att Utskottet egnat densamma en synnerligt omsorgsfull och grundlig behandling. Men om jag får räkna bort denna historik, så återstår af *något mera* än en sida *något mindre* än en *half* sida, som skulle innehålla Utskottets skäl.

Der talas till en början om att de elever, som sedan 1864, då folkskolelärareseminarieerna reorganiserades, ur den utgått, enligt inspektörernes vitsord, i allmänhet "så väl på grund af goda kunskaper som erkänd undervisningsskicklighet med framgång verka för folkbildningen". Ja, det torde väl kunna hända, att en stor del af Kammarens ledamöter har en erfarenhet, egnad att bekräfta detta utlåtande, men jag förmodar också att en större del af Kammarens ledamöter har en erfarenhet, som är egnad att motsäga detta vitsord, en erfarenhet som skall tala om åtskilliga af dessa lärare — och i hvarje fall förmodar jag, att det icke kunnat vara Utskottets mening att påstå, det folkskolelärareseminarieerna nu kommit till den punkt, att det vore öfverflödigt att göra något ytterligare för deusamma.

Det talas vidare om att det icke synts Utskottet "af omständigheterna påkalladt" att "på seminarierna öfverflytta en institution, som under en vigtig brytning i elementarläroverkens ställning tillkommit till följd af de för dem egendomliga förhållanden". Jag skulle stannat i en synnerligt stor tacksamhetsskuld till det höglofliga Stats-Utskottet, om Utskottet täckts, åtminstone med några ord, antyda *hvilka* dessa egendomliga förhållanden skulle vara, som gjort censorsinstitutionen företrädesvis

lämplig för elementarläroverken. Jag vågar till och med bysa den förmodan att, om Utskottet något närmare tagit i betraktande hvad jag i min motion haft äran anföra, Utskottet skulle just på de skäl, hvarpå jag stödt min åsigt och som stå ovederlagda kvar, kommit till samma resultat som jag, eller att de egendomliga förhållandena vid våra folkskolelärareseminarier göra censorsinstitutionen der nästan mera af behovet påkallad än vid elementarläroverken. Jag vill anföra skäl härför. Från elementarläroverken gå de flesta som aflägga maturitetsexamen till universiteten — i hvad ändamål? Jo, för att fortsätta sina studier eller, såsom det också ofta kallas, sin *lemläsning*. För att förklaras duglig till detta torde icke erfordras någon synnerlig skicklighet eller omsorg; men hvart gå de, som aflägga examen vid våra folkskolelärareseminarier? Jo, till viktiga befattningar, som visserligen icke stå högt på titel- och rangskalan, men dock, hvar för sig, äro själfständiga befattningar, af hvilka det beror huru den stora massan af vårt folk blir uppfostrad. Detta betyder väl något mera än att gå till akademien för att aflägga en eller flera ytterligare examina. Således finner jag "de egendomliga förhållandena vid våra folkskoleseminarier" vara sådana, att jag för min del hellre skulle vilja släppa efter något af den stränga kontrollen vid afgangsexamen från elementarläroverken till universiteten än eftergifva något af mina fordringar i ifrågavarande hänseende beträffande folkskolelärareseminarierna, så att en verklig och verksam kontroll der må vinnas. Härmed torde måhända tillräckligt vara sagdt om de der märkvärdiga "egendomliga förhållandena".

Vidare säger Utskottet: "En sådan åtgärd från Riksdagens sida vore i dess tanke så mycket mindre lämplig, som en mera uteslutande vigt, fästad vid examensväsendet, sannolikt skulle hos lärjungarne framkalla en på slutförhörets genomgående särskildt riktad förberedelse under tiden närmast före detsamma" etc. Det betyder så mycket som att censorsinstitutionen skulle, såsom man i dagligt plägar kalla det, *öka examenspluggen*. Är följden af censorsinstitutionen sådan, då blir resultatet, att denna institution bör afskaffas vid våra elementarläroverk, ty derifrån lärar vill Stats-Utskottet, som jag vill förmoda icke pratar i vädret, hafva hemtat den erfarenhet, hvarpå det stöder sin sats. Men att Utskottet har kunnat göra en slik erfarenhet, det bestrider jag och tror att jag skall få på min sida alla dem, som verkligen känna till våra elementarläroverk. Om så står till, då är det ju rent af ett hugg i tomma luften att påstå, att censorsinstitutionen skulle medföra en sådan verkan mera vid folkskolelärareseminarierna än den visat sig hafva haft vid elementarläroverken.

Det heter vidare: "det bästa och tillförlitligaste medlet att förvissa sig om beskaffenheten af denna verksamhet är otvivelaktigt den inspektion, som under arbetets fortgång eger rum". Endast i förbigående vill jag anmärka att, om detta verkligen är det bästa sättet, det förvånar mig att man icke kommit på den idén att anordna en sådan fortgående inspektion äfven vid våra elementarläroverk, såsom ju i Utskottets tanke bäst ledande till ändamålet att förvissa sig om lärjungarnes skicklighet och förmåga. Men min hufvudsakliga anmärkning gäller dock de sista raderna. Utskottet säger nämligen vidare: "Då styrelsen öfver läroverken har i sin hand att anordna denna inspektion, hvilken ock enligt instruktion för närvarande åligger chefen för den inom Ecklesiastik-depar-

tementet inrättade afdelning för folkskoleundervisningen, hemställer Utskottet“ etc. Det är således chefen för den inom Ecklesiastik-departementet inrättade afdelning för folkskoleundervisningen, som skulle utöfva den der fortgående inspektionen. Det är möjligt att Stats-Utskottet inbillar sig det, men jag tror icke det skall lyckas Utskottet att inbilla någon annan detsamma. Under åren 1870—1873 — det är berättelserna om hvad i rikets styrelse sig tilldragit, som jag citerar — har visserligen seminariet i Stockholm blifvit årligen inspekteradt af bemälda chef, men deremot de i Linköping, Upsala och Skara blott tvänne gånger under loppet af 4 år, samt seminarierna i Wexjö och Hernösand under samma tidrymd icke mera än en gång hvarterda. Och det är detta som skulle vara det bästa och tillförlitligaste sättet att förvissa sig om beskaffenheten af seminariernas verksamhet! Nej, detta är en fraseologi som Utskottet tillgripit såsom ett medel att slå ihjel en motion, som jag sjelf vågar påstå är väl utarbetad och icke låter sig slås ihjel af fraser.

Jag vet väl att Stats-Utskottet, eller den, som lemnat Utskottet biträde af sin fint skurna penna, i sjelfva verket haft andra argument. De löpa omkring på gator och gränder, och efter som jag händelsevis lyckats få höra något af denna argumentation, skall jag be att få upptaga densamma till besvarande.

Man har sökt göra troligt för Riksdagens ledamöter att, då jag begärt 3,000 R:dr, beloppet i verkligheten skulle komma att utgöra 30,000 R:dr. Detta är visserligen någonting som är egnadt att skämma folk med, men låtom oss se på siffrorna ett litet grand! Höstterminen 1872 och vårterminen 1873, således läsåret 1872—1873, egde afgangsexamen rum från 50 läroverk, belägna på 43 orter. Antalet lärjungar, som år 1873 aflade godkänd maturitetsexamen från elementarläroverken, var 610. Nu är medelkostnaden sedan år 1864 för censorsinstitutionen vid samtliga elementarläroverken 11 à 12,000 R:dr, detta såsom jag nämnde på ett antal af 610 lärjungar. Efter dessa erinringar behöfver jag blott omnämna den omständigheten, att vid läsårets slut vårterminen 1873 antalet seminarieelever som togo full afgangsexamen utgjorde 120, och att, såsom bekant, seminariernas antal vid samma tid var och fortfarande är 9, hvar-till dock komma ytterligare 2, om, såsom jag hoppas och förmodar, Riksdagen beviljar det anslag till seminarier för qvinliga elever, som Kongl. Maj:t behagat föreslå.

Med dessa detaljer i minnet torde Kammarens ledamöter lätt nog reda sig i fråga om den förskräckliga siffran af 30,000 R:dr, som skulle fordras för censorsinstitutionens införande vid våra folkskolelärareseminarier!

Vidare — för att ytterligare skärskåda den argumentation, som icke finnes i Utskottets betänkande, men som skulle betyda något mera — har jag hört sägas, att den praktiska skickligheten hos de från seminarierna afgangna eleverne skulle vara så ofantligt stor, och jag har hört uppgifvas ett stort belopp af tid, som skulle erfordras för anordnande af en så beskaffad examen, som jag föreslagit.

Låtom oss se litet närmare äfven på denna krigslöpande fras!

Jag nämnde, att år 1873 120 elever aflagt full afgangsexamen från seminarierna. Låt oss dividera detta antal med 9, så erhålla vi medelantalet af för sagda år från hvarje seminarium utgångna elever. För att

nu, på det sätt jag föreslagit, pröfva dessa i den muntliga examen, och för att tillika utröna deras undervisningsskicklighet har man påstått, att examenstiden skulle behöfva utstäckas, jag tror icke blott *veckor* utan *månader*. Nåväl! före 1865 användes *en* dag till afgangsexamen vid hvarje seminarium — efter 1865 har i regeln dertill användts två och endast undantagsvis, jag tror det var i Göteborg, 3 dagar. Nu frågar jag: hvarlöre skulle derigenom att censorer komme att öfvervara examen, derigenom bjudande större garantier för dess ordentliga fullgörande, hvarlöre skulle af denna orsak examenstiden behöfva utsträckas? Man säger måhända, att lärarne känna sina lärjungar förut och behöfva derföre icke uteslutande lita på de kunskaper de ådagalägga vid en offentlig examen, men censorerne känna icke till lärjungarne förut. Ja, detta är ju alldeles samma förhållande som vid elementarläroverken, och derföre har man också ställt till så, att lärarne hafva det mesta att säga och censorerne endast ett visst inflytande.

Men vi skola gå frågan litet närmare på lifvet. När det gäller att inför konsistorium pröfva en lärares skicklighet, använder konsistorium på en sådan pröfning vanligen en tid af 3 timmar, hvarpå konsistorium utlåter sig så väl om den sökandes kompetens i allmänhet som om hans skicklighet i jemförelse med hans medsökande. Jag föreställer mig att hvar och en skall medgifva, att denna pröfning är minst lika vigtig som bedömandet af en afgående seminarieelevs skicklighet.

Ännu en jemförelse. Vid seminarium för bildande af lärarinnor har hvarje examinerator tre fjerdedels timme i ett ämne för samtliga eleverne och i det praktiska profvet för hvarje examinand undervisar denna allenast 20 à 25 minuter i hvarje ämne. När nu detta kan gå för sig på andra områden, så hemställer jag hvarifrån man fått detta stora antal af timmar, dagar, veckor, ja månader, som man påstått skulle åtgå, om det lemnades tillfälle åt censorer att öfvervaka seminarieelevernes skicklighet och praktiska duglighet?

Detta är nu några bitar af denna osynliga, kringlöpande argumentation, hvarom jag talat — men vi hafva sett att den icke tål vid en närmare granskning.

Hvad beträffar det frivilliga understöd Utskottet fått, så vill jag blott anmärka, att då Utskottet här röjer en onödig ömhet för seminarieeleverne, att de icke skola jägtas alltför mycket för afgangsexamen, så utgår det frivilliga understöd, som yttrar sig i ett sådant argument, från en ömhet, som icke gäller eleverne, utan lärarne, hvilka frukta den kritik, censorerne skulle komma att utöfva.

Herr Key: Jag har denna gång begärt ordet med tveksamhet, dock ingalunda af tvekan för att besvara sådana uttryck af den siste talaren, som hans yttrande, att "Utskottet pratat i vädret" med flera af samma sort, ty dessa uttryck behöfva icke besvaras, men jag har med tveksamhet begärt ordet, med anledning af talarens onekliga kunskaper i ett ämne, i hvilket han till en del har rätt dessutom, och då jag, som icke är fackman, nödgas, så att säga, ex officio mot honom försvara Utskottets förslag, är det gifvet att jag måste göra det med en viss tveksamhet. Det var att förutse, att Herr Hedins motion skulle bli en brännande

fråga, och då den obestriddigen är af största vikt, ansågo vi oss, som sitta på den afdelning i Stats-Utskottet, som det tillhörde att i första rummet behandla ärendet, föränlättna att göra förfrågningar hos sakkunniga personer, såsom Stats-Utskottet, hvilket måste afgifva utlåtande om allt mellan himmel och jord, som förekommer vid Riksdagen, ofta nödgas göra. Jag inhemtade således upplysningar af tvåmne fackmän, af hvilka jag visste, att den ene var för motionärens förslag och den andre mot detsamma; resultatet af bådas utlåtanden var den åsigt jag framhallit inom så väl afdelningen som Utskottet, och för hvilken jag anhåller att nu med några ord få redogöra.

Jag tror, lika med motionären, att våra folkskolelärareseminarier lemna måhända åtskilligt öfrigt att önska, och att man med rätta både offentligt och enskildt påpekat vissa missförhållanden inom dessa läroverk, hvilka tarfva rättelse; jag erkänner äfven, att så väl läroböckerna som undervisningsmetoderna divergera mer än önskligt är, men, detta oakadt, anser jag att man icke, likt motionären, behöfver bryta stafven öfver dessa seminariers verksamhet, och tror att den af honom föreslagna censorsinstitutionen möter så stora praktiska svårigheter i tillämpningen, att jag icke kan annat än afstyrka hans förslag, och dessa svårigheter äro en följd af de för seminarierna egendomliga förhållandena, som Utskottet omnämmt. Censorerne vid elementarläroverken skola nemligen blott vaka öfver att de ynglingar, som anmälas till afgång från dessa läroverk, verkligt äro mogna för att vidare på egen hand vid akademien eller krigsskolan, eller teknologiska institutet fortsätta *sina egna studier*. Examen vid folkskolelärareseminarierna afses deremot att pröfva, huruvida lärjungarne äro mogna för att *undervisa andra*, och detta är den stora skillnaden emellan examina vid elementarläroverken och folkskolelärareseminarierna. Vid sådant förhållande är det naturligt, att examen vid seminarierna väl måste omfatta pröfvandet af både teoretisk och praktisk förmåga, samt att det praktiska profvet måste der spela en större roll, och examen för den skull upptaga en vida längre tid än vid elementarläroverken, der ett dylikt prof icke kommer i fråga.

Då jag nu öfvergår till de praktiska svårigheter, som visa sig vid genomförandet af motionärens förslag, så vill jag först och främst nämna att, såsom motionären sjelf erkänt, antalet elever som utgått från seminarierna utgjorde år 1872 230 och år 1873 220, eller i medeltal 25 för hvart seminarium. Då nu seminarierna äro nio till antalet, och jag antager, att examen i alla de teoretiska ämnena måste upptaga åtminstone en timme för hvar elev, så åtgå för samtliga elevernes examinerande i dessa ämnen 225 timmar, och om examen i de praktiska ämnena äfven icke skulle fördrå längre tid än 2 timmar för hvarje elev, så skulle hela examen för dessa elever upptaga en tid af 675 timmar. Jag har verkligt fått en annan uppgift, som visar ända till $\frac{1}{3}$ större tid, men då jag fått den mindre siffran af en fackman, som var för motionärens förslag, så tror jag mig handla fullkomligt opartiskt, då jag framlägger just denna siffra, hvilken likväl förutsätter, att censorerne skulle hafva förmåga att på 2 timmar pröfva elevernes färdighet i undervisning. Om nu examen upptager 675 timmar, så skulle de 3 censorerne under flera månaders tid vara sysselsatta att verkställa examina vid seminarierna

och då frågar jag, om motionären inbillar sig, att man skulle erhålla denna censorsinstitution för det anslag af 3,000 R:dr, hvarom motionären hemställt? Nej, jag tror att en långt större summa skulle blifva erforderlig, ty då det praktiska provvet, om det skall vara allvarligt, väl borde upptaga några timmars tid för hvarje elev, måste ju flera än 3 censorer erfordras? På dessa rent praktiska skäl och på grund af nu antydda olika förhållanden med afseende å examina vid elementarläroverken och seminarierna kom Utskottet till det resultat, som det framlagt i föreliggande betänkande, och hvarpå jag yrkar bifall.

Herr Hedin: Nej, Herr Talman, det är icke praktiska skäl, utan rena historier, som man tror sig kunna röra ihop till hvilken kvantitet som helst. Jag hemställer till den ärade talaren, huru han vill förklara, att konsistorierna anse 3 timmar tillräckliga att utrona undervisnings-skickligheten i 3 ämnen hos sökandena till de viktiga lektorsbefattningarne vid elementarläroverken? Jag har icke hört yrkas, att denna pröfnings-tid skulle utsträckas, hvaraf jag drar den slutsats, att den anses tillräcklig. Huru kan man pröfva bokkunskapen och den pedagogiska skickligheten hos eleverne vid lärarinneseminariet, då den muntliga afgangsexamen icke upptar mer än $\frac{3}{4}$ timma för samtliga examinanderna och i den praktiska delen pröfningen af hvarje examinands skicklighet i fyra undervisningsämnen endast 15 à 20 minuter? Skulle den examen, som i regeln före 1865 försiggick på en dag och efter 1865 på 2 dagar, med undantag af i Göteborg, der den upptagit 3 dagar, nu blifva omöjlig därför, att dessa orostiftande censorer komma till seminarierna? Nej, det är helt andra saker, som omöjliggöra denna anordning. Den föregående talaren ordade om de stora kostnaderna och van, som han är, att inom Utskottet handskas med stora belopp, har han väl icke så noga observerat, att det endast är en ringa summa, jag begär. Låt oss därför kasta en blick på kostnaderna. Om jag då ser efter hvad censorsinstitutionen vid elementarläroverken kostat; så finner jag, att de år 1872 inflytna examensavgifterna uppgingo till 15,680 R:dr, hvaraf, enligt Statskontorets räkenskaper, åt censorerne anordnades 11,936 R:dr 81 öre. Årliga medelkostnaden för censorerne kan således antagas till 12,000 R:dr, hvilket, om jag fördelar denna summa på 630 lärjungar, som årligen aflagt afgangsexamen, gör 18 à 19 R:dr för hvar, men det blir stor skillnad på kostnadsberäkningen i detta hänseende emellan 9 eller 11 seminarier och 50 elementarläroverk, spridda öfver hela landet. Under de senare åren hafva omkring 220 elever årligen utexaminerats från folkskolelärareseminarierna, och om jag multiplicerar denna summa med 19, får jag 4,180, hvilken siffra, efter analogi med kostnaden vid elementarläroverken, utvisar det antal riksdaler, som censorsinstitutionens införande vid seminarierna skulle kosta. Jag har begärt endast 3,000 riksdaler, dels därför att kostnaden icke bör blifva så hög som vid elementarläroverken, och dels därför att eleverne i någon mån böra bidraga. Såsom bekant är, upprätthålles kostnaden för censorerne vid elementarläroverken af lärjungarne sjelfva. Jag har icke ansett, att eleverne vid folkskolelärareseminarierna borde åläggas att helt och hållet bestrida denna kostnad, men om de i någon mån dertill bidraga, så tror jag att min beräk-

ning, trots Stats-Utskottet och dess sakkunnige rådgifvare, håller bättre streck än talarens.

Hvad nu den föregående talarens timberäkning angår, så har den all mensklig erfarenhet mot sig, ty i hela världshistorien har man icke exempel på en examen, som fortgått i 4 månader. Detta är endast en fantasibild, som man målar på väggen med besynnerliga utväxter på kroppen för att sedan göra kål på. Censorerne behöfva alldeles icke under 2 timmars tid pröfva hvar lärjunge i hvar ämne, ty de pröfva den ene i kristendom, den andre i svenska språket, den tredje i geografi och så vidare, och på grund af denna pröfning kunna censorerne ovilkorligen fälla ett noggrannt omdöme om den grad af pedagogisk skicklighet, hvartill hvarje lärjunge vid seminariet hunnit. Detta är något helt annat än Herr Keys trampqvarn, som skulle slå ihjel både lärare och lärjungar och endast är en besynnerlig idé, som blifvit Utskottet ingifven af dess sakkunnige rådgifvare.

Innan jag slutar vill jag rätta ett förbiseende, hvartill jag gjorde mig skyldig, då jag yrkade bifall till min motion. Jag önskar nemligen bifall till reservanternes hemställan, som innehåller en väsendtlig förbättring af mitt förslag.

Herr Key: Om den ärade föregående talaren velat nöja sig med att vara måttlig så väl i pretentioner som kraftuttryck, så skulle jag icke åter hafva begärt ordet, ty jag står icke här för att försvara seminarierna för ett fruktadt inbrott af censorer. Detta inbrott skulle kanske vara i viss mån ganska nyttigt, men, såsom jag redan sagt, Utskottet har af rent praktiska skäl icke kunnat understödja motionärens förslag. Jag skall icke upptaga tiden med att försvara hvarken Utskottet för hans anfall eller mig sjelf personligen. Jag vill icke gå in i ett svaromål på dylika uttryck, jag har föresatt mig det och jag skall det icke; deremot vill jag i stället fästa mig vid det hufvudskäl han anförde i fråga om tiden. Han invände nemligen, att en sökande till lektorsbefattning endast behöfver pröfvas under 3 timmars tid, och ville dermed säga att jag beräknat en aldeles orimligt för lång examenstid för seminarieläroverne, men jag tillåter mig fästa uppmärksamheten på, att denne blifvande lektor pröfvas endast i 3 ämnen, under det eleven vid seminarium skall examineras i 9 ämnen. Lektorsaspiranten måste dessutom aflägga disputationsprof, rätta scripta och dessutom genom praktiskt undervisningsprof ådagalägga sin kompetens att meddela undervisning åt andra. Den blifvande lektorns skicklighet pröfvas således under vida längre tid, än den värde talaren fann för godt att uppgifva.

Under nuvarande förhållanden har skolstyrelsen i församlingarne rättighet att pröfva den seminarielärover, som anmäler sig till erhållande af lärareplats, och äfven om man icke anser denna pröfning vara synnerligt mycket värd, så *kan* den dock, i fall styrelsen är duglig, komplettera och kontrollera afgangsexamen vid seminarium.

Derest nu, såsom motionären har antagit, det skulle vara så illa besäldt med undervisningen vid våra seminarier, hvaför har man då icke häröfver försport ett allmännare missnöje i landet? Jag har icke hört något sådant missnöje inom den ort der jag är bosatt, eller inom en

annan ort, der jag eger del i fastigheter. Ej heller inom andra delar af landet, der jag rest, har jag hört klagas öfver att de skollärare, som på senare tider blifvit utexaminerade, skulle vara underhaltige. I allmänhet har man tvärtom varit så belåten med de på senare tiden utexaminerade skollärarne, att man önskat kunna blifva af med de gamle. Detta förhållande kan lätt konstateras af de män från alla delar af landet, som här äro församlade, och hvad jag nu här yttrat kan ju med ens bestridas eller bekräftas af dem; men jag är öfvertygad att de skola göra det senare. Under sådana förhållanden tror jag också att man icke behöfver någon särdeles stor rättelse i examensväsendet vid seminarierna, och om äfven motionärens förslag skulle innehålla åtskilligt riktigt bland mycket öfverdrifvet och oriktigt, så är dock icke faran så stor eller nöden så nära, att det kan vara skäl att besluta sig för en utgift, som bestämdt skulle taga sig friheten blifva vida större än motionären antagit och det trots hans "väl utarbetade" förslag, såsom han sjelf anspråkslöst qualificerade detsamma.

Herr Jöns Rundbäck: Om jag undantager några skarpa uttryck af den förste ärade talaren, vill jag gifva hans anförande det vitsord, att det väl sagda var det väl tänkta, och en hvar, som läst hans motion i ämnet, skall finna, att den är väl genomtänkt. Motionären har der utförligt visat, hvad vi alla veta, att examensväsendet vid våra folkskolelärareseminarier är långt ifrån tillfredsställande. Om man betraktar hvad som göres så väl för att utbilda lärarne vid elementarläroverken till kunniga och skickliga män, som ock för att pröfva deras skicklighet till sitt blifvande kall, den vidlyftiga akademiska kurs, som de måste genomgå och i allmänhet afsluta med graden, den mångsidiga pröfning, som de skola underkasta sig, och å andra sidan dermed jemför den undervisning, som meddelas eleverne vid folkskolelärareseminarierna, så inser man lätt, att de senare befinna sig i en mycket ofördelaktigare ställning, och att deras pedagogiska skicklighet måste vara ringare. Äro våra folkskolelärare i allmänhet då så utmärkta, att man icke behöfver sörja för en förbättring i deras utbildning? Visserligen hafva de i allmänhet erhållit goda vitsord, men mången har icke den pedagogiska skicklighet, att han åt sina elever kan meddela kunskaper, af hvilka han i allt fall sjelf icke är i besittning. Såsom en föregående talare redan påpekat, äro läroböckerna och lärometoderna vid de olika seminarierna mycket olika, och dessutom är betygsgraderingen så olika, att orättvisor måste begås vid befordringar, om dessa ega rum efter betygen. Någon jemlikhet i afscende på ämnen och fordringar finnes icke heller. Hur skall nu detta missförhållande rättas? Icke kan det ske genom inspektorerne, som äro öfverhopade af andra göromål och ofta sakna både tid och pedagogisk förmåga att tillräckligt ingripa i undervisningens gång, att reglera och meddela upplysningar.

Man har mot Herr Hedins förslag invändt, att det skulle åtgå allt för lång tid för censorerne att pröfva eleverne vid folkskolelärareseminarierna. Jag tror dock icke att så särdeles lång tid, utan endast några dagar härtill skulle erfordras. Från hvart seminarium utexamineras årligen på sin höjd 20 elever. Den teoretiska delen af examen är lätt un-

danstökad, och i det praktiska profvet examineras en elev en stund i ett ämne, en annan i ett annat o. s. v., så att äfven den praktiska färdigheten temligen lätt kan vara utrönt. Den siste talaren yttrade, att vederbörande skolstyrelser ega att pröfva sökande till folkskoleläraresysslor, men skolstyrelserna lära väl i allmänhet icke vara vuxna att bedöma de sökandes skicklighet, ty då skulle de stå högre än dessa, som tillbringa tre år vid seminarierna, och om vid ett sådant prof den sökande icke visar tillräcklig skicklighet, utan kasseras, så är hela hans framtid förstörd, och om han det oakadt godkännes och får platsen, så kan han icke på den platsen verka som sig bör. Man bör därför icke fästa sig vid skolstyrelsernas pröfningsrätt, utan hellre sörja för att eleverne erhålla bättre underbyggnad vid seminarierna och vid afgangen derifrån underkastas en mera tillfredsställande pröfning.

Talaren på kalmarbänken yttrade, att det var en betydlig skilnad emellan afgangsexamen vid elementarläroverken och vid seminarierna, emedan den förra åsyftade att uttröna lärjungarnas förmåga att på egen hand sedan fortsätta sina studier och den senare afsåg att pröfva elevernes skicklighet att undervisa andra. Detta är mycket riktigt, men det senare är mycket svårare än det förra, och man har därför för dem, som efter afgang från elementarskolorna legat 5 eller 6 år vid akademien och derefter vilja egna sig åt lärararekallet, stadgat profår och särskilda, allvar samma ansökningsprof, och hvarföre skulle man då icke försöka skaffa sig motsvarande garanti för den blifvande folkskolelärares pedagogiska skicklighet?

Jag vågar tro, att i motionärens förslag ligger mycket godt och eftersträfvansvärdt, och jag anser icke, att kostnaden skulle blifva större än att man bör bifalla detsamma. Är saken god, bör man icke se på kostnaden, och man kan icke använda medel bättre än till befrämjande af folkundervisningens stora sak. Jag yrkar bifall till min reservation.

Grefve Posse: Jag medger villigt, att Herr Hedin har fullkomligt rätt då han säger att hans motion är väl utarbetad, och då han visar något lynne deröfver, att densamma icke blifvit inom Utskottet mera beaktad. Men han har troligen ej rätt, då han på det sätt, som nu skett, försvarat sin motion, ty om han i sitt försvar hade gått till väga med större hofsamhet, skulle utan tvifvel sjelfva saken hafva mera vunnit derpå och en bättre utredning blifvit följd af den långa öfverläggningen om denna punkt. Att säga, att ett skrifkunnigt biträde narrat Stats-Utskottet att "prata i vädret", och att mot en ledamot af Utskottet påstå, att han framkommit med "rena historier" och benämna hans anförande "smörja", det är ett sätt att argumentera, som ej kan af någon gillas och som Herr Hedin sjelf ej gillar.

Hvad nu beträffar att Utskottet skulle "pratad i vädret" och icke anført några skäl till sitt afstyrkande af bifall till motionen, så bestrider jag detta på det bestämdaste. Utskottet har på de sista raderna i sin motivering anført ett fullgiltigt skäl, då Utskottet säger: "I fråga varande bildningsanstalter hafva det egendomliga, att bibringandet af den praktiska undervisningsskickligheten i deras verksamhet intager ett så framstående rum. Det bästa och tillförlitligaste medlet att förvissa sig om beskaffen-

heten af denna verksamhet är otvifvelaktigt den inspektion, som under arbetets fortgång eger rum“. I hvad skiljer sig då Utskottets uppfattning af frågan från Herr Hedins? Jo, deruti att Utskottet vill genom nämnda inspektion hafva en under *hela* lärotiden fortgående kontroll öfver seminariernas verksamhet, då Herr Hedin deremot vill att denna kontroll skall utöfvas först vid sjelfva afgangsexamen genom dertill särskildt utsedde censorer. Kan hvad Utskottet sålunda anført kallas att “prata i vädret“? Nej, Utskottet har för sin åsigt bjudit goda och rediga skäl, och jag tillråder Herr Hedin att, om han en annan gång vill slå folkskolelärareseminarierna, han då väljer en bättre utväg än att taga Stats-Utskottet som tillhygge. Jag hemställer om bifall till Utskottets utlåtande i denna punkt.

Herr A. Rundbäck: Då man fordrar en skärpt kontroll öfver det sätt, hvarpå undervisningen vid våra folkskolelärareseminarier bedrifves, bör man ock bevisa behöfvat af en sådan strängare kontroll. Detta har dock motionären icke gjort. Han har blott anført ett enstaka fall -- den beryktade historien om religionsundervisningens beskaffenhet vid Göteborgs seminarium -- och derifrån har han alltför raskt dragit den konklusionen, att undervisningen vid *alla* seminarierna vore underhållig. Jag tror dock, att det för hvem som helst skulle blifva ganska svårt att underkänna den gagnande och förtjenstfulla verksamheten vid våra folkskolelärareseminarier. Det är min innerligaste öfvertygelse, grundad på min erfarenhet såsom dels folkskoleinspektör och dels såsom en tid inspektor vid ett dylikt seminarium, att folkskolelärareseminarierna efter deras ombildning år 1864 varit af ofantligt gagn för folkundervisningens utveckling och att vi hafva i väsendtlig mån dem att tacka för folkbildningens framåtskridande dag från dag. Jag tror mig nemligen icke säga för mycket, då jag vågar påstå, att i 99 fall af 100 de nya seminarierne äro dugligare lärare än de gamla. Bland de nyare folkskolelärarne kan väl hos en och annan vara något att anmärka, men hvem är utan brist? Från den motsatta sidan finnas ock exempel på utmärkta lärare, utgångne från de gamla seminarierna.

Jag anser mig skyldig förklara att, så vidt jag vet, det i allmänhet icke inträffat något, som gör nya och utomordentliga åtgärder för kontrollen öfver undervisningen vid folkskolelärareseminarierna behöfliga. Redan nu är denna kontroll ej så ringa. Visst är åtminstone att seminarierna emellanåt besökas af biskopen och domkapitlets ledamöter, hvilka alltid äro tillstädes vid afgangsexamina; derjemte hafva de sina egna inspektörer och slutligen chefen för den inom Ecklesiastik-departementet inrättade byrå för folkundervisningen. Hvad den sistnämnde beträffar, så tillåter jag mig, med anledning af motionärens yttrande, att denna tjänsteman skulle blott en gång under fyra år hafva besökt seminariet i Wexjö, att nämna, att denna uppgift måhända är grundad på officiella berättelser, men att jag kan intyga, att han oftare och, om jag ej misstar mig, hvarje år och vid ett tillfälle under loppet af flera dagar besökt nämnda seminarium, om han än icke hvarje gång gjort en fullständig inspektion af detta läroverk. En fullständig inspektion för hvarje år är ej heller behöflig, sedan chefen för folkskolebyrån en gång fått kännedom

om läroverket och undervisningens beskaffenhet derstädes samt han der-
 efter årligen får underrättelser derom genom de berättelser, som till Eckle-
 siastik-departementet afgifvas. Han behöfver således blott göra ett kort
 besök vid läroverket för att förvissa sig om att allt går bra.

Vidare instämmer jag med Herr Grefve Posse deruti, att undervis-
 ningen vid folkskolelärareseminarierna sannolikt icke skulle vinna så mycket
 genom en inspektion, förrättad just vid sjelfva slutstadiet af lärotiden.
 En dylik inspektion kan åstadkomma mycken öfveranstängning under den
 sista delen af lärotiden och vålla att undervisningen i sin helhet ryckes
 ur led. Men om så är, hvarföre har man då ej, säger motionären, upp-
 häft censorsbefattningen vid elementarläroverken? Ja, jag kan intyga,
 att vid sistnämnda läroverk verkligen herrskar öfveranstängning och s. k.
 examensfeber både hos lärjungar och lärare. Sådant kan dock vid ett
 läroverk, der lärotiden utgör nio eller tio år, icke vara af något synner-
 ligt men för undervisningen i dess helhet, men samma förhållande gäller
 ej för folkskolelärareseminariet, der lärotiden är inskränkt till tre år, ty
 der kan en hel termin gå förlorad blott för det ändamål att kunna upp-
 visa vackra examensresultat, och undervisningen skall otvifvelaktigt derpå
 blifva i hög grad lidande.

Jag tror således, att Utskottet haft välgrundade skäl för sitt afstyr-
 kande af bifall till motionen, och ehuru jag villigt erkänner att så väl mo-
 tionen som motionärens försvar af densamma är värdt ett bättre öde,
 än som nu sannolikt blir fallet, kan jag dock för min del ej annat än
 yrka bifall till Utskottets hemställan.

Herr Törneblad: Jag har varit mycket tveksam om jag skulle
 uppträda i denna fråga, då tankvärda skäl å båda sidor blifvit anförda,
 men jag har ansett för min pligt att icke förblifva tyst, enär jag är en
 af de få personer inom denna Kammare, som varit i tillfälle att er-
 hålla en närmare kännedom om censorsinstitutionen vid våra elementar-
 läroverk. Beträffande elementarläroverken under den tid, då den gamla
 studentexamen ännu var föreskrifven, egde det särskilda förhållande rum,
 att många ynglingar i förtid lemnade läroverken för att vid akademien
 på egen hand söka absolvera sin examen, hvilket förhållande otvifvelak-
 tigt hade ett skadligt inflytande på undervisningens jemna gång och på
 disciplinen vid elementarläroverket. Sedan studentexamen utbyttes mot
 afgangsexamen vid elementarläroverket, har undervisningen onekligen tagit
 ett stort steg framåt, men detta lyckliga förhållande härleder sig mera
 derifrån, att det numera icke är tillfälle för ynglingarne att för tidigt
 lemna läroverket för att vid akademien söka slå sig igenom student-
 examen, än från censorsinstitutionen, ehuru jag för min enskilda del an-
 ser för en pligt att uttala mitt erkännande och min tacksamhet till de
 män, som af Kongl. Maj:t fått sig anförtrodt det grannliga uppdraget
 att vara censorer, för det utmärkta sätt, hvarpå de fullgjort detta upp-
 drag. Jag är nemligen lifligt öfvertygad derom, att af det sätt, på hvil-
 ket censorerne vid våra elementarläroverk utfvat detta sitt åliggande,
 särskildt berott, att den större ansträngningen i dessa läroverks högsta klass
 hvilken i viss mån är oskiljaktigt förenad med förberedelsen till mogenhets-
 pröfningen, betydligt minskats. Detta har till stor del varit en följd deraf,

att censorerne från den gamla studentexamen medfört traditionen att visa undseende och mildhet mot examinanderne, de der minst visa sig till sin fördel vid ett tillfälle, då de skola i främmande personers närvaro lägga sina kunskaper i dagen. Ofvan antydda förhållande har äfven sin grund deri, att de skriftliga examensproffen numera äga så stor vikt och betydelse, att examinanden, om han väl genomgått dessa, ganska lätt kan absolvera den muntliga examen. Jag har velat anföra detta blott för att påpeka olikheten mellan fordna och nuvarande förhållanden, utan att dock härmed söka att i någon mån förringa värdet af det erkännande motionären gifvit åt censorsinstitutionen. Men jag tror icke mycket på den saliggörande kraften hos denna institution att kunna genom korta muntliga förhör kontrollera ett läroverks verksamhet. En inspektion, ordnad på det sätt, att den omfattar icke blott den sista utan *alla* afdelningarne vid folkskolelärareseminariet, anser jag deremot vara af synnerligt gagn. Jag grundar denna min åsigt just på det särskilda förhållande, att under det sista året af lärotiden vid dessa seminarier eleverne hufvudsakligen böra sysselsättas med att genom praktisk undervisning och öfning söka vinna erforderlig färdighet för sitt blifvande kall, då deremot de hufvudsakliga teoretiska studierna böra förflyttas till de första afdelningarne, såsom mera egnade därför. Jag håller här i handen ett officiellt utlåtande af två seminarierektorer, hvori framställes nödvändigheten af en förändrad anordning i detta afseende.

Härmed vill jag icke hafva sagt att icke en censorsinstitution vid folkskolelärareseminarierna kan under vissa förhållanden verka mycket godt. Jag är dock icke fullt säker derpå och jag fruktar att det låter tänka sig att censuren kan verka i en annan riktning, än den man åsyftat, naturligtvis helt omedvetet och utan att censorerne sjelfve äro skulden dertill. Det är nemligen ganska antagligt, att, om fordringarne på elevernes detaljkunskaper sättas alltför högt, den praktiska undervisningskickligheten derigenom kommer att blifva lidande. Jag vill ej bestämdt påstå att så skall ske, men det kan vara fara värdt att så kommer att ske, och det är därför jag tvekar att gifva min röst för bifall till motionärens förslag, ehuru jag är fullt ense med motionären derom, att åtskilligt återstår att göra för att fullkomna den nuvarande inspektionen. Det är väl sannt, att domkapitlens ledamöter utöfva inspektion öfver i fråga varande seminarier, men det är lika visst, att deras tid är af andra ämbetsgöromål så mycket upptagen, att de ej kunna fullgöra inspektionen så som de sjelfve önska. Jag har sjelf såsom domkapitelsledamot deltagit i inspektionen vid seminariet för qvinnor i Calmar, hvilket nu mera upphört, och vågar försäkra, att jag och mina kamrater i domkapitlet gjorde vårt bästa för att söka fullgöra detta åliggande på sätt som vederborde, men vi hade äfven andra göromål och tid och krafter räcka ej till allt. Jag tror visserligen, att åtskilligt kan göras för att skärpa kontrollen öfver undervisningen i våra folkskolelärareseminarier, men jag tillstår, att jag icke är böjd för motionärens förslag i dess nuvarande form och jag förenar mig därför med dem, som yrkat bifall till Utskottets hemställan i denna punkt.

Chefen

Chefen för Kongl. Ecklesiastik-departementet Herr Statsrådet Wennerberg: Herr Hedins motion består egentligen af tre delar. Den första delen innehåller motiven för hans önskan, att afgangsexamen från folkskolelärareseminarierna måtte anställas under ledning och tillsyn af censorer; i den andra framdrager han de erfarenhetsskäl, på hvilka han stöder sin åsigt om sådana censorers nödvändighet; och i den tredje ordar han om nyttan af friseminarier.

Det är ej om den första delen, eller sjelfva hufvudfrågan, som jag ämnar utförligare yttra mig, men jag skall dock, innan jag slutar, säga några ord äfven derom. Jag har begärt ordet egentligen därför, att jag anser mig skyldig att på folkskolelärareseminariernas och deras tillsyningsmäns vägnar inlägga en protest mot den andra delen af motionen. De beskyllningar motionären i denna del framkastat äro nemligen af den graverande beskaffenhet, att det vore oförlätligt, om Chefen för Ecklesiastik-departementet vid en offentlig öfverläggning rörande den motion, i hvilken de blifvit intagna, med tystnad förbiginge dem.

Jag vänder mig således mot dessa beskyllningar. På sid. 8 i motionen heter det: "För att börja med det, som föranledt det största uppseendet, nemligen de af pressen i ljust framdragna profven å den vid Göteborgs seminarium meddelade s. k. "religionsundervisningens" beskaffenhet — prof, som kunna ytterligare ökas med vida flera och värre — tillåta vi oss påpeka, att så förfärliga missbruk ej kunna tänkas skola hafva undgått en nämnd af censorer" . . . För det första anser jag mig skyldig nämna, att det förhållande, som här blifvit anmärkt, verkligen inneburit ett fel: att, så fort det blef bekant, åtgärder genast vidtogos för att rätta det-samma, samt att rättelse skett. Att stämpla det ifrågavarande felet såsom "förfärligt missbruk" är deremot öfverdrifvet och obefogadt. Det torde vara känt att det var en uti "Göteborgs Handels- och Sjöfarts-Tidning" införd och i andra tidningar sedermera aftryckt artikel, som gaf uppslaget till den starka och skäligen oro för religionsundervisningens beskaffenhet vid våra folkskolelärareseminarier, hvilken sedan dess uppstått hos många. Men det gäller i detta fall som i alla andra, der rättvisa skall skipas, att man måste höra äfven den andra parten. Samma person får ej på en gång uppträda såsom åklagare, vittne och domare i en sak. Den man, som ådragit sig det anmärkta klandret, var en religionslärare, som för sin tjänstgöring erhållit utmärkta betyg af så väl seminariets rektor som stiftets biskop. Man må tillerkänna deras uppgifter större eller mindre vitsord; de äro dock personer, som stå i ansvar för sina utlåtanden, *de* få ej "prata i vädret". Från de af motionären omförmälda förfärliga missbruken kan således subtraheras ganska betydligt, och det återstår i sjelfva verket ett fel, hvilket visserligen icke kunnat lättare upptäckas af några censorer än af nu varande tillsyningsmän. Det är tvärtom mera sannolikt, att nämnda fel blott med största svårighet kunnat blifva bemärkt af sådana censorer, som förordnas för elementarläroverken, när desse bevista blott årsexamina och från deras beskaffenhet bedöma undervisningen i dess helhet. Nu har den nämnde religionsläraren en ovanligt stor pedagogisk förmåga såsom kateket, och just ~~är~~ detta ämne hafva de skickligaste ynglingar utgått från det semi-

narium, hvilket han tillhör. Detta förhållande skulle utan tvifvel ledt dertill, att, om censorer bedömt hans verksamhet, desse instämt i de loford, som han af sina förmän erhållit och såsom kateket verkligen förtjenar. För en inspektor åter, som är i tillfälle att vid hvilken tid under året som helst inträda i skolan, bör icke så lätt kunna döljas om något finnes att anmärka i afseende å *undervisningens* beskaffenhet. Men helt visst har i omförmälda fall ett förhållande egt rum, hvarom jag endast kunnat förvissa mig tillfyllest genom att infordra den af eleverna begagnade skriftliga katekesen, eller den s. k. "luntan".

Motionären fortsätter: "Vidare framgår af de årsredogörelser, som i Tidning för folkskolan meddelats, att vid seminariundervisningen till en del begagnas så underhålliga eller rent af usla läroböcker, att det väcker rättmätig förvåning, huru förhållandet kunnat undgå vederbörandes blick, då i de officiella årsredogörelserna uppgift om använda läroböcker införes. Förhållandet varder här blott påpekadt, för att uti eller i samband med en följande motion, i ett med föremålet för denna framställning beslägtadt ämne, närmare belysas." Jag beklagar att den närmare belysningen uteblifvit och att motionären här inskränkt sig till att blott påpeka det af honom anmärkta förhållande utan att bestämt uppgifva, *hvilka* läroböcker äro af den omtalade beskaffenheten. Jag kan således icke ingå i några detaljer, men skall hafva äran att på Kammarens bord framlägga uppgifter på de läroböcker, som vid våra folkskolelärareseminarier begagnas, och jag vågar påstå, att, så vidt i vårt land tillgång på dugliga läroböcker finnas, seminariirektorerna begagna sig af de yppersta.

"Vid skärskådan af de nämnda redogörelserna i Tidning för folkskolan", yttrar motionären vidare, "saknas ej skäl till den förmodan att seminariireglementets föreskrifter om undervisningsämnen och lärokurser ingalunda noggrannt iakttagas." Denna förmodan är ogrundad. De berättelser, som ärligen till Ecklesiastikdepartementet ingifvas, äro ej alltid och behöfva ej vara affattade i samma ordalag. Då det genom vederbörande myndighet är känt att reglementet efterlefves, är det likgiltigt om en sådan berättelse innehåller att t. ex. "drag ur de viktigaste kulturfolkens historia" meddelats i stället för "hufvuddragen af allmänna historien." Af detta eller dylikt kan icke hemtas skälig anledning till den förmodan att reglementets föreskrifter icke efterföljas.

Slutligen yttrar motionären: "Ytterligare bör ej här med tystnad förbigås, hvad trovärdiga och för folkbildningens sak lifligt intresserade personer, som varit i tillfälle att på närmare håll följa företeelserna, uppgifvit, och hvilket flera befordringar vid seminarierna gifvit äfven en större allmänhet anledning att befara, att vid ett och annat seminarium läseri innästlat sig i en oroväckande grad" . . . Jag betviflar ej att motionären af trovärdiga och för folkbildningens sak intresserade personer fått åtskilliga uppgifter i omförmälda afseende, men jag anser att han sjelf, såsom en lika trovärdig och för folkbildningens stora sak nitälskande man, bort finna nödvändigt att genom besök i våra seminarier personligen inhemta, huru förhållandena äro, innan han i en till Riksdagen afgifven motion offentligen framkommit med så svåra beskyllningar. Här talas om *flera* befordringar, som varit oriktiga. Jag anhåller, att motionären vill uppgifva *en enda*. Här säges att vid *ett och annat* seminarium "läseri" in-

nästlat sig i en oroväckande grad. Må han nämna blott *ett enda!* "Läseri" är ett stort ord, med hvilket man plägar slå omkring sig desto raskare, ju mindre begreppet deraf är närmare bestämdt och fattadt. Vi hafva godt om dylika ord. Om man kallar någon för "liberal", så uppfattas detta på så olika sätt, att den ene deri ser en god egenskap, den andre något klandervärdt. Och likasom bakom ordet "liberal" dölja sig mensklighetens bästa och ädlaste förkämpar, men äfven personer af ett sjelfviskt och despotiskt sinnelag, så träffas ock en religiositet ej blott af den renaste och bästa halt under slagordet "läseri", utan äfven en sådan af den smutsigaste och sämsta. Är nu läseriet af *den* beskaffenhet att det, såsom motionären uttrycker sig, "fostrar en ju mer formalistisk, dess mera tom, uppsynens och åtbördernas skenfromhet", då är det ock i sanning af det sämre slaget, och derföre ber jag motionären nämna, *hvar* ett sådant innästlat sig, och *hvem*, som på grund deraf vunnit befordran.

Derpå förklarar motionären, det "dessa med flera omständigheter röja oförtydbart, att tillsynen öfver seminarierna är långt ifrån tillfredsställande, att den uppgift, som reglementet uppdragit åt vederbörande konsistorium och af detta utsedd inspektor, föga kommit från ord, från en föreskrift på papperet, till sak, till vaksamt nit" och anmärker der-efter, hurusom chefen för folkskolebyrån, som skall utföva särskild tillsyn öfver dessa läroanstalter, åt "denna sin inspektion icke kunnat gifva synnerlig vare sig utsträckning eller grundlighet." "*Dessa omständigheter röja oförtydbart*", säger motionären. Ja, mine Herrar, vi hafva hört, hvilka dessa omständigheter äro. Den första är ett enstaka fall, med öfverdrift framställt; den andra ett obestyrt påstående; den tredje en ogrundad förmodan och den fjerde slutligen en anklagelse, till hvilken jag ej vill föga det epitet, som den förtjenar. Det är på grund af dessa premisser motionären icke tvekar att beskylla chefen för ecklesiastikdepartementet, inspektören öfver seminarierna, vederbörande biskopar och konsistorier, rektorer och lärare vid seminarierna för pligtförgätenhet eller oförmåga att sköta sitt kall.

Det torde finnas en opinion, som med större skäl må förtjena benämningen af *allmän*, än *den* opinion, som, hyllad af en enskild man, gifver sig det namnet. Också skall jag ej af hvad som yttras å sidan 8 af motionen låta afskrämma mig från att åberopa en sådan, på vunnit erfarenhet stödd opinion

Det heter på nämnda ställe: "möjligen skall man dock, enligt häfdvunnen sed, invända, att erfarenheten icke lagt i dagen olämpligheten af det nu bestående." Ja, jag vågar invända detta och hänvisa till erfarenhetens vittnesbörd. Jag frågar: har den uppkomst till ett bättre sakernas skick, till större lifaktighet och kraft i undervisningen, som visar sig i våra folkskolor, inträdt *efter* år 1864 eller förut, och hafva folkskolelärare-seminarierna härvid visat sig utföva något inflytande? Jag frågar vidare: ega de berättelser, hvilka landets folkskoleinspektörer nästan enstämmigt lemnat beträffande gagnet af dessa inrättningar och deras välsignelsebringande verksamhet, beträffande dugligheten hos de elever, som, efter fullbordad kurs, utgått derifrån och gjort sig förtjente af det qeröm, att deras arbete grundade de bästa förhoppningar om folkunder-

visningens framtid och framgångsrika utveckling i sannt fosterländsk riktning — ega, frågar jag, dessa berättelser intet vitsord?

Efter detta, hvilket jag ansett för min skyldighet att här framhålla, vill jag nu nämna några ord om sjelfva saken.

Skiljaktigheten mellan det studium, som bedrifves vid folkskolelärareseminarierna och det som idkas vid de allmänna elementarläroverken är ingalunda obetydlig. Såsom tvänne talare erinrat, råder en viss orolig ansträngning vid de senare under det sista året af lärjungarnes undervisningstid. Man har äfven anmärkt, att denna oro, detta "pulsarnes häftigare slående" inom dessa läroanstalters organism, icke egentligen kan anses verka skadligt hvarken på lärare eller lärjungar. Jag instämmer i denna mening och jag tillägger, att icke heller för seminarierna det vore skadligt, att en sådan uppfriskande strömning, om jag så må uttrycka mig, ärligen der inställde sig, derest icke den undervisning, som i dem meddelas, egde en rättmätig och öfvervägande riktning åt det praktiska hållet. Der hela undervisningsverksamheten utmärker sig för en dylik tendens, der är det, enligt min öfvertygelse, icke lyckligt, om ett sådant orolighets-element, som det nämnda, får inträde. Om en gång inträffar — hvad som redan ofta varit satt i fråga — att vid seminarierna eleverna först skola genomgå en treårig teoretisk kurs, hvarefter, sedan de någon tid pröfvat sina krafter i folkskolan, de skulle återvända till seminarierna och handledas vid den praktiska tillämpningen af sitt vetande, då skall jag ställa mig på motionärens sida och påyrka en censur för den första kursen. Jag anser således, att inrättandet af en censorskommission för seminarierna ingalunda är något, som för all framtid skall vara olämpligt. Jag tror endast, att under *närvarande* omständigheter en dylik anordning, långt ifrån att motsvara det ändamål, som dermed åsyftas — att nemligen utgöra en grannsynt och stark kontroll å undervisningens rätta bedrifvande — skulle gripa oroande in i en institution, om hvars fortsatta verksamhet man har skäl att hysa de bästa förhoppningar.

Om här i landet — för att äfven yttra något om motionens sista del — inrättas *friseminarier*, är min tro, att dessa anstalter lika väl hos oss som i Danmark efter några års tillvaro skola kunna utföra en god inflytelse å hela folkskoleväsendet; men visst är, att en brytningstid här som der skall inträffa, och då dessa friseminarier uppstått i Danmark derföre, att statsseminarierna icke lemnade tillräckligt utrymme för alla, som vid dem sökte inträde, men en dylik anledning för upprättande af privata anstalter af detta slag hos oss ännu saknas, torde vi ock böra afvakta den tidpunkt, då en sådan åtgärd kan blifva påkallad af behovet. Jag vill för öfrigt erinra derom, att, huru förbättrade dessa enskilda danska läroverk för folkskolelärares utbildning än blifvit och lofa att blifva, de Kongl. seminariernas elever vid utgångsexamina — enligt ytt-rande af den man, som der i landet bäst är i stånd att bedöma förhållandet — hittills ändock alltjemt blifvit ansedde för öfverlägsna.

Det af motionären framlagda förslaget innebär en framtidsplan, som för närvarande måste lemnas å sido, för att icke den praktiska och vigtigaste delen af de hos oss befintliga seminariernas verksamhet derigenom må löpa fara att trängas allt för mycket i bakgrunden. Jag hoppas

för den skull, att flertalet af Kammarens ledamöter icke skall finna skäl att frångå det slut, hvartill Utskottet kommit.

I anseende till den långt framskridna tiden, och då ytterligare flera ledamöter anmält sig att tala i föreliggande fråga, afbröts nu öfverläggningen, för att i aftonsammanträdet fortsättas.

Kammarens ledamöter åtskildes klockan $1\frac{1}{4}$ 4 e. m., men sammanträdde åter

Kl. 7 e. m.

§ 6.

Herr Talmannen tillkännagaf att, enligt begärd och denna dag från Landssekreteraren i Blekinge län ingången officiel underrättelse, riksdagsmannen för Medelstads domsaga inom denna Kammarer. Hemmansegaren *Peter Gummesson* den 6 innevarande månad med döden afgått; och beslöt Kammarer, jemlikt 28 § Riksdags-ordningen, att den sålunda yppade riksdagsmannaledigheten skulle hos Kongl. Maj:t i underdånighet anmälas.

§ 7.

Fortsattes öfverläggningen angående 29:de punkten i Stats-Utskottets utlåtande N:o 20 a).

Ordet lemnades, enligt förut skedd anteckning, åt

Herr Hedin, som yttrade: Jag märkte naturligtvis, Herr Talman! att Stats-Utskottets ärade ordförande blef ganska ond. Det såg ut, som om hans vrede skulle vara motiverad deraf, att jag hade tillåtit mig att kanske något hårdhänt kritisera och, jag skall gerna tillägga, något litet skämta med ett Stats-Utskottets utlåtande, tomt på allting annat än fraser. Jag tror, att detta ändock i sjelfva verket icke var anledningen till hans vrede. Det förefaller sannolikare, som om Stats-Utskottets ordförande velat fira en årsdag, en i ordets hela mening vredenes dag, men dervid tog den ärade statsutskottsordföranden miste på datum. Vi hafva i dag den 23 April 1874, men det var den 22 April 1873, som Herr ordföranden i Stats-Utskottet här i Kammarer flammade upp på ett sätt, som Kammarens ledamöter allesammans lära väl minnas. Emellertid, skälet till hans misshunör må hafva varit det ena eller det andra, så hade det den för mig obehagliga verkan, att han behagade oriktigt citera mina ord. Jag har, såsom jag genom att höra efter hos åtskilliga af

Kammarens ledamöter förvissat mig om, icke begagnat uttrycket "smörja", om Stats-Utskottets utlåtande eller om något, som anförts af någon svarare af Utskottets utlåtande. Jag tillät mig endast säga, att beräkningen af fyra månader för afläggande af maturitetsexamen vid folkskolelärareseminarierna var rena historier, och jag har ännu icke kunnat komma underfund med att något farligt ligger i detta uttryck, som skorrade så illa i Stats-Utskottets ordförandes öron. Han behagade uppläsa en bit af Stats-Utskottets utlåtande. Ingen medgifver väl beredvilligare än jag, hvilken betydande person han är, — detta vare sagdt på fullt allvar, — men att ett dåligt skäl i Stats-Utskottets utlåtande skulle bli förvandladt till ett godt skäl, derigenom att det blir med hans röst uppläst i Kammararen, det är ett anspråk, hvilket jag icke kan gå in på. Herr ordföranden sade vidare, att Stats-Utskottet ville, att under hela tiden en inspektion af seminarierna skulle ega rum, hvaremot jag vill förlägga kontrollen till ett enstaka tillfälle, till afgangsexamen. Det är möjligt, att Stats-Utskottet äfven vill detta, men Utskottet har icke gifvit denna vilja uttryck i något förslag eller i något yttrande. Utskottet har blott anført, att inspektion redan finnes och att den utöfvas af chefen för den inom Ecklesiastik-departementet inrättade afdelning för folkskoleundervisningen; men rörande omfattningen af denna inspektion, har jag meddelat upplysningar, som, huru mycket de än må bestridas från andra sidan, dock torde hafva föranlett berättigade tvifvel, huruvida man kan kalla denna tienstemens verksamhet för en fortgående inspektion. I sammanhang dermed ber jag att få till besvarande upptaga ett yttrande af representanten från Wexjö? Han frågade, hvar i all verlden jag fått mina uppgifter om den inspektion, som utöfvades öfver folkskolelärareseminarierna? Då jag emellertid tydligt och uttryckligt har för Kammararen sagt, att min källa är Kongl. Maj:ts till riksdagarne 1871—1874 afgifna berättelser om hvad i riket och dess styrelse sig tilldragit, så är det, lindrigast sagdt, icke üdelt af honom att utbrista: hvar i all verlden jag kunnat taga samma uppgifter. Dermed har han antydtt, att dessa uppgifter vore rent af gripna i luften. Icke kan man väl lägga mig till last, om uppgifter, hvilka jag hemtat och korrekt anført ur nämnda, af Kongl. Maj:t till hvarje Riksdag afgifna, berättelser icke äro fullt tillförlitliga. Detta lär väl icke kunna vara mitt fel.

Herr Statsrådet och Chefen för Ecklesiastik-departementet har med afseende på den i min motion i korthet vidrörda frågan om religionsundervisningen vid Göteborgs folkskolelärareseminarium sagt, att felet nu vore rättadt. Denna hans anmärkning föranleder mig emellertid att från min sida fråga: kan man vara fullt säker på att felet icke vidare kan komma tillbaka? Herr Statsrådet har också sagt, att det var ett enstaka fall jag åberopat. Derpå kan jag svara med den frågan: huru vet han det? När det gått så lång tid om för att uppdaga det na anmärkta felet, hvem vågar då garantera att icke något likartadt kan vid andra dylika institutioner förekomma. Han har vidare sagt, att min förmodan om, att folkskolestadgans föreskrifter om undervisningskurserna tilläfväntys icke rätt noggrant iakttagas, icke är riktig. Jag hör detta påstående af Chefen för Ecklesiastik-departementet, men ett påstående har ännu aldrig i mina ögon varit sitt eget bevis. Det skulle hafva tillfredsställt

mig mer, om Herr departementschefen behagat upplysa, vid hvilket eller hvilka af samtliga folkskolelärareseminarierna seminariestadgans föreskrift om undervisning i svenska grundlagen iakttages. Detta hade varit en verklig upplysning rörande ett af de fall, der jag tviflade att nämnda stadga efterlefves, men med ett tomt påstående vederlägges jag icke. Herr Statsrådet har vidare sagt, att vid folkskolelärareseminarierna beagnades ypperliga undervisningsböcker. Jag har icke skaffat mig en åkare för att bringa hit någon fullständig uppsättning af de dåliga böcker, som der användas, men jag vill nu här förete en undervisningslära af en nuvarande seminariiföreståndare, ett plagiat från en tysk skrift, vittnande om att författaren icke förstår tyska språket och skrifer det svenska så, att man under äldre, mera hårdhändta, tider skulle derför strängeligen hafva bestraffat skolpojkar. Här finnes jemväl ett annat liknande arbete om undervisningen i pedagogik och metodik. Om Herr departementschefen känt dessa böcker skulle han säkerligen hafva tvekat något innan han använde epitetet "ypperlig" om seminariernas undervisningslitteratur. Herr Statsrådet ville också att jag skulle angifva ett exempel på det i min motion omtalade beföringsväsendet. Svaret från min sida är dels det, att jag tviflar högligen på — och äfven om jag icke hyste detta tvifvel, skulle mitt handlingssätt derigenom icke förändras — att denna Kammares talman har samma uppfattning af 90 § Regeringsformen, som Herr departementschefen, och dels, att med anförande af det faktum, att den af mig omförmälda boken är utgifven af en seminariiföreståndare, klandret i min motion öfver åtskilliga beföringar inom seminarierna torde vara tillfyllest rättfärdigadt. Härmed har jag gifvit svar på hvad som begärdes i detta afseende. Det begärdes äfven, att jag skulle nämna ett fall, der läseriet i något af ifrågavarande läroverk innästlat sig. Jag nämner då Linköpings seminarium och jag skulle kunna nämna flera, men inskränker mig till det af mig omförmälda, då endast ett exempel blifvit begärdt.

Herr Statsrådet och Chefen för Ecklesiastik-departementet berömde sig, såsom Kammarens ledamöter nogsamt lära erinra sig, af sitt ingripande i religionsundervisningsfrågan i Göteborg, sedan den ofta omtalade "luntan" blifvit känd genom artiklar i Göteborgs handels- och sjöfartstidning. Jag skall be att få lemna en liten not till denna text, men först vill jag dock i största korthet i Kammares minne återkalla hvad på detta rum passerade, när Kammararen behandlade Stats-Utskottets förslag rörande nionde hufvudtiteln. Jag vill påminna om hvad här då föreföll och hvilka uppgifter, som då meddelades, angående Herr Ecklesiastikministerns bemödanden att förskaffa kompositören Otto Lindblads enka pension. Jag erinrar härom och öfvergår derefter till den not till Herr Statsrådets text, som jag förbundit mig att lemna, och hvad jag nu kommer att säga skall stå för min räkning i protokollet. Jag justerar icke bort hvad jag säger. Domkapitlets inspektor för folkskolelärareseminariet i Göteborg hade länge haft sin uppmärksamhet fästad vid den ytterst mekaniska religionsundervisning, som meddelades vid detta seminarium. Religionsläraren derstädes var känd för att, i likhet med stiftets biskop, vara Schartauan, men läroverkets inspektor hade icke den ringaste aning om att sådana saker tilldrogo sig i religionsundervisningen,

som de, hvilka genom den berömda luntan blifvit dragna i ljuset. Emellertid hade han länge varit betänkt på, att religionsundervisningen vid seminariet borde lemnas i andra händer. Förlidet år blef en adjunktsbeställning vid seminariet ledig. Då tillsattes på den lediga platsen en man, som, om jag icke misshämnar mig, förut hade varit vikarierande lektor vid elementarläroverket och der gjort sig känd som en utmärkt undervisare i religion. Seminariets inspektor gjorde hemställan till eforus, att kristendomsundervisningen skulle åt denne lärare uppdragas, men då derpå icke följde något svar, förnyades nämnda framställning till Domkapitlet, hvarmed äfven följde en framställning om anhållan hos vederbörande, att på seminariets stat få uppförd en fjerde ordinarie adjunkt. Detta förnyade förslag undansköts för någon kortare tid af det skäl, att stiftets biskop var frånvarande, såsom ledamot af Kyrkomötet. Efter hans återkomst och sedan under tiden de bekanta artiklarna i Göteborgs handels- och sjöfartstidning sett dagen, förnyades ännu en gång omförmälda framställning af seminariets inspektor, med den påföljd, att man ingick till Kongl. Maj:t med framställning om tillsättande af en fjerde ordinarie adjunkt vid seminariet. Kongl. Maj:t lemnade bifall till denna hemställan, såsom jag tror någon dag omkring midten af December månad i fjor, och beslutet ankom till Göteborg den 14 Januari detta år. Då upprepade seminariets inspektor sin begäran om att den förutnämnde skicklige läraren måtte få öfvertaga religionsundervisningen vid seminariet. Af detta torde framgå, hvilken det i sjelfva verket är, som har förtjensten om att religionsundervisningen vid detta seminarium numera befinner sig i bättre skick, än det, som varit föremål för så mycket och berättigadt klander för någon tid sedan.

Herr Boman: Utan att ingå i något bedömande af de motiv, som anförts för motionen, eller af den form, i hvilken de blifvit uppställda, ber jag att få yttra några ord i sjelfva saken, hvilken jag för min del anser vara god. Här har anmärkts mot motionen, att den ifrågasatta censuren skulle vara öfverflödig, derför att undervisningen vid våra seminarier hittills gifvit ett nöjaktigt resultat. Jag vill icke motsäga detta, men denna omständighet, som i och för sig är mycket lycklig, talar icke mot den föreslagna institutionens behöflighet och gagn. Vi få icke betrakta denna institution såsom en fiendtlig demonstration mot läroverkens nuvarande styrelse, eller mot dem, som nu leda seminariundervisningen, utan snarare som en uppmuntran. En hvar som haft ledning af ett arbete, detta må nu hafva varit af mekanisk eller annan beskaffenhet, vet att, om han ordentligt och noggrannt utfört sitt arbete och derpå nedlagt all möjlig flit och möda, så ligger det för honom en verklig tillfredsställelse uti att hans arbete blir granskadt och godkänt. Är den ledande fullkomlig filosof, så kan det för honom vara nog, att han vet med sig sjelf att han uppfyllt sin pligt, men så stora filosofer äro människorna i allmänhet icke. Man behöfver ett erkännande, och detta innebär alltid en uppmuntran. Å andra sidan, fastän förhållandena nu gestaltat sig så, att ingen anledning förefinnes till missnöje med ledningen af ifrågavarande läroverk, så kan den tid komma, då det väl äfven der kan begås felaktigheter. Det är ju tänkbart, att till ledare eller under-

visare utses en person, som man tror skall blifva i stånd att med full samvetsgrannhet och skicklighet sköta sitt kall, men att det sedermera visar sig annorlunda, och då vore det godt om någon kontroll förefunnnes, hvarigenom en sådan person antingen kunde göras uppmärksam på det fel han begått, eller också, i händelse han befanns oduglig till sin plats, derifrån skiljas. Det har yttrats, att en ständig inspektion är bättre än en censur, som framträder blott vid ett visst, bestämdt moment. Ja, mine Herrar, under hvilket arbete som helst är en ständig tillsyn bättre än en tillfällig, men här har icke blifvit ifrågasatt att införa en ständig inspektion. och man kan icke införa en sådan utan stora uppoffringar. Inspektionen måste inskränka sig till att vid vissa tillfällen se, huru arbetet utföres, och om den på detta sätt inskränkes till, exempelvis, en gång om året, så måste den lämpligaste tidpunkten därför vara den, då arbetet blifvit afslutadt. Här har af skolmän blifvit yttradt, att en elev aldrig framträder ofördelaktigare än vid en examen, i det eleven, som under lektionerna i hvardagslag kunnat mycket väl göra reda för sig, vid examenstillfället blir förlägen och förvirrad och icke kan svara på frågor, för hvilka han under vanliga förhållanden med lätthet skulle kunnat redogöra, men vi skola komma ihåg att en censor, som är vuxen sitt kall och rätt fattat detsamma, icke bedömer undervisningen uteslutande af de svar, som eleven gifver, utan äfven efter de frågor, som läraren framställer, hvilka visa det sätt, på hvilket läraren fattat sin uppgift. Det fordras icke mycken vana vid att granska en undervisning för att kunna bedöma, om eleven är orolig och förlägen vid examen eller komplett okunnig, och lärarens sätt att fullgöra sin sak upplyser ofta lika mycket som elevens svar. Dessutom, om vi öfvergå till en jämförelse mellan folkskolelärareseminarierna och elementarläroverken, så finner man att, då en elev afgår från ett elementarläroverk skall han redogöra för ett visst pensum och för de inom detsamma förekommande detaljer, och om han då på ett sätt fattat en till honom framställd fråga och sålunda redogör för densamma, så kan icke en examinerare klandra honom, utan måste godkänna hans svar. Vid ett seminarium åter skall eleven utgå för att undervisa andra, och det är en helt annan sak att hafva studerat så, att man kan på egen hand fortsätta sina studier, än att förvärfva kunskaper så att man kan meddela dem åt andra. För det senare fallet fordras, att analysera frågorna och se dem från alla möjliga sidor, för att efter blifvande elevers fattningsgäfviga framställa dem på ett för en hvar begripligt sätt, och läraren vid ett seminarium bör göra eleven så genomträngd af sitt ämne, att denne derigenom blir mogen att undervisa andra. Under sådana förhållanden kan det icke hända, att eleven vid en examen skall vara så bortkommen, att icke en censor skall kunna bedöma, om han är mogen eller icke. Det är egentligen endast då man helt knapphändigt gått igenom ett pensum och studerat så mycket som behöfs att därför redogöra i en examen, som oro och förlägenhet vid examenstillfället kunna uppkomma, men är eleven herre öfver sitt ämne, så tager han i de flesta fall med lugn, om åhörare äro närvarande. Det kan visserligen hända att, då en elev examineras, han glömmet bort vissa speciela saker såsom data och dylikt. men då frågan är att bedöma om han är inne i sitt ämne, så är det icke speciela de-

taljer, som äro det hufvudsakliga utan huru han fattat ämnet och kan framställa dess hufvudgrunder. Detaljerna kan han hafva för ögonblicket bortglömt, men dem kan han när som helst återfinna i sina böcker. Hvad han deremot under alla förhållanden måste ådagalägga är, att han trängt in i ämnet, så att han kan meddela undervisning deruti. Detta är den olikhet, som förekommer vid pröfning af elever från elementarläroverken och från seminarierna. Nu finnes vid elementarläroverken en censur, och ingen röst har höjt sig för att taga bort densamma, i det man funnit att den verkat fördelaktigt vid dessa läroverk, oaktadt fordringarne på eleverna der måste vara mindre än dem som ställas på de elever, som utgå från folkskolelärareseminarierna. Om således en dylik kontroll är nödvändig vid lärdomsskolorna, huru mycket mer nödvändig bör den då icke vara vid seminarierna? Det är icke på grund af miss-trö mot dessa läroverks ledning eller tvivel om att de, som hafva befattningar vid desamma, sköta dem på ett tillfredsställande sätt som jag anser att denna censur bör införas, utan det är för att få en kontroll, som kan vara ett hinder för de mindre samvetsgranna lärarne att förfalla i likgiltighet och en uppmuntran för andra. För öfrigt hafva så många skäl för det nu framlagda förslaget under diskussionen blifvit angifna, att jag icke längre vill upptaga tiden, utan slutar med att tillstyrka bifall till den reservation, som Herrar Hörnfeldt och Jöns Rundbäck emot denna punkt i betänkandet afgifvit.

Grefve Posse: Till den ärade representanten på stockholmsbänken ber jag att få hembära min tacksamhet icke blott för den ton, hvori han besvarade mitt sista anförande, utan äfven för den välvilja, hvarmed han förklarade, att hans temligen hårda anfall icke borde betraktas an-norlunda än som ett skämt. Det är en förklaring, hvarmed jag är fullkomligt belåten. Han erinrade om dagen i går ett år sedan, men hvad som då tilldrog sig, står icke i paritet med hvad, som händt i dag, ty den beskyllning, för hvilken jag då var föremål, var alltför allvarsam för att kunna anses som ett skämt.

I sjelfva saken vill jag endast yttra några få ord. Det tyckes både af diskussionen och motionen ovedersägligt framgå, att man här afser en kontroll på folkskolelärareseminarierna i sådant syfte, att man icke skulle vedervåga att kontrollen komme att lida under inflytande af någon viss missriktning i religiöst hänseende. Är detta nu afsigten, så tror jag, att man alldeles icke kan vinna den genom den föreslagna åtgärden, ty vi böra erinra oss, att samma myndighet, som utser inspektörer för dessa läroverk, äfven skulle få utse de föreslagna kontrollanterne vid examina, och det finnes således icke någon säkerhet för att kontrollen skulle blifva mera tillfredsställande i det senare fallet, än i det förra. Jag har, af hvad i saken blifvit anfördt, icke blifvit rubbad i min öfvertygelse, att man, för närvarande åtminstone, bör sluta sig till Stats-Utskottets hemställan, till hvilken jag således yrkar bifall.

Herr Kolmodin: Jag får uppriktigt bekänna, att jag till att börja med förhöll mig temligen likgiltigt till denna frågas afgörande, men debatten här i Kammararen har föranledt mig att taga densamma litet när-

mare i skärskådande, synnerligast som under öfverläggningen icke allenast de skäl motionären framburit, och hvilka återfinnas i motionen, varit att tillgå, utan äfven, såsom motionären anmärkte med hänsyn till Stats-Utskottets betänkande, andra och mera betydelsefulla skäl och grunder vandrat omkring, om icke på gatorna, så åtminstone i Kammaren och här under hand meddelats. Den sistnämnda omständigheten har i väsendtlig mån fixerat min åsigt om saken. Det förefaller mig nemligen, som skulle ändamålet med hela den stora byggnaden, motionären uppfört, inskränka sig till en, jag hade så när sagt, simpel bönhasjagt efter religiösa meningar. Men jag har äfven en annan anledning att litet närmare granska motionen i ett yttrande af den högt ärade motionären på förmiddagen. Han förklarade nemligen då, att motionen vore grundligt och väl utarbetad. Jag tager mig derföre friheten att uppläsa ett stycke af densamma, oaktadt det, om jag icke misstager mig, redan af en annan talare blifvit uppläst, samt litet närmare granska det. Stycket, som återfinnes på sidan 9 af det ark utaf riksdagstrycket der den ifrågavarande motionen, N:o 157, förekommer, har följande lydelse: "Ytterligare bör ej här med tystnad förbigås, hvad trovärdiga och för folkbildningens sak lifligt intresserade personer, som varit i tillfälle att på närmare håll följa företeelserna, uppgifvit, och hvilket flera befordringar vid seminarierna gifvit äfven en större allmänhet anledning att befara, att vid ett och annat seminarium *läseri* innästlat sig i en oroväckande grad, fostrande en ju mer formalistisk, dess mera tom, uppsynens och åtbördernas skenfromhet, hvilken främjats af den — *med eller utan verklig anledning* — hos lärjungarne rådande föreställningen, att häri läge ett outhärligt vilkor för goda betyg och framgång i examen." Det är först och främst onekligt, att den högt ärade motionären har haft särdeles pålitliga rapportörer uti dessa trovärdiga och för saken intresserade personer, som varit i stånd att följa företeelserna på närmare håll! Men, ej nog härmied, motionären har äfven haft ett yttre, ett objektivt skäl, nemligen befordringarne vid seminarierna, hvilka befordringar inverkat icke allenast på honom, utan äfven på den större allmänheten i vårt land. Jag vill icke taga med i beräkningen motionärens märkliga bevisföring för sin sats om befordringarne, att nemligen helt enkelt hänvisa till en, efter *hans* uppgift dålig lärobok i pedagogik, som skall vara författad af en seminarielärare. En sådan bevisning är visserligen, äfven den, ett slags bevisning; men om den är fullkomligt logisk, och om det öfver hufvud taget är tillåtet att komma fram med sådana påståenden som motionärens, då man ej har bättre bevis att tillgå, lemnar jag derhän. Jag låter emellertid den bevisningen gälla hvad den kan.

Men säkert är, att ingen — alla intresserade och närstående personer oförtalade — känner bättre ett läroverk, dess brister så väl som dess företräden, än läroverkets egna lärjungar. Jag återkallar i det afseendet i minnet vår egen skoltid. Fanus det den ringaste anledning att uppsåra någonting dåligt eller bristfälligt i läroverkets organisation, så tror jag verkligen, att vi ganska snart fingo fatt deri. Huru resonnerar nu motionären i denna punkt af sin motivering, som ju skulle utgöra sjelfva hufvudpunkten? Jo, han använder här en disjunktiv mellansats så lydande: "*med eller utan verklig anledning*". Motionären har alltså lemnat oaf-

gjordt, antingen det finnes eller icke finnes någon anledning till den af honom omtalade, hos lärjungarne rådande föreställningen. Tänk mine Herrar, om alltihop vore endast ett så kallat pojkokynne, om ingen anledning till en dylik föreställning förefunnnes! Jag vill ånyo uppläsa det ifrågasvarande stället med användande af blott den sista delen af den disjunktiva satsen och se till hvilka slutsatser jag af dess innehåll kan draga. Motionären säger då: " — — — fostrande en ju mer formalistisk, dess mera tom, uppsynens och åtbördernas skenfromhet, hvilken främjats af den *utan verklig anledning* hos lärjungarne rådande föreställningen, att häri låge ett outhärligt vilkor för goda betyg och framgång i examen. Hafva nu lärjungarne ej haft anledning till en sådan föreställning, så måste jag, med all aktning för motionärens trovärdiga rapportörer, uppriktigt säga, att de haft ännu mindre anledning att komma fram med sina meddelanden, den stora allmänheten, om möjligt, ännu mindre anledning att blifva förskräckt, och att motionären sjelf saknat all anledning att väcka sin motion. Då motionären i förmiddags sade om sin motion, att den var *väl utarbetad*, påminde detta mig ganska lifligt om en egendomlig tafla ur det gamla testamentet, der konung Nebudkanesar, då han från konungaborgen såg på Babel, den väldiga staden, sade: "Detta är det stora Babel, som jag uppbyggt hafver genom min stora makt, min härlighet till ära". Babel är, som Herrarne veta, förgånget och begrafvet. Jag hoppas, att det må gå på samma sätt med denna motion; dock utan att vår ärade kamrat och älskade vän, motionären, må behöfva genomgå en så sträng diet-kur, som den store konungen i det gamla Babylon.

Jag yrkar bifall till Stats-Utskottets hemställan.

Herr Jöns Pehrsson: Det kan med rätta anses nästan öfvermådigt, om icke mera, att den, som aldrig i hela sitt lif fått en dags skolundervisning, vågar uppträda och yttra sig i en sådan fråga som den föreliggande. Jag vill att börja med nämna, att jag kommer att instämma i Stats-Utskottets förslag, men kanske af något olika grunder än en del andra talare, hvilka kommit till samma resultat. Motionären har sagt, att han ville hafva censur öfver folkskolelärareseminarierna införd; jag antager således, att han icke anser undervisningen vid seminarierna för närvarande fullt tillfredställande. Vid ett föregående tillfälle för några år tillbaka, då en motion hade blifvit väckt derom, att våra folkskolelärare skulle blifva statens tjenare i stället för kommunens, uppträdde jag mot detta förslag, såsom i min tanke olycksbringande för folkskoleundervisningen. Samma skäl har förmått mig att motsätta mig den nu förevarande motionen. Skulle vi vilja påtrycka folkskolelärareseminarierna samma stämpel, som elementarläroverken och universiteten redan så länge haft sig påsatt, statens stämpel, om jag så må uttrycka mig, så blefve följden utan tvifvel den, att våra folkskolelärare komme att blifva uppfostrade på samma sätt och erhålla samma prägel, som alla dessa högt ärade vännar här omkring mig, hvilka i allt motsätta sig de åsigt, vi andra "oförståndiga" landtmän i allmänhet förfäktat. Detta vore olyckligt. Jag önskar icke, att så skall ske; jag tror, att, om folkskolelärarne, såsom all annan ungdom, också skulle vara litet förderfvade då de utgå från

seminarierna, de snart nog, sedan de kommit i det praktiska lifvets skola, skola af erfarenheten förbättras och efter bästa förmåga söka sköta sitt kall.

På denna grund yrkar jag afslag å motionärens förslag och bifall till Stats-Utskottets hemställan.

Herr Törnfeldt: Jag anhåller att få yttra några ord i ämnet. Herr Statsrådet och chefen för Ecklesiastik-departementet yttrade på förmiddagen, att upphofsmannen till den beryktade göteborgsluntan hade fått de allra amplaste och bästa vitsord så väl af biskopen som af föreståndaren och lärarne vid dervarande folkskolelärareseminarium; han vore enligt deras mening den allra förträffligaste kateket. Jag ber derföre, att, för att få höra huruvida Herr Statsrådet kan gilla dem, få ur den nämnda utmärkta katekesen anföra blott tvänne satser: I kateketiken öfver andra hufvudstycket heter det, bland annat: "Fastän vid Jesu död hans själ skildes från kroppen, så förblef dock gudomen ständigt hos kroppen, den skildes aldrig derifrån. Det var således Gud, som låg i grafven med Jesu kropp". Den som vill må draga konsekvenserna häraf; jag vill icke befatta mig dermed. Rörande det medborgerliga umgänget på jorden säger författaren i kateketiken öfver tredje, fjerde och femte hufvudstyckena: "Läran är viktigare än lefvernet, ty det är farligare om läran ej är rätt, än om lefvernet ej stämmer öfverens med Guds ord". Hvarthän, Herr Statsråd! skulle det taga vägen, om vi skulle för den stora allmänheten predika den läran, att det gör detsamma huru man lefver; blott man har läseriets mörka åskådningssätt, så är det bra. Men dessa åskådningssätt leda, såsom psykologien upplyser oss om, ofta derhän, att man kastar ett skimmer af moralitet och gudsfruktan öfver sina affekter och passioner, under det man hyllar de skändligaste handlingar, alldeles som jesuiterne göra. Jag minnes ganska väl, att, när det beslöts att folkskolor skulle införas här i landet, så hette det bland hierarkien och prelaterne: "Nu skall det blifva skolor i hvar socken; sedan kan ingen vara prest längre. Hvad är nu att göra? Jo vi måste bemäktiga oss folkskolelärarebildningen, ty annars går det åt "nordskogen". Ja, man har ock bemäktigat sig denna bildning, och icke allenast den, utan äfven prestbildningen; ty erfarenheten visar för hvar och en, som följt med och uppfattat predikandet i senare tider, att predikningarne, i synnerhet de yngre presternes, gå i pietistiska hjulspår, vare sig att de hållas af prester eller af folkskolelärare. Huru det står till i Göteborgs folkskolelärareseminarium, hafva vi redan hört; men talaren på stockholmsbänken sade, att det också skulle stå något besynnerligt till vid Linköpings seminarium. Eftersom jag tillhör det sistnämnda stiftet, ber jag få säga hvad jag i det afseendet har mig bekant. För några år sedan började folkskolelärareleverne derstädes att predika i ett slagtarehus; nu hafva de skaffat sig ett eget kapell, der de predika. Men hvad blifver följden af detta predikande? Derpå vill jag anföra ett exempel. En hemmansegare från min ort blef i Linköping så behandlad och undervisad, att han, när han kom hem, förskaffade sig en mängd s. k. läsaeskrifter, grubblade öfver dem, upphörde att sköta sin egendom och kom till slut på den tanken att, då han var "besatt af djefvulen" såsom han blifvit in-

billad, det var bäst att göra af med först sin hustru och sina barn och sedan sig sjelf. Då blef han slutligen af sina bröder förd till mig, och det lyckades mig ändtligen att få honom på andra tankar, icke genom att undervisa honom i försoningsläran, ty då svarade han alltid, att den saken kände han lika väl som jag, utan genom rena förnuftsgrunder. Nog af, om man jemför den nuvarande tiden med fordna tider, så är skillnaden dem emellan ofantligt stor. På 1830-talet var läseriet blott sporadiskt här och der; der det fanns någon prest, som var mån om förtjensten eller någon lekman som ville leka prest och derpå förtjena, der fanns äfven läseriet, ej annorstädes. Så t. ex. var förhållandet i Wirserums socken af Linköpings stift. Läseriet gjorde der en tid mycket väsen af sig. En order utgick då från Ecklesiastik-departementet till domkapitlet, att dit skulle skickas en prest, lämplig att afstyra oväsendet. Så skedde; jag blef sjelf den andre presten i ordningen, som för det ändamålet missiverades dit, och har således i mina unga dagar som prest haft tillfälle att fullkomligt studera och lära känna hvad man kallar pietism, eller läseri, med ett ord religionssvärmeri. Denna omständighet gör, att jag för min del icke kan gilla läseriet. Den enda och högsta rättfärdigheten hos de s. k. läsarne är att de afhålla sig från spel och dans; för resten äro de ej bättre än andra. På dem inträffa fullkomligt apostelns ord, då han talar om "sjelftagen andlighet, englaödmjukhet och ett uppblåst sinne." Men sjelftagen andlighet är icke af Gud, utan af partianda eller annan beräkning, som icke är mycket värd. Så var det åtminstone på 1830-talet och då ogillades läseriet både af Regeringen och af biskoparne. Om läseriet på senare tider genom Evangeliska Fosterlandsstiftelsen blifvit mildare och mera hyfsadt än förr, så har det ock blifvit satt i system och i stor verksamhet med kolportörer m. m. samt utbreddt från palats till koja. Det senast utgifna katekesförslaget, den göteborgska luntan och nästan hela predikosättet antyda, att det är en pågående strid mellan otro och öfvertro. Man vill i all välmening söka öfvervinna tidens otro genom att inlära en blind öfvertro; men jag tror att det är oklokt, ty tviflare blifva derigenom mera befastade i sitt tvifvel, och huru lätt inträffar det icke, att en blindt inlärd öfvertro slår öfver just till så mycket värre otro, på samma sätt som en mycket stark aktion i politiska saker vanligen förr eller senare åtföljes af en reaktion. Jag tror derföre att det öfverdrifna religiösa nitet, särdeles på nu inslagna väg, är vådligt och skadligt just derigenom att det i sinom tid kan bereda och utvidga hvad man genom detsamma velat förekomma. Och att detta öfverdrifna nit verkligen finnes, det ser man af allt, som i det afseendet göres. Jag tror, att det bästa är att afhålla sig från allt religionssvärmeri; ty psykologien, såväl som erfarenheten, lär oss att allt svärmeri, vare sig i religionen eller politiken, leder till villfarelse. Medelvägen, en sann tro, är bäst; men derom hör man nu för tiden aldrig talas, orden "sann tro" äro numera alldeles bortglömda. Ja, hvad som kan leda till ljus och sanning i religionsbegreppen, såsom förnuft och naturvetenskap, vill man bannlysa. I fjor den 17 i denna månad blef på ett högförnämt ställe vid Gustaf Adolfs torg uttaladt, "att prester ej behöfva veta mera än att förklara Guds ord". På hvad sätt, det finner man i den obskura göteborgsluntan och mycket annat dylikt. Pietismen med all sin spetsfun-

dighet är raka vägen till obskurantism, som alltid varit och är den fruktbaraste och därför efterlängtrade jordmånen för prestvälde och alla välden, utom sanningens och dygdens. Odla förnuft och skönhetssinne jemte religiös känsla, får man se hvad det kan göra för det kristliga lifvet.

På grund af det anförda är jag böjd för att instämma i reservanternes från denna Kammare förslag. I logiken finnes ett slutsätt, som kallas att sluta ex analogia. Jag vill likasom åtskillige talare förut använda detsamma i nu förevarande fall. Är det nyttigt och behöfligt för elementarläroverken att hafva en sådan der censur, så måste det ock per analogiam vara nyttigt och behöfligt för folkskolelärareseminarierna; är det tvärtom obehöfligt och skadligt för folkskolelärareseminarierna att stå under statusens uppsigt, så är det klart att denna uppsigt äfven är obehöflig och skadlig för elementarläroverken, och då bör den försvinna från de senare. Min öfvertygelse är dock att en sådan uppsigt öfver folkskolelärareseminarierna och elementarläroverken kan vara nyttig såsom en sporre både för lärare och elever och en hämsko eller hållhake för extravaganser och utsväfningar, som icke äro nyttiga eller goda i religiöst afseende.

Herr Statsrådets påstående, att censuren ej skulle vara passande för seminarierna, emedan dessas uppgift hufvudsakligen skulle vara praktisk, är blott en skälunge, så, liten, att den krymper ihop till intet; ja, det är ett svepskäl för att undvika den fruktade censuren för det närvarande, under den vanliga förhoppning att den, som vinner tid, vinner allt.

En brist måste jag tillvita motionären, att han icke utsträckt censuren äfven till prestbildningsanstalterna, som synas vara i stort behof deraf. För öfrigt yrkar jag bifall till reservanternes förslag.

Herr Statsrådet Wennerberg: Jag är skyldig motionären ett kort svar, emedan han haft den godheten att i sitt sista anförande lemna bestämda uppgifter, hvilka det således tillhör mig att besvara.

I afseende på den första punkten vill jag endast upplysa derom, att den ifrågavarande läraren varit *tillförordnad*, och att något hinder ej förefunnits, för att han skulle kunnat tillförordnas ännu ett år.

Beträffande vidare den lärobok i pedagogik och metodik, som begagnas vid ett och annat af folkskolelärareseminarierna, så hemställer jag till motionären, om det icke hade varit riktigare att, i stället för de af honom om boken använda uttryck, säga att densamma vore mindre tillfredsställande; jag skulle i så fall ej haft något att anmärka. Men på samma gång jag säger detta, så måste jag ock fästa uppmärksamheten derpå, att, då såsom exempel på de "underhaltiga" och "usla" läroböcker, som användas vid seminarierna, endast anförts en lärobok i pedagogik, under flera år bemödanden gjorts för åstadkommande af en duglig teoretisk undervisning i pedagogik, ehuru utan framgång, troligen till följd deraf, att denna vetenskap hittills inom vårt land varit föga aktad och odlad. En lärobok i nämnda ämne på svenska språket behöfdes emellertid vid seminarierna. Man hade då att välja emellan antingen att uppdraga detta arbete åt en person, som icke egde tillräckligt stora teoretiska insigter för att sjelfständigt författa läroboken eller ock att begagna något

utländskt verk och låta översätta och bearbeta det på svenska. Sådant har försökts — jag medgifver det — icke med full framgång, men den af talaren åsyftade läroboken är det oaktadt en af de få användbara, vi här i landet hafva att tillgå. Det är visserligen att beklaga att vi i detta afseende ännu ej hunnit längre, och det blifver allt mer nödvändigt att vi göra det, men jag sätter mig med bestämdhet emot ett sådant yttrande, som det motionären fälde om en lärobok, som, tillkommen under nyss angifna förhållanden, snarare borde bedömas med välvilja och öfverseende, såsom författad af en person, som dertill icke varit skyldig, men af intresse för saken oegennyttigt riskerat försöket.

Motionären namngaf slutligen ett folkskolelärareseminarium, nemligen Linköpings, der läseri skulle hafva innäslat sig. I den förhoppning, att Kammaren skall tillerkänna mig ett lika godt vitsord som motionären, vill jag besvara den anmärkningen endast dermed, att jag känner detta seminarium tillräckligt för att kunna säga, att det är ett af våra yppersta.

Härmed var öfverläggningen slutad. Herr Talmannen upptog de gjorda yrkandena och gaf, enligt dem, propositioner så väi på bifall till Utskottets hemställan som på afslag derå och bifall i stället till Herrar Hörnfeldts och Jöns Rundbäcks rörande denna punkt afgifna reservation. Den förra propositionen ansågs af Herr Talmannen vara besvarad med öfvervägande ja, men då votering begärdes, blef sådan företagen, enligt en nu uppsatt och af Kammaren godkänd voteringsproposition, lydande sålunda:

Den, som bifaller hvad Stats-Utskottet hemställt i 29 punkten af dess utlåtande N:o 20 a)

röstar ja;

Den, det ej vill,

röstar nej;

Vinner nej, har Kammaren, med afslag å Utskottets hemställan, bifallit det förslag, som blifvit framställt i den af Herrar P. O. Hörnfeldt och Jöns Rundbäck rörande denna punkt afgifna, vid utlåtandet fogade reservation.

Omröstningen utföll med 117 ja mot 56 nej, hvadan Kammaren bifallit Utskottets hemställan.

30:de punkten.

Herr Huss yttrade: Då Stats-Utskottet i denna punkt har afslagit Kongl. Maj:ts proposition, hvilken går derpå ut att lön för en rättskemist måtte å Sundhets-kollegii stat uppföras med 4,500 kronor, så har Utskottet

skottet till stöd för detta sitt afstyrkande endast anført det skäl, att, så vidt Utskottet kunnat bedöma, erfarenheten ännu icke ådagalagt, att de rättskemisten tillhörande göromål äro af den trägna beskaffenhet, att för deras skötande allt framgent fordras en persons odelade arbetskraft. Utskottet har visserligen rätt deruti, att erfarenheten i detta fall varit ganska kort, nemligen endast något öfver ett år, men detta års erfarenhet har dock varit af ganska stor vigt och betydighet i detta hänseende. Under det år som förflutit sedan denua rättskemist anställdes, har han verkställt icke mindre än 53 medicolegala undersökningar, hvilka haft till föremål icke mindre än 77 särskilda ämnen. Af dessa hafva 44 varit utförda på delar af lik, de öfriga bestått uti undersökningar af läkemedel, qvacksalfvareämnen, blodfläckar m. m. Det har sålunda visat sig, att denne rättskemists verksamhet varit ganska omfattande, och hvar och en måste inse, af hvilken stor vigt det är att dylika undersökningar utföras med den allra största noggrannhet. Jag hemställer ock till de medlemmar af denna Kammare, hvilka äro lagfarne, om icke den nu föreliggande frågan är af yttersta vigt för rättsskipningen i vårt land. Man kunde härvid fråga: hvarföre har då icke förut en sådan rättskemist blifvit anställd på ordinarie stat? Svaret härå ligger nära till hands. Förr förrettades nemligen dessa rättskemiska undersökningar af provincialläkaren jemte apotekaren i de särskilda orterna, och det är klart att dessa personer icka alltid kunde ega de speciela insigter, som äro nödiga för att verkställa hithörande undersökningar, ty dertill fordras oftast ganska omfattande specialstudier. Följden häraf blef också den, att domstolarne ej sällan erhöilo osäkra och otillförlitliga utlåtanden i rättskemiska fall, hvarigenom många gånger inträffade, att brott icke kunde beifras och mången brottsling icke kunde dömas saker till det brott som han otvifvelaktigt hade begått. Det var detta missförhållande som Sundhets-kollegium, i full öfverensstämmelse med åsigtarna inom domarekorpsen, ämnade afhjelpa genom att hos Kongl. Maj:t anhålla om anställande af en särskild person, som uteslutande borde egna sig åt detta specialstudium. Man kan äfven mot bifall till den Kongl. propositionen invända, att det stora antalet rättskemiska undersökningar under sista året endast varit en tillfällighet, samt att de under kommande år möjligen skola i betydlig mån minskas. Mot ett sådant antagande talar dock erfarenheten, som tydligen visar att förgiftningsfall under de senare åren allt mer och mer tilltagit, ej allenast med arsenik, fosfor m. fl. utan isynnerhet sedan vegetabiliska gifter, hvaribland må nämnas strychnin, blåsyrepreparater m. fl. allt mer och mer förekomma i handeln och på ett eller annat sätt blifva tillgängliga för allmänheten. Dessutom må jag lemna upplysning i en sak, hvarom Utskottet antagligen icke synes haft kännedom, nemligen att vi inom kort hafva att förvänta tvänne nya lagar, som för närvarande ligga under regeringens handläggning, den ena är en ny *giftstadga* och den andra en ny *sundhetslag*. Båda dessa komma att i betydlig grad inverka på en rättskemists verksamhet, isynnerhet den nya giftstadgan. Sverige är kanhända det enda land i Europa, som ännu icke har en sådan lag, och då nu, såsom jag hoppas, en sådan snart nog kommer att sanktioneras af regeringen, så kommer rättskemisten att hand-

hafva en mängd ärenden angående gifter, isynnerhet vid tullbehandlingen af färgstoffer och kemikalier för industriela behof, äfvensom undersökningar af en mängd giftinnehållande varor som begagnas i det allmänna lifvet, såsom med giftämnen färgade tapeter, tyger, konditorivaror, artificiela blommor, barnleksaker m. m. dylikt. Allt sådant måste naturligtvis falla under området för hans verksamhet, och jag hemställer till den ärade ledamoten på stockholmsbänken, hvilken tillika är ledamot af Kommers-kollegium, om icke äfven han för sin del anser att efter den nya giftstadgans införande det måste anses nödigt att, för dylika undersökningars verkställande, på ordinarie stat aflöna en rättskemist. Den nya sundhetslagstiftningen kommer ock att fordra hans åtgärd, t. ex. för undersökningar rörande dricksvatten, födoämnen m. m. m. Jag tror alltså, att en sådan embetsmans verksamhet skall uti socialt hänseende komma att blifva af ganska stor betydelse, samt att han i många frågor skall blifva en afgörande auktoritet, och hans verksamhet sålunda allt mer och mer utvidgas. Detta har naturligtvis Stats-Utskottet icke närmare tagit kännedom om, ty eljest hade nog Utskottet på annat sätt än som nu skett behandlat denna fråga.

Jag anser derföre, att Kongl. Maj:ts proposition i denna del bör bifallas, och att sålunda lön för en rättskemist måtte å ordinarie stat uppföras med 4,500 kronor. Skälen härför äro, såsom redan nämnt, hufvudsakligen följande: först och främst fordra dessa rättskemiska undersökningar särdeles noggranna specialstudier och sålunda en person för sig; vidare får en sådan tjänst anses icke såsom bisak utan såsom hufvudsak. Det är af ganska stor vikt och faller af sig sjelft, att denna tjänst icke i någon mån får tillbakasättas eller försummas af andra göromål. Den nuvarande innehafvaren af denna plats är äfven lektor vid veterinärinrättningen, och han har meddelat mig, att han ej så sällan måst åsidosätta sina åligganden vid läroverket för att fullgöra rättskemiska undersökningar, hvilka nemligen kräfva icke blott en stunds arbete utan måste, då de en gång påbörjats, fortsättas till dess de blifvit avslutade; detta rörer företrädesvis vegetabiliska gifter, hvilka i allmänhet icke bibehålla sig, utan förändras snart till sina beståndsdelar, hvarefter en noggrann undersökning af dem icke längre gifver ett åsyftadt resultat. Det kan sålunda hända och har äfven händt, att rättskemisten får arbeta 3 à 4 dagar utan afbrott för att kunna fullborda en sådan undersökning. Detta visar, huru viktigt det är att en person uteslutande egnar sig åt detta kall och icke betraktar denna tjänsts åligganden såsom en bisak, vid hvilkas utföring han äfven skulle kunna sysselsätta sig med andra förrättningar. Utskottets förslag, hvarigenom tillstyrkes att endast för *ett* år förordna en sådan rättskemist, vållar stor osäkerhet, enär den som egnar sig åt denna tjänst på detta sätt icke kan på förhand veta, huruvida han äfven för ett följande år kan hafva utsigt att bibehållas vid samma plats. Detta måste ovilkorligen inverka menligt på hans verksamhet och göra att den nuvarande innehafvaren af tjänsten snart nog lemnar densamma och ser sig om efter en bättre plats, så vida han icke, till säkerhet för framtiden, nu blir uppförd på ordinarie stat.

Det är på dessa grunder jag vågar yrka bifall till Kongl. Maj:ts proposition och afslag af Utskottets hemställan, och detta så mycket hellre

som Första Kammaren redan på förmiddagen fattat sitt beslut i enlighet med Kongl. Maj:ts framställning i ämnet.

Herr Lundström: Då så många olikartade anspråk på penningemedels beviljande ställas på Stats-Utskottet, så är det naturligt, att Utskottet för sin del måste söka att så mycket som möjligt hålla igen och icke hvarje gång tillstyrka bifall till begärda statsanslag. Det är derföre klart, att Utskottet gerna tager tillfället i akt, då ett sådant erbjuder sig för att gifva några skäl för sådana afslag. Ett sådant ganska välkommet tillfälle har Utskottet funnit i Sundhetskollégii utlåtande i denna sak. Efter att först hafva redogjort för behovet af tillsättandet utaf en ständig rättskemist, fortsätter nemligen Sundhetskollégium sålunda: "För den händelse Kongl. Maj:t skulle finna endast ett års erfarenhet om mängden och beskaffenheten af de rättskemisten tillhörande göromål vara otillräcklig för vidtagande af den föreslagna åtgärden, hade Sundhetskollégium i underdånighet anhållit, att Kongl. Maj:t åtminstone behagade för år 1874 förhöja det till rättskemisten nu utgående arvode med 1,000 R:dr, eller till 3,000 R:dr, hvarigenom dock, enligt Kollégii förmenande, frågans afgörande endast komme att på ett år blifva uppskjutet". Men nu visar sig af Kongl. Maj:ts proposition, för hvilken också Utskottet redogjort, att Kongl. Maj:t funnit detta behof vara sådant, att Regeringen nu tillstyrkt Riksdagen att bevilja 4,500 kronor till fast lön åt en rättskemist. Det har af Stats-Utskottet betvivlats, att de rättskemisten tillhörande göromål vore af den trägnä beskaffenhet att för deras skötande allt framgent fordras en persons odelade arbetskraft, och Utskottet säger äfven att erfarenheten ännu icke gifvit detta vid handen. Det må nu vara, att Utskottet icke har kunnat derom öfvvertyga sig; men bilagan till Kongl. Maj:ts proposition visar, på sätt äfven den föregående ärade talaren har vidrört, att rättskemistens göromål verkligen äro af en särdeles trägen beskaffenhet. Då nemligen deribland blott anföres det faktum, att rättskemisten under sistlidna år verkställt 53 rättskemiska undersökningar omfattande 77 särskilda ämnen, såsom närmare inhämtas af den Kongl. propositionen, samt då många af dessa undersökningar vidare äro af den beskaffenhet att för deras utförande erfordras dels flera dagar dels ock hela veckan, så torde hvar och en inse att denna befattning är ganska mödosam och tager en persons hela tid och kraft i anspråk. Vidare har bilagan till den Kongl. propositionen redogjort för, huru som dessa undersökningar äro af den beskaffenhet, att de med all möjlig skyndsamhet måste bedrivas, samt att för deras fullbordande till och med nätterna ofta måste tillsättas. Händelsen gör, att jag har min bostad i samma hus som den tillförordnade rättskemisten, och jag kan derföre intyga, att, då äfven jag någon gång behöft arbeta om nätterna, jag ofta sett lampan lysa i hans rum, och huru han sjelf varit ifrigt sysselsatt med sina laborationer. Af egen erfarenhet kan jag sålunda intyga, att han verkligen såsom rättskemist har mer att göra än mången torde föreställa sig. Uti protokollet öfver ärendets föredragning i Statsrådet yttras, "att det icke kunde förnekas, att de åligganden som tillhörde rättskemisten fordrade en mans odelade arbetskraft". Jag tror att dessa ord böra hafva ett ganska viktigt vitsord. Jag skall icke längre uppehålla Kammarens tid

utan blott tillägga, att den föreslagna lönen 4,500 kronor för en rättskemist dessutom, enligt min tanke, är ganska låg i förhållande till hvad dylika viktiga uppdrag inom industriens område numera betalas med. För öfrigt instämmer jag i allo med den föregående talaren och yrkar sålunda bifall till Kongl. Maj:ts proposition.

Grefve Posse: Jag är verkligen rätt ledsen öfver att icke i detta fall kunna understödja min ärade vän på östgötabänken. Stats-Utskottet har icke bestridit det nödiga och nyttiga i detta anslag, utan blott modifierat sjelfva summan, och detta har Utskottet gjort i fullkomlig öfverensstämmelse med Sundhetskollégii utlåtande i ämnet. Såsom synes af handlingarne, säger nemligen Sundhetskollégium, att det åsyftade ändamålet utan tvifvel uppnås för år 1874 genom att förhöja rättskemistens arvode till 3,000 kronor eller samma belopp som Utskottet tillstyrkt; men Kollégium tillägger vidare, att denna summa endast vore tillräcklig för detta år, samt att redan för år 1875 det sannolikt blefve erforderligt att höja detta anslag till 4,500 kronor. Det vore efter en sådan utredning icke synnerligt välbetänkt, om Riksdagen nu erbjöde mer än vederbörande auktoritet ansett för närvarande vara nödigt. Jag tror, att vi icke gerna, äfven med bästa vilja, kunna komma längre i detta fall än att bifalla den summa Utskottet tillstyrkt, hvarom äfven jag för min del anhåller.

Herr Sjöberg: Efterkänningarne af de höga vågor, som varit i rörelse under senare delen af förmiddagens och början af detta sammanträde, torde göra det svårt att erhålla Kammarens uppmärksamhet för ett ämne, som i intresse icke på långt när kan mäta sig med många andra, nyss behandlade ärenden. Saken, hvarom nu är fråga, är emellertid ganska vigtig och framstående, och jag beklagar den utgång, den i Stats-Utskottet erhållit, utan att jag därför tillåter mig rikta något klander mot Utskottet för det slut, hvartill det har kommit. Förmodligen hafva ganska få af Kammarens ledamöter tagit kännedom af den handling, hvarpå Kongl. Maj:ts proposition i ämnet grundar sig, nemligen statsråds-protokollet för den 12 sistlidne December, hvilket är intaget i slutet af de till nu förevarande hufvudtitel hörande bilagor. Af detta protokoll, med hvars uppläsande jag icke vill besvära Kammaren, inhemtas, att Sundhetskollégium med mycken styrka framhållit nödvändigheten af, att denna fråga ordnades så, att den föreslagne rättskemisten uppfördes på ordinarie stat. De skäl, Kollégium sålunda anfört, synas åtminstone för mig öfvertygande; och den erfarenhet, jag i öfrigt kunnat förvärfva mig i ämnet, är af den beskaffenhet, att behovet af en rättskemist synes mig oafvisligt, och att detta behof måste, så fort sig göra låter, tillgodoses. Olyckan gjorde emellertid, att Sundhetskollégium, sedan det anfört starka skäl för det förslag, som sedan blef Kongl. Maj:ts, i senare delen af sitt utlåtande hemställde, att, om Kongl. Maj:t skulle finna endast ett års erfarenhet om mängden och beskaffenheten af de rättskemisten tillhörande göromål vara otillräcklig för vidtagande af den föreslagna åtgärden, Kongl. Maj:t åtminstone måtte för innevarande år medgifva en tillökning af det till rättskemisten utgående arvode. Jag

beklagar tillvaron af denna lilla fras; ty jag vågar antaga, att, om den icke funnits i Sundhetskolegii utlåtande, saken skulle fått en annan utgång i Stats-Utskottet. Jag vågar till och med påstå, att denna lilla punkt, som nu är föremål för Kammarens beslut, är vida mera vigtig och behjertansvärd än många andra, som redan blifvit underställda Kammarnes pröfning och af dem godkända, ty de undersökningar, hvilka den ärade ledamoten på östgötabanken i sitt yttrande framhållit såsom blifvande är från år allt vigtigare, kräfva allt större kunskaper; hvarförutom de nya författningar, hvilka, såsom han äfven antydt, snart äro att förvänta, gör det alldeles oundgängligt att vi få en rättskemist så tillräckligt aflönad, att han med nit och kärlek för saken kan uteslutande egna sig åt sitt uppdrag. Jag vågar således anhålla, att Kammaren ville bifalla Kongl. Maj:ts proposition i ämnet, hvarigenom, äfven om ett bifall just nu icke skulle vara alldeles oundgängligt för sakens framgång, vi likväl, då Första Kammaren redan bifallit Kongl. Maj:ts förslag, skulle vinna åtminstone den fördelen, att vi kunde undgå en samfald votering om detta, jemförelsevis obetydliga anslag. Allt nog, de skäl Sundhetskolegium anført, synas mig så vigtiga, att de torde vara tillräckliga för ett bifall till Kongl. Maj:ts proposition i ämnet.

Herr Huss: Med anledning af den ärade ordförandens i Stats-Utskottet yttrande ber jag att få lemna den upplysningen, att Sundhetskolegium för år 1874 begärt 1,000 riksdalers förhöjning i det till rättskemisten nu utgående arvode. Här är åter fråga om år 1875: således tvänne helt olika anslag. Sundhetskolegium begär nemligen beviljande af 4,500 R:dr för år 1875 på ordinarie stat, och i händelse förhöjning af detta anslag i sin helhet ej bifalles för år 1874, hemställer Kolegium då om 1,000 kronors dyrtidstillägg för sistnämnda år. Om nu anslaget på ordinarie stat för år 1875 afslås, följer att denna fråga antagligen återkommer till nästkommande riksdags behandling, och kommer då, jag vågar tro det, att bifallas. För mig synes det åtminstone icke vara lämpligt, att, då saken är af oafvislig vikt i det rätsmedicinska och i flera andra, förra gången jag hade ordet, anförda hänseenden, den på ännu ett år uppskjutes. Hvarföre kan icke Kammaren lika gerna nu som ett kommande år bifalla Kongl. Maj:ts förslag i ämnet, hvarigenom, då, såsom ledamoten i Kommers-kolegium äfven nämnde, Första Kammaren redan bifallit Kongl. Maj:ts proposition, en gemensam votering kunde undvikas. Vi känna dessutom, huru hastigt industrien under senare tider tillegnat och tillegnar sig användning af giftiga ämnen, t. ex. i färgläggning af tapeter, artificiela blommor, tyger m. m.; ja äfven i konfekt ingå giftiga ämnen, såsom exempel hvarpå jag vill erinra om det för icke lång tid sedan inträffade fall, att ett barn dött efter förtäring af karameller, som innehållit bittermandelolja. På grund häraf tror jag det vara riktigare att nu bifalla Kongl. Maj:ts proposition än att uppskjuta frågan till nästa år, i hvilket senare fall ett år skulle gå förloradt. Medan jag har ordet, bör jag kanske tillägga, att det i hela Sverige finnes blott *en enda* person, som mera speciellt lagt sig på dessa rättskemiska undersökningar. Han är nu tillförordnad medicinalråd; och om han lemnar sin plats som rättskemist, torde svärigen någon, åtminstone

genast, vara att tillgå, som till alla delar skulle fylla platsen. Också är det icke troligt, att mången vill egna sig åt ett dylikt specialstudium, då den enda plats, som finnes, icke är uppförd på ordinarie stat. Jag vidhåller mitt förra yrkande.

Herr Hörnfeldt: Om man vid besluts fattande skulle taga hänsyn endast till det besvär, som åtföljer en gemensam votering, så vill jag medgifva, att Kammaren nu, på sätt en föregående talare sagt, borde instämma i Första Kammarens beslut; men måste man icke också bör fästa afseende vid frågans bedömning på föreliggande handlingar deri och se till, huruvida de gifva något skäl för sammanslutning till Första Kammarens beslut? Jag föreställer mig, att Sundhetskolegium, om det hade haft alldeles klart för sig att 4,500 kronor varit för ifrågavarande ändamål ovillkorligen behöfliga, också hade sagt, att beviljande af nämnda summa för år 1875 vore absolut nödvändigt, och icke, såsom det nu heter, att "för den händelsen Kongl. Maj:t skulle finna endast ett års erfarenhet om mängden och beskaffenheten af de rättskemisterna tillhörande göromål vara otillräcklig för vidtagande af den föreslagna åtgärden, får Sundhetskolegium i underdånighet anhålla, att Kongl. Maj:t åtminstone behagade för år 1874 förhöja det till rättskemisterna nu utgående arvode med 1,000 R:dr, eller till 3,000 R:dr." Deraf framgår, efter mitt sätt att se, att saken icke varit klart utredd; hvadan det också torde vara ursäktligt, att Stats-Utskottet för sitt beslut hemtat stöd af Sundhetskolegii uttalade åsigt i ämnet. Jag finner således icke skäl att för närvarande förorda Kongl. Maj:ts proposition, öfvertygad som jag är, att Sundhetskolegium är en auktoritet, som man i detta fall måste rätta sig efter; utan vill jag för min del yrka bifall till Utskottets här gjorda hemställan.

Chefen för Kongl. Ecklesiastik-departementet, Herr Statsrådet Wennerberg: Jag undrar verkligen icke på, att Stats-Utskottet icke tillstyrkt beviljande af den utaf Kongl. Maj:t begärda summan 4,500 kronor, då Sundhetskolegium uppställt såsom alternativ en förhöjning i arvodet till 3,000 kronor. Just genom detta alternativs framställande har beviljandet af det högre beloppet med skäl synts Stats-Utskottet mindre nödvändigt. Men jag vill påpeka, hvad icke heller af någon torde betviifas, att de rättskemiska undersökningarna numera fordra sin man helt och hållet och att de växa och komma att växa ej blott i antal, utan äfven i vikt och betydelse för hvarje år. Då så är förhållandet, är jag helt viss på, att Stats-Utskottet, om icke berörda alternativ framställt af Sundhetskolegium, skulle hafva tillstyrkt bifall till Kongl. Maj:ts proposition, hvilken tillstyrkan Kammaren också helt säkert godkänt. Emellertid torde Kammaren, efter de upplysningar, som lemnats af de tre föregående talarne, med allt skäl kunna förena sig i det beslut rörande denna punkt, hvartill Första Kammaren kommit, icke minst med afseende på svårigheten att bland det ringa antalet personer i vårt land, som äro dugliga och villige att sköta denna befattning, lyckas erhålla en sådan för det af Kongl. Maj:t begärda beloppet, 4,500 kronor.

Herr Sjöberg: Med anledning af den ärade ledamotens i Stats-Utskottet yttrande, ber jag att få fästa uppmärksamheten på hvad Herr Huss nyss anförde, men hvilket synes hafva undgått den ärade ledamotens uppmärksamhet, den nemligen, att Sundhetskollégii utlåtande afser förhållandet för år 1874. Det står nemligen tydligt i statsråds-protokollet för den 12 December 1873 "att Kongl. Maj:t åtminstone behagade" — det är Sundhetskollégii egna ord — "för *instundande* år förhöja det till rättskemisten nu utgående arvode med 1,000 R:dr eller till 3,000 R:dr, hvarigenom dock", säger Kollégium vidare, "enligt Kollégii förmenande, frågans afgörande endast komme att på ett år blifva uppskjutet" och Stats-Utskottets utlåtande under denna punkt sidan 23, återger också Kollégii ord sålunda: "att Kongl. Maj:t åtminstone behagade för år 1874 förhöja det till rättskemisten nu utgående arvode med 1,000 R:dr" o. s. v. Stats-Utskottets eget anförande i saken slutar emellertid, om man vänder bladet, å sidan 24, med den hemställan, såsom orden lyda, "att Kongl. Maj:ts ofvanberörda nådiga framställning måtte endast på det sätt bifallas, att, för bekostande af rättskemiska undersökningar, anvisas för år 1875 på extra stat ett belopp af 3,000 kronor". Förhållandet tyckes sålunda icke hafva varit så alldeles klart för Stats-Utskottet sjelft, när frågan der behandlades. Jag har i mitt förra yttrande i all vördsamhet fäst uppmärksamheten på, att det väl låte sig förklaras, att Stats-Utskottet, med anledning af hvad Sundhetskollégium yttrat i slutet af sin framställning, kunnat finna sig föranlåtet att hellre omfatta detta senare alternativ, ty det leder åtminstone till en besparing för tillfället af den stora summan af 1,500 R:dr; men Utskottets anförande är icke fullt hållbart, emedan Sundhetskollégii utlåtande i denna del — jag upprepar det — afser förhållandet för år 1874 och icke, såsom Utskottet till sist synes hafva antagit, förhållandet för år 1875. Jag vågar derföre fortfarande vara af den mening, att de skäl, som blifvit anförda i första delen af Kollégii utlåtande, utgjort tillräcklig fast grund för Kongl. Maj:ts förslag i ämnet; och jag vågar dessutom fästa uppmärksamheten på, att det här vid lag är fråga om aflönande af en person med speciela insigter; att det här gäller att hafva en man med först och främst utmärkta kemiska kunskaper och vidare i besittning af en omfattande praktisk erfarenhet, och en sådan man kan otvifvelaktigt på industriens område bereda sig vida större förmåner, än den lön, som har af Kongl. Maj:t föreslagits åt en rättskemist. Alla skäl synas mig således tala för bifall till Kongl. Maj:ts förslag; och, ehuru frågan icke hör till de mycket stora eller mycket intressanta, torde den likväl vara förtjent af Kammarrens uppmärksamhet.

Friherre af Schmidt tillkännagaf, att han instämde med dem, som yrkade bifall till Kongl. Maj:ts nådiga proposition.

Herr Törnfeldt: Efter att för en stund sedan hafva sålt sjärens lif och helsa för 3,000 kronor, skall man nu troligen sälja kroppens lif och helsa för halfva summan; men som jag icke vill sälja någotdera, yrkar jag afslag å Utskottets hemställan och bifall till Kongl. Maj:ts proposition i ämnet.

Herr von Schoultz: På de skäl, som förut blifvit här anförda för bifall till Kongl. Maj:ts proposition i ämnet, anhåller äfven jag för min del att få yrka bifall dertill. Jag ber dock att få nämna, att i den kommun jag tillhör, nemligen Göteborg, på begäran verkstälts en mängd undersökningar af giftiga tapeter, tyger m. m. mot särskild betalning, för hvilka undersökningar den sammanlagda kostnaden under loppet af ett år uppgick till ungefär 3.000 riksdaler. Då jag dessutom är öfvertygad, att hvar och en inser, det de, hvilka yrkat bifall till Utskottets förslag, stödt sig på en felaktig argumentation, samt det ligger stor vikt uppå, att Kongl. Maj:ts förslag bifalles. får jag, såsom jag redan nämnt, yrka att sistnämnda förslag varder af Kammaren bifallet.

Sedan öfverläggningen härmed förklarats slutad, gäfvos, enligt de meningar, som derunder förekommit, propositionen dels på bifall till Utskottets hemställan och dels på yrkandet att Kongl. Maj:ts nådiga framställning i ämnet måtte oförändrad bifallas. Herr Talmannen ansåg svaren hafva utfallit med öfvervägande ja för den senare meningen, men som votering begärdes, blef, med upptagande af Utskottets förslag såsom ja-proposition nu uppsatt, justerad och anslagen en omröstningsproposition af denna lydelse:

Den, som bifaller hvad Stats-Utskottet hemställt i 30:de punkten af dess utlåtande N:o 20 a),

röstar ja;

Den, det ej vill,

röstar nej;

Vinner nej, har Kammaren, med afslag å Utskottets hemställan, för så vidt densamma skiljer sig från Kongl. Maj:ts nådiga framställning i det ämne, hvarom denna punkt handlar, bifallit berörda framställning oförändrad.

Voteringen, i vanlig ordning verkställd, visade, vid röstsedlarnes sammanräkning, 96 ja mot 68 nej; hvadan Utskottets hemställan blifvit af Kammaren bifallen.

31:sta—33:dje punkterna.

Biföllos.

34:de punkten.

Efter föredragning af Utskottets hemställanden under såväl litt. a) som litt. b) anförde:

Herr Ola Andersson: I det virrvarr, hvori denna fråga befinner

sig, torde vara lätt att finna, att den föredragna punkten svårligen för sig kan diskuteras, utan att diskussionen på samma gång måste röra sig kring veterinärfrågan i hela dess vidd. Det skulle därför, enligt min tanke, leda till tidsbesparing, om 82:dra och 83:dje punkterna i det föreliggande utlåtandet nu jemväl företoges jemte den 34:de punkten till behandling i ett sammanhang. Deraf skulle hinder ej möta för särskilda propositioner i hvarje punkt. Jag tillåter mig begära, att Herr Talmanen behagade framställa proposition på bifall till den föredragningsordning, jag nyss nämnt.

Grefve Björnstjerna: Jag kan icke förstå, hvarför man skulle sammanblanda den nu föredragna punkten med de två andra af förre talaren omnämnda. Åtminstone kan jag icke finna, att den punkt, som rör anslag till byggnader för veterinärinstitutet i Stockholm, har något egentligt sammanhang med denna 34:de punkt. Långt ifrån att saken genom en sådan sammanblandning af tre olika frågor skulle förenklas, tror jag, att diskussionen derigenom skulle uttänjas och förvirras. Jag yrkar alltså, att hvarje punkt måtte företagas särskildt i den ordning, betänkandet följer.

Herr *Clairfelt* instämde med Grefve Björnstjerna.

Herr Sven Andreasson: Jag tror att det blir nödigt att redan under behandlingen af denna punkt något vidröra den 82:dra. Jag vill icke bestämdt påyrka, att punkterna nu i ett sammanhang föredragas, men jag tänker åtminstone för min del att, då jag får ordet i själva saken, om det tillåtes mig, äfven tala något om 82:dra punkten. Jag tror icke, att den föredragningsordning, Herr Ola Andersson föreslagit, skulle vålla tidsutdrägt.

Härmed var öfverläggningen angående föredragningsättet slutad; och beslöt Kammaren, att de ifrågavarande särskilda punkterna skulle till afgörande förekomma i den ordning Utskottets utlåtande angaf och alltså nu endast föredragas 34:de punkten.

Herr Sven Andreasson erhöll härefter ånyo ordet och yttrade: Då jag vid Utskottets betänkande i denna punkt fogat en reservation, torde tillåtas mig redogöra för de skäl, som dertill föranledt mig. Då denna fråga vid förra riksdagen var före biträdde jag deras mening, hvilka icke ville bevilja lönen till flera professorstjenster vid veterinärinrättningen i Skara. Jag slöt mig till denna åsigt, därför att jag har den uppfattning, som, efter hvad jag tror, delas af flertalet i denna Kammare, att endast ett fullständigt veterinärinstitut för landet är behöfligt. För den skull har jag icke velat bevilja löner för lärare, hvilka innan kort, då frågan blir rangerad, skulle komma att uppföras på indragningsstat. Jag har sedan förra riksdagen icke ändrat åsigt. Således har jag icke kunnat biträda vare sig Kongl. Maj:ts proposition eller Utskottets hemställan. Deremot har jag till det mesta velat förorda Herr Sven Magnussons motion eller nemligen hvad den förra delen deruti beträffar. Jag tror, att veterinär-

väsendet ordnande, bäst skulle ske på det sätt Herr Sven Magnusson föreslagit, nemligen genom att förlägga den hufvudsakliga undervisningen till Skara. För denna åsigt har jag också funnit stöd, så väl i den vid förlidne riksdag i frågan förda diskussion som i det vid Kongl. Maj:ts proposition till denna Riksdag fogade statsråds-protokoll, der det på sidan 43 heter, att veterinärinrättningen i Skara kunde anses vara såsom läroverk desto mera gagnelig, som densamma genom sin belägenhet i landsorten och i förening med ett icke obetydligt jordbruk vore den enda i riket, der ynnigare tillfällen erbjöde sig till praktisk sjukvård just bland de djurslag, hvilka på landet vanligast och i största mängd förefunnes. Jag tror också, att man i trakten kring Skara skulle hafva det största fält för praktik bland sådana husdjur, för hvilkas behandling djurläkarne hufvudsakligen böra bildas. Dertill kommer, att till Skara veterinäranstalt en icke obetydlig donation är anslagen. Både ur veterinärbildningens synpunkt och ur ekonomiens synes mig därför vara skäl att åtminstone aflåta en skrivelse till Kongl. Maj:t med begäran, att frågan måtte tagas under närmare öfvervägande. Jag hade trott, att, om det hufvudsakliga veterinärinstitutet förlades till Skara, man skulle kunna i Stockholm inrätta en klinik för sjuka hästar, hvarpå här är större tillgång än i Skara. Äfvenså borde hofslagerianstalt bibehållas i Stockholm. För dessa ändamål kunde härvarande veterinärinrättnings nuvarande tomt i kvarteret Edelman lämpa sig väl. Der finnes redan sjukstall för hästar samt smedja m. m. och utrymmet vore helt visst tillräckligt för en sådan klinik, som jag omnämmt. Jag vill derjemte påpeka, att hofslageriinrättningen icke bör flyttas utom staden, då man derigenom skulle gå miste om en stor inkomst. Nettoinkomsten för skoning af hästar uppgick förlidet år till omkring 5,000 eller 6,000 rdr, men förlades hofslageriet utom staden skulle naturligtvis icke många hästar der blifva skodda.

Att förlägga det egentliga veterinärinstitutet till Skara vore ekonomiskt fördelaktigt äfven därför att derstädes skulle behövas föga nybyggnad. Någon reparation af dervarande byggnader skulle vara tillräcklig för de hufvudsakliga behofven under en längre tid. Vidare kunde under sagda förutsättning, den dyrbara tomten i kvarteret Krabaten, som nu upptages af veterinärinstitutet i Stockholm, försäljas. I statsrådsprotokollet uppskattas denna tomt till ett värde af 200,000 R:dr, hvilket kapital kunde lemna en god inkomst. Från hvilken sida jag ser saken, synes mig därför Herr Sven Magnussons skrivelseförslag vara välbetänkt, och det är med anslutning dertill, som jag anmält min reservation mot Utskottets hemställan. Men senare delen af Herr Sven Magnussons motion vill jag icke bifalla. Jag hade endast önskat en skrivelse till Kongl. Maj:t derom, att de af mig nu omtalade förhållanden måtte tagas i närmare öfvervägande. Då emellertid Första Kammaren redan har fattat sitt beslut i frågan, lär svärligen en sådan skrivelse kunna åstadkommas, och jag finner mig därför icke föranlåten att framställa något yrkande.

Herr Hedin. Herr Talman! Vid anblicken af den del af den Kongl. statsverks-propositionen, öfver hvilken Stats-Utskottet yttrat sig i den nu föredragna äfvensom i den 83:de punkten af detta utlåtande, var min första tanke naturligtvis den att under tiden från den 24 Maj 1873 till den 9 Januari

1874 några för den stora allmänheten obekanta, men inom Kongl. Maj:ts högre regioner väl kända förhållanden hade inträffat, hvilka gifvit en väsendtligt förändrad ställning åt denna fråga om Skara veterinärinrättning och således kunde antagas hafva rubbat Riksdagens med ett bestämdt och motiveradt afslag uttalade åsigt i ämnet. Men genomläsningen af samma del af den Kongl. propositionen rättfärdigade icke ett sådant antagande. Icke ett enda faktum anföres der, som ändrar frågans betydelse, icke en enda betraktelse, som ställer henne i ny dager. Tvärtom heter det uttryckligen i statsråds-protokollet, Bil. 7 a till samma Kongl. proposition, att det är på redan en gång tillförene andragna skäl, som departementschefen föreslagit Kongl. Maj:t att förnya det af Riksdagen nyligen förkastade förslaget. Vid upptäckten af detta förhållande vände sig mina blickar ofrivilligt tillbaka till början af samma anförande, der de sökte och saknade ett motto, som borde funnits der. Man har lagt de orden i munnen på Grefven af Artois, sedermera Carl X af Frankrike, då han en vacker Aprildag för 60 år sedan höll sitt intåg i Paris, att "ingenting är förändradt i Frankrike, utom att här finnes en fransman mer." Dessa ord skulle passa förträffligt till motto öfver den Kongl. propositionen i denna del. Fritt öfversatta, skulle de nemligen betyda: Ingenting är förändradt i veterinärfrågan, utom att det finnes en instruktionssmed mer — med lön; hans titel fanns redan i fjor, men då var lönen bortglömd. Kongl. Maj:t begärde då 10,000 R:drs extra anslag och 9,000 R:drs tillökning å det årliga anslaget; i år begär Kongl. Maj:t lika stort extra anslag men 10,000 R:drs förhöjning å det ordinarie, hvori den i fjor afglömda lönen för instruktionssmeden är inberäknad. Detta är den enda skilnaden mellan Kongl. Maj:ts förslag i fjor och i år; någon skilnad deremot i de på omdömet om saken inverkan de faktiska omständigheter finnes icke, är åtminstone icke i den Kongl. propositionen påvisad. Dock — det är sannt — Herr Ecklesiastik-ministern har uttryckt en förmodan, att de skäl för förslaget, hvilka sistlidet är af Riksdagen vägnas och då befunnos för lätta, sedermera skulle hafva vunnit betydligt i styrka genom tvänne framställningar, som till Regeringen under tiden inkommit, den ena från Skaraborgs läns landsting, den andra från 55 ledamöter af landstinget i Elfsborgs län. Skälen, som härvid anförts skola vi något granska. Visserligen upptager redogörelsen för petitionerna ganska stort *utrymme* i den Kongl. propositionen, men *vigten* af deras skäl — betraktade nemligen såsom skäl för statens ingripande i denna sak — synas mig kunna närmast hänföras till det slag, som i jernvägs- trafikken plägar benämnas "den döda vigten". Skaraborgs läns landsting anför, "att Skara veterinärinrättning numera vore, särskildt för Skaraborgs län, *nästän ounbärlig*"; och de 55 ledamöterna från Elfsborgs län likaledes, "att Skara veterinärinrättnings upprätthållande vore för orten *ett oafvisligt behof*." Nåväl! hvad framgår af sådana uttalanden? Jo deraf framgår att Skara veterinärinrättnings fortfaure bestånd är ett betydande ortintresse och ingenting annat. Men ett ortintresse, låt vara ett betydande, hvilket icke är åtföljdt af någon benägenhet att för sakens befrämjande göra uppoffringar — det synes mig vara ett dåligt skäl för påkallande af statens hjälp. Tanken vänder sig här helt naturligt till ett annat landsting, som också en gång hyste ett varmt deltagande

för en ortangelägenhet, hvilken staten dessutom från sin högre och allmänna synpunkt hade förklarad vigtig, nemligen en unionel jernväg genom Jemtland. Detta läns landsting lät sin framställning till Kongl. Maj:t åtföljas af anbud om ett kontant bidrag af 900,000 R:dr; det kan man kalla skäl som tala. Det varma deltagande åter för Skara veterinärinrättning, som, enligt en vestgötarepresentants påstående, under debatten förliden riksdag i samma fråga blifvit lagdt i dagen af vederbörande orter har egentligen bestått i ord, i långa petitioner till Kongl. Maj:t. Och härmed torde kanhända vara nog sagdt om det betydande stöd, som Herr Departementschefen förmenar att hans "redan en gång tillförenene åndragna skäl" hafva vunnit genom petitionerna från Skaraborgs läns landsting och de 55 ledamöterna från landstinget i Elfsborgs län. Om det mycket omtalade varma intresset verkligen finnes inom de i fråga varande orterna, så bör man väl också kunna med skäl förmoda att samma orter skola ega kraft nog att sjelfva upprätthålla och om så påfordras utvidga denna veterinärinrättning. Den ärade representanten för städerna Wenersborg och Åmål förklarade under debatten rörande detta ämne förlidet år, att de båda Vestgötalänen, samt Halland, Bohuslän, Wermland och Nerike uttalat sig för bibehållande af veterinärinstitutet i Skara. Dessa sex län tillsammans, räknade år 1871 en folkmängd af 1,318,711 personer, deras sammanlagda landstingsinkomster beräknades för år 1873 till 252,382 R:dr, deraf 55,366 R:dr, utgjorde andel i bränvinsförsäljningsafgifter. Måne då icke dessa samma provinser skulle kunna förutsättas orka med något annat till befordrande af det stora ortintresset än petitioner till Kongl. Maj:t? Jag vet icke om benämningen Vestra Sverige sedan i fjol fått någon förändrad betydelse. Man ser eljest af annonser uti de allmänna tidningarne att på det landtbruksmöte, som i sommar kommer att hållas i Mariestad, de båda Vestgötalänen samt Bohuslän, Wermland och, som jag tror, Jönköpings län skola blifva representerade. Dessa fem län hade år 1871 tillsammans 1,229,119 innevånare; deras landstings inkomster för år 1873 beräknades till 196,450 R:dr, hvaraf 46,366 R:dr voro andelar i bränvinsförsäljningsafgifter. Vare sig det nu är dessa fem län eller de af representanten för Wenersborg och Åmål omförmälda sex län, hvilka jag nyss nämnde, som uttalat sitt intresse för Skara veterinärinstitut, så torde af de anförda siffrorna klart visa sig, att man icke bör misströsta om orternas förmåga att på något sätt verka för hvad de sjelfva förklarar vara ett ortintresse, om ock ett betydande sådant. Må man dervid icke göra den invändningen, att veterinärinstitutet i Skara behöfver en så storartad utvidgning, att icke ens fem eller sex läns förenade krafter skulle räcka till att åstadkomma något sådant. Ty motsatsen framgår dels af de gynnsamma omdömen om veterinärinrättningens tillstånd, som uttalas i Konungens Befallningshafvandes i Skaraborgs län för åren 1861—1865 och 1866—1870 afgifna femårsberättelser, dels ock af Herr Departementschefens uttryckliga förklaring, under debatten härom i fjor, att anledningen hvarföre icke kompetens medgifvits de från veterinärinrättningen i Skara utexaminerade elever var — märk väl — icke undervisningens ofullständighet, utan den omständigheten att maturitetsexamen icke erfordrades

för inträde i samma läroverk, en brist, som väl icke lärer kunna afhjelpas genom anställande derstädes af flere lärare i djurläkarekonst.

Icke lär det således hittills vara något i handling ådagalagdt, kraftigt deltagande inom orten för veterinärläroverket, som lemnat Departementschefen det starka stöd, han säger sig ha funnit i landstingens framställningar till Kongl. Maj:t. Det var någon talare i fjor, hvilken, såsom ett argument under diskussionen, anförde ur Palmblds skolgeografi följande citat: "Skara, uppstad på Vestgötaslätten, liten, krokig och ful". Det förefaller mig, som skulle ett annat citat ur våra gamla skolgeografier vara ännu mera upplysande och betydelsefullt med afseende på veterinärfrågans behandling, nemligen det att Skara, jemte det staden är liten, krokig och ful, tillika är "säte för biskop och gymnasium".

Men icke nog med att sedan i fjor intet nytt skäl tillkommit, egnadt att rubba Riksdagens då bestämdt uttalade åsigt; Herr Departementschefen har icke ens på frågans gamla basis åstadkommit någon bättre och fullständigare utredning i ämnet, icke aktadt nödigt att i minsta mån undanrödja den strid mellan faktiska uppgifter och de motsägelser, hvaraf debatten förra gången hvimlade. Här anfördes då från ett håll, att den Hernqvistska donationen egde mycket stor betydelse samt representerade ett kapitalvärde af nära 100,000 R:dr. Genast svarades från ett annat håll att man, för att komma till en så hög siffra, måste taga med i beräkningen sådant som icke egentligen hörde till donationen, såsom värdet af byggnader, dem staten lätit på en till inrättningen upplåten egendom uppföra, och att donationens kapitalvärde äfven af det skälet ej kunde så högt beräknas, att årliga afkastningen deraf uppginge endast till 2,600 å 2,800 R:dr. Herr Departementschefen sjelf betonade å ena sidan betydelsen och vigten af den Hernqvistska donationen, men uppgaf å andra sidan att, derest veterinärinrättningen i Skara komme att upphöra och dess af staten uppförda byggnader icke vidare behöfde för samma ändamål användas, staten härigenom skulle komma att göra en kapitalförlust af 150,000 R:dr! Ännu flera motsägelser kunna uppvisas. En talare yttrade att Skara veterinärinstitut nedsjunkit till en hofbeslagarskola samt veterinärsjukvårdsanstalt. Häremot strida dels uttalanden från Konungens Befallningshafvande i Skaraborgs län, vittnande om något helt annat, dels Herr Departementschefens förklaring i fjor om det enda hindret för skara-veterinärernas fullständiga kompetens, hvilket, som jag nyss nämnde, icke berodde på undervisningens ofullständighet utan på otillräckliga inträdesfordringar vid institutet, dels ock Kongl. Maj:ts, förmodligen på Herr Departementschefens föredragning, utfärdade bref af den 11 Oktober 1872, hvarigenom bestämdes att afgangsexamen från veterinärinrättningen i Skara skall ega rum i samtliga der förekommande undervisningsämnen, samt att elev, som med godkända kunskaper blifvit utexaminerad, skulle ega att från apotek utreqvirera de för djurläkarekallets utöfning erforderliga läkemedel och deribland äfven häftigt verkande, hvilket stadgande tyckes angifva, att skara-eleverne betraktades såsom fullbildade veterinärer. Huru härmed nu verkligen förhåller sig, huruvida inrättningen i Skara är ett verkligt veterinärläroverk eller blott en hofbeslagsskola jemte sjukvårdsanstalt, derom får man lika litet i år som i fjor någon upplysning i den Kongl. propositionen.

Men ännu är icke de många outhärliga punkterna, de många oklarheternas tal fulländadt. Såsom jag redan nämnt, hade man i fjor glömt om icke titeln, så åtminstone aflöningen för en instruktionsmed. Detta föranleder billigtvis den farhågan, att det icke ännu blifvit utredt hvilken stat detta läroverk erfordrar för att blifva, hvad som åsyftas, eller ett fullständigt och med veterinärinstitutet i hufvudstaden fullt likställt läroverk. Saken är den att vid Stockholms veterinärinstitut finnas anställda fyra professorer, deribland en föreståndare; vidare en lektor och en adjunkt, eller i allt sex lärare förutom, skulle jag tro, extra lärare. Enligt Kongl. Maj:ts förslag skulle Skara veterinärinstitut hafva tre professorer och två adjunkter, således en lärare mindre än veterinärinstitutet i Stockholm. Det förefaller mig då synnerligen antagligt, att, om denna stat bifalles, så skall vid nästa eller någon snart derpå följande riksdag med starka skäl motiveras behovet af förstärkta lärarekrafter i Skara institut, eftersom detta ju skall vara ett fullständigt och med Stockholms institut likställt läroverk. Äfven härom skulle jag hafva önskat en närmare utredning. Är lärarnes antal verkligen icke för knappt beräknadt i det nya förslaget för Skara veterinärinstitut, ja! då frågas är icke antalet lärare vid här varande institut något för stort? Man söker förgäfvets i den Kongl. propositionen svar på detta spörsmål.

Det heter äfven i den Kongl. propositionen, att, om den bifalles, så har staten att till ersättning för nu ifrågasatta uppförfingar påräkna ökade inkomster för framtiden genom införande af ett bättre system för utarrendering af de till veterinärinrättningen upplåtta jordegendomar. Här af framgår tydligt och klart en sak, nemligen att det låter sig göra att med ett bättre hushållssystem hjälpa upp inrättningens egna finanser. Man frågar sig hvarför ej redan så har skett. Men jag kommer genast till en annan oklarhet. Är det meningen att fullständigt tillämpa detta bättre hushållssystem eller ej. Af Konungens Befallningshafvandes berättelse år 1865, ser man, att då voro åt föreståndaren upplåtta: fasta egendomen Brogården med en del åbyggnader, Horshaga qvarn och den af statsverket från öfverdirektören Norling inköpta åker och skogsmark å Skara stads område; samt åt andre lektorn dels två bebyggda tomter i Skara, dels inrättningens andel i rusthållet Forssen. Är det nu meningen att *hela* detta indelningsverk skall upphöra eller skall det fortfarande till någon del bibehållas? Icke heller på denna fråga lemnar den Kongl. propositionen något svar.

Det förtjenar slutligen att anmärkas, att man med skäl stannar i mycken tvekan om Herr Departementschefens egen åsigt rörande — märk väl — det rättaste sättet att lösa veterinärbildningsfrågan. Innan jag går vidare, ber jag dock att få göra en preliminär anmärkning för eget skydd och säkerhet. Jag vet nemligen icke om jag är berättigad att återgifva Herr Departementschefens ord efter det justerade och tryckta protokollet. Anledningen till min tvekan är det skick, hvori jag i samma protokoll återfunnit Herr Departementschefens anförande i frågan om svenska språket såsom muntligt examensämne vid maturitetsexamen. Men under förutsättning, att jag eger rättighet att anse Herr Departementschefens yttranden under diskussionen om nu förevarande fråga förra året rätt återgifva i Kamrarnes protokoll, ber jag att få uppläsa en del deraf för att

dermed visa, hurusom Herr Departementschefens åsigt om bästa sättet att lösa veterinärfrågan icke voro mer bestämda än att de väsendtligen förändrades under någon kortare del af en och samma förmiddag, samt låto helt annorlunda i Första Kammaren än den i Andra. Herr Departementschefen yttrade nemligen i Första Kammaren, "att veterinärfrågan bäst ordnades sålunda, att hvardera läroverket finge sin del af undervisningen som hufvudsak och behandlade den öfriga som bisak, samt att hvarje lärjunge, som utginge från det ena läroverket, äfven blefve pliktig att avsluta sina studier med en kurs vid det andra"; men i Andra Kammaren åter, icke blott att inträdesfördringarne borde vid båda läroverken vara desamma och afgangsexamen lika, utan ock att meningen vore "att åvägbringa två fullständiga veterinärläroverk, så beskaffade, att båda läroverken blifva jemngoda och likställda med hvarandra". Två fullständiga läroverk af samma art, af hvilka intetdera kan aflemlna sina elever fullbildade utan måste sända dem till det andra lika beskaffade och likställda läroverket för att der avsluta sin kurs — det är något som verkligen låter hårdt, innan man blifver van dervid, ja! som kommer att i all evighet låta hårdt för den, som älskar den klara tanken och dess rediga uttryck! Jag vet således icke hvilka Herr Departementschefens tankar om rätta sättet för veterinärfrågans lösning äro, och jag vet icke heller, hvad jag genom bifall till den föreliggande Kongl. propositionen i verkligheten skulle komma att bifalla. Herr Departementschefen säger i bilagan till den Kongl. propositionen att, då man icke i strid med bestämmelserna i den Henuqvistska donationen kan låta inrättningen i Skara förvandlas till en skola för hofslageri, så återstår blott det alternativ, "huruvida veterinärrättningen bör såsom ett verkligt läroverk för veterinärers bildande fortfara, eller såsom sådant upphöra". I mina ögon synes valet ofantligt lätt. Är veterinärrättningen i Skara ett verkligt läroverk för veterinärers bildande — och vore det icke det, så skulle man ju icke kunna tala om dess fortförande såsom sådant — så synes det icke vara skäl att framställa yrkande om dess upphörande eller upplösande. Från detta yttrande kommer Herr Departementschefen vidare genom ett skutt, ett logiskt saltomortale till den konklusionen att läroverket i Skara måste i betydlig grad utvidgas. Ur premissen, som säger att läroverket i Skara är ett verkligt veterinärläroverk, drages den slutsatsen att det måste utvidgas; det är en, minst sagdt, egendomlig konklusion. Måhända skall man invända, att uttrycken i statsråds-protokollet äro oklara — hvilket alltför gerna må lemnas obestriddt — samt att fortsättningen visar, att läroverket först genom en utvidgning *blir* hvad det några rader högre upp säges redan *vara*, nemligen "ett verkligt veterinärläroverk". Måhända, att meningen är sådan och följaktligen bättre, än ordalagen. Men jag får då erinra om, att det påstådda behovet af den utvidgning, som i fjor möttes af Riksdagens bestämda afslag å Kongl. Maj:ts proposition, står i strid med uttalanden från två särdeles betydelsefulla auktoriteter, af hvilka den ena är Chefen för Ecklesiastik-departementet, den andra Konungens Befallningshafvande i Skaraborgs län. Af deras yttranden framgår tydligt, att veterinärrättningen i Skara, sådan den för närvarande befines, både är och verkar förträffligt. Herr Departementschefen yttrade nemligen den 9 April 1873, att det endast är de

lägre inträdesfordringarne vid Skara veterinärrättning, som lagt hinder i vägen för dess utexaminerade elevers fullständiga kompetens som djurläkare och som sålunda bragt inrättningen på fall. Huru skall den då upprättas? Jo! om felet består deri, att för inträde i densamma icke hitintills erfordrats aflagd maturitetsexamen, så är det alldeles gifvet att samma fel icke kan afhjelpas genom läroverkets utvidgande, utan endast genom att påbjuda sådana föreskrifter för inträde deri, som hitintills saknats och hvilkas uteblifvande föranledt att läroverket fått förfalla. Den andra auktoriteten, af hvars yttrande framgår att läroverket i Skara både är förträffligt och verkar förträffligt, är, som jag nämnde, Konungens Befallningshafvande i Skaraborgs län, hvilken i sin embetsberättelse för åren 1861—1865 säger att skolans "verkningar" äro "särdeles välgörande", och i berättelsen för åren 1866—1870 upprepar erkännandet af skolans "välgörande inflytande", samt icke talar ett ord om behovet af att utvidga läroverket, utan tvärtom anmärker, att man, i strid med en klok hushållning, icke rätt tillgodogör sig "befintlig tillgång på lärarkrafter och materiel", hvarjemte han omtalar skara-elevernas med de från institutet i Stockholm utexaminerades jemngoda skicklighet! Nu frågas: hur kan man, då skolan, erhållit ett dylikt vitsord af så betydande auktoriteter som Departementschefen och Konungens Befallningshafvande i länet, komma till ett sådant resultat, som att densamma bör antingen betydligt utvidgas eller ock upphöra? Det är en tankegång, som jag, för min del, icke begriper.

På grund af denna i korthet företagna analys af Kongl. Maj:ts proposition kommer jag till den slutsats, att här föreligger ett ortintresse af stor betydelse, men deremot icke till den slutsats, att staten skall taga detta ortintresse om hand. Må vederbörande orter sjelfva göra något derför. Man har sett, att det gått förträffligt med ett annat ortintresse, jag menar jernvägsanläggningar, från det ögonblick nemligen, då man fick klart för sig att staten icke tänkte bygga jernväg till hvarje husknut i landet. Det har dock här gällt vida större och kostsamare företag, än utvidgandet af veterinärrättningen i Skara. Må sålunda orten taga saken om hand. Jag påminner mig ett yttrande, som spelat en viss rölle i debatten om denna sak; man har nemligen åberopat nyttan af täflan mellan de båda läroverken i Skara och hufvudstaden. Javäl! Hvem bestrider detta? Men denna täflan blifver ännu mera fruktbringande om den eger rum mellan ett statens läroverk och en skola, som åtminstone icke helt och hållet tillhör staten, än emellan två statens läroverk, fullkomligt likadana samt reglementerade på ett och samma sätt af samma öfverordnade myndighet.

Det torde af hvad jag anført vara tydligt att, hvilket intresse man än må hysa för de ifrågavarande orterna, hvilken vikt man än må fästa vid goda veterinärbildningsanstalter, det i hvarje fall måste vara en omöjlighet att bifalla ett förslag, fotadt på en sådan utredning som den jag nu tagit mig friheten att något litet granska. Jag kan icke annat än yrka bifall till Utskottets förslag.

Chefen för Kongl. Ecklesiastik-departementet, Herr Statsrådet Wennerberg: Med anledning af den siste värde talarens, enligt hans egen åsigt

åsigt "i korthet" företagna analys anhåller jag att få göra några anmärkningar, i den mån det är mig möjligt att i minnet återkalla något af det myckna. onekligen sakrika, men från många håll hemtade och — som jag tror — från det egentliga diskussionsämnet icke så litet afledande i hans anförande.

Hvad jag anser mig främst skyldig att yttra mig öfver är den ifrågasatta befohgenheten af den Kongl. propositionen i ämnet. Jag tager för gifvet att angående densamma här i Kammaren kommer att föras en lika vidlyftig diskussion som den, hvilken derom försiggått i Första Kammaren. Jag vill derföre icke nu gå denna diskussionen i förväg. Det lär blifva tids nog för mig att i sjelfva saken yttra några ord, då man verkligen kommit dit.

Det är fullt riktigt, hvad af den siste talaren påstods, att några nya skäl för departementschefen icke funnits eller af honom blifvit framlagda till stöd för aflåtande af Kongl. Maj:ts proposition denna gång. I den ställning, departementschefen intager till veterinärundervisningen i riket, måste de skäl, som förra gången framfördes, vara af beskaffenhet att icke kunna anses kastade å sido derföre att den på dem grundade framställning en gång mötts af Riksdagens afslag. Vid förra riksdagen förevar fråga om de båda veterinärinrättningarne, den i Stockholm och den i Skara. Det är en känd sak, att Kongl. Maj:ts framställning rörande veterinärinstitutet i Skara lyckades vinna pluralitet i Första Kammaren, men ej i Andra, hvaremot Kongl. Maj:ts proposition angående veterinärinstitutet i Stockholm afslogs i båda Kamrarne. För hvar och en, som intresserar sig för veterinärundervisningen i vårt land, måste vara klart att den ställning, som genom denna utgång vid förra Riksdagen åt undervisningen blef gifven, var och är rent af ohållbar. Veterinärinstitutet i Stockholm har sedan flere år tillbaka varit så illa logeradt, att en god och väl ordnad undervisning der icke kunnat meddelas, hvarför också ena gången efter den andra fråga väckts derom, att institutet måtte få en lokal passande för dess verksamhet. Veterinärinstitutet i Skara har kommit i en lika olycklig ställning genom brist på lärarekrafter och genom det interimreglemente, som der varit gällande. Under sista åren har undervisningen derstädes varit allt annat än sådan, som institutet sjelft och orten deromkring med skäl önskat den skulle vara. Detta har till stor del förorsakats deraf, att sedan studentexamen blifvit satt som vilkor vid det ena institutet, och vid sådant förhållande lägre inträdesvilkor icke kunde behållas vid det andra, i början ett dispensväsende uppstod, som dock snart måste öfvergifvas, och som sedan åtföljdes af den olägenheten, att inga eller få lärjungar sökte inträde vid institutet.

Jag hemställer huruvida den man, hvilkens skyldighet det är att tillse, att undervisningen skötes på ett ändamålsenligt sätt, kan och bör sätta saken å sido och lemna dessa förhållanden i det skick, hvaruti de äro. Jag har redan fått bevis derom, att frågan icke ännu är utagerad, vare sig om det ena institutet eller det andra. Debatten i ämnet inom Första Kammaren — hvartill ett sidostycke här torde vara att motse — har nemligen visat att ett intresse för saken finnes, som *icke* är konstgjordt, och som icke vill låta frågan stanna i det outredda tillstånd, den

nu befinner sig. Tillvaron af ett sådant intresse visar bäst, att några nya motiv för frågans upptagande icke varit erforderliga och därför hafva några sådana icke heller blifvit i det vid Kongl. Maj:ts proposition fogade statsrådsprotokollet framlagda. Derjemte vill jag säga, att man icke allt för mycket får nedsätta betydelsen af de nya *anledningar* till frågans återupptagande, som verkligen finnas. Dessa anledningar har den förre talaren anført och de torde icke så helt och hållet böra afspisas dermed, att man benämner dem ortintressen. Sådana intressen äro fullt befogade, om ock det tillhör Riksdagen att bedöma, huruvida de från dess sida förtjena något afseende. Då därför ortintressena uttala sig inför Riksdagen, ligger det i Riksdagens hand att om dem fälla utslaget, men Riksdagen kan icke med för mycken omsorg pröfva och behjerta dem.

Hvad sjelfva orsaken vidkommer, vill jag nu blott i största korthet yttra mig derom. Vid afgörandet af denna fråga torde resultaten icke kunna blifva flere än tre. *Antingen* afslås Kongl. Maj:ts båda framställningar liksom vid förra riksdagen — institutet i Stockholm får då icke för undervisningens rätta bedrivande nödig lokal, och institutet i Skara får icke för undervisningens upprätthållande behöflige lärare — *eller* ock bifallas båda framställningarne, *eller*, slutligen, bifalles den ena och den andra afslås. Med afseende å det andra i ordningen af dessa fall ber jag att få uppläsa mitt af förre talaren klandrade, vid förra riksdagen i Första Kammaren afgifna yttrande. Måhända den ärade talaren har funnit det mera ologiskt än det är, och det af många i denna Kammare skall blifva befunnet. Vid den mening, jag då yttrade, står jag ännu fast. Mina ord voro dessa: "det förmånligaste skulle vara att hafva två fullständiga veterinärsinrättningar, af hvilka den ena kunde mera sysselsätta sig med en viss gren af undervisningen samt öfverlemna det öfriga åt den andra, som då finge hufvudsakligen egna sig deråt." Jag har alltså förordat båda läroverkens fullständighet och dock ansett, att de borde så anordnas, att det ena behöfde det andra. Deri tror jag icke ligger något svårt tankesprång. Båda inrättningarne skulle blifva med hvarandra fullt lika berättigade, men hufvudsaken för den enas verksamhet skulle blifva bisak för den andras. Sådant förhållande dem emellan tror jag skulle vara lyckligt och är ingalunda exempellöst i afseende på andra läroanstalter. Beträffande det tredje fallet, skulle jag äfven deri kunna spåra en lösning af denna svåra fråga, om jag icke befarade, att detta fall icke komme att inträffa.

Jag har nu uttalat samma åsigt som vid förra riksdagen, att det lyckligaste för hela veterinärväsendets ordnande vore, att man vid de båda instituten, som redan finnas, sökte åstadkomma fullgod undervisning, så att landet från sin nordligaste till sin sydligaste punkt kunde erhålla tillräckligt antal skicklige inhemske veterinärer och befrias från behovet att utrikes ifrån införskrifva sådana.

Herr Jöns Rundbäck: Det lär icke i denna Kammare finnas någon — han må vara landtbrukare eller ej — som icke erkänner landt-hushållningens stora vigt och värde för ett land och särskildt för vårt. Hvilken rol boskapsskötseln spelar inom landt-hushållningen, torde också vara alla bekant. Boskapsskötseln är af sådan vigt, att den visserligen

förtjenar att af staten på det ömmaste omhuldas. Jag vågar dock påstå, att så icke hittills skett, på sätt sig bort och af behofvet varit påkalladt. Vi hafva nemligen hittills väl slagit oss på att gifva enormt stora summor för att få bättre husdjur införda från utlandet men föga gjort för att befrämja uppfödande af goda och ändamålsenliga husdjur här hemma. Detta missförhållande beror hufvudsakligast derpå, att man hos oss saknat och än i denna stund saknar tillräcklig insigt i rätta sättet att vårda husdjuren, vare sig i friskt eller sjukt tillstånd. Vi hafva stort behof af en veterinärinrättning, der eleverne få lära ej blott, huru djuren under sjukdom skola behandlas, utan äfven hvad för deras rätta skötsel under friskt tillstånd tarivas. Ty just derigenom, att djuren skötas rätt under friskt tillstånd, förekommas sjukdomar.

Den föreliggande frågan är ganska stor. Enligt sammandrag af Konungens Befallningshafvandes sista femårsberättelser visar sig att inom riket finnes ett antal af öfver fyra millioner husdjur, och jag vågar påstå, att, enligt nu gällande priser, värdet af denna husdjursflock uppgår till minst 500 millioner R.dr. För vård och tillsyn öfver denna enorma egendom har staten helt visst icke gjort tillräckligt.

Nu föreligger i detta hänseende en fråga, huruvida vi skola hafva ett eller två veterinärinstitut, och huruvida — i händelse vi bestämma oss för ett — detta skall förläggas till Stockholm eller Skara. Denna fråga har länge stått på dagordningen, vi måste lösa den och lösa den till gagn för fosterlandet utan att låta oss missledas af ortintressen. Efter mitt förmenande är det för oss alldeles tillräckligt med ett enda veterinärinstitut; och för dettas förläggande i Skara synas mig många skäl tala. Skara hade veterinärinrättning långt före Stockholm; och denna inrättning har städse skött sig väl äfven under de mest brydsamma omständigheter. Intill denna stund har man — huru mycket till och med veterinärkomitén försökt på allt sätt slå ihjel inrättningen i Skara — icke gitt påstå annat, än att de elever, som utgått från Skara, varit särdeles skicklige i sitt kall. Då man å ena sidan känner detta förhållande och å andra sidan ser på ifrågakommande kostnader, så synes mig icke mycket vara lemnadt för tvekan. Det är lätt att se, hvilka betydliga ekonomiska fördelar erbjudas i Skara dels genom Hernqvistska donationen och dels genom redan befintliga byggnader. På grund af dessa redan befintliga fördelar skulle försättandet af Skara veterinärinstitut i fullständigt skick ej kräfva större kostnader, än att de skulle mera än betäckas af den köpeskillning, som kunde erhållas genom försäljning af den dyrbara nu af veterinärinstitutet i Stockholm upptagna tomten i qvateret Krabaten. Fältet för praktik är också mycket större i Skara än i Stockholm, ty orten kring Skara är synnerligen rik på all slags boskap framför allt på nötkreatur. I Stockholm deremot förekommer knappt skötsel af andra djur än hästar och hundar. Man har låtit utdela utdrag af årsberättelsen om veterinärinstitutet i Stockholm för förlidet år. Deraf visar sig att vid denna inrättning under hela året blifvit skötta endast 13 nötkreatur. För så ringa praktik skulle man här hålla hela denna apparat af professorer och adjunkter, som kosta så mycket! Naturligtvis förekommer skötsel af andra djur än nötkreatur,

men jag vill visa, huru långt Skara i detta hänseende öfverträffar Stockholm. Låtom oss se på årsberättelsen för veterinärinrättningen i Skara.

Ser jag åter på slutsumman af de kreatur, som sköts vid de olika inrättningarne, så visar det sig att den i Stockholm skött 4,540 kreatur af allehanda slag under det i Skara sköts 3,475. Stockholms veterinärinrättning ligger således öfver för detta år, men år 1872 låg det deremot under med mera än 1,000 djur, af hvilka dock voro icke mindre än 800 hundar. Af hästar hafva i Stockholm sköts 2,029, och i Skara 2,028, således *en* mindre. Granskar man, hvilka olika sjukdomar, som behandlats, så finner man, att största delen af de sjukdomar, för hvilka hästar blifvit skötta vid institutet härstädes, hafva varit yttre åkommor i fötter eller ben — något som ju är ganska naturligt, med tanke på gatorna här i staden — under det att i Skara det mera gället sjukdomar af andra, svårare slag. I det hänseendet vågar jag således påstå, att Skara nu liksom förr står framför Stockholm, trots mycket mindre anslag och mycket mindre lärarekrafter. Då så är förhållandet, faller det ju klart i dagen, att man icke bör, såsom hittills oupphörligt skett, lasta och fördöma den ena veterinärinrättningen, d. v. s. den i Skara, gent emot den i Stockholm, hvilken man alltid sökt upphöja.

Man säger, att Stockholm har ett mycket mera centralt läge, och att det därför bättre passar att hafva ett veterinärinstitut härstädes. Detta är efter min tanke alldeles felaktigt. Stockholm har icke något centralare läge än Skara, ty om jag uppdrager en demarkationslinie mellan Stockholm och Skara och tager allt det land, som ligger söder om denna linie, så är det aldeles otvivelaktigt att uti denna del af Sverige bo mycket större antal menniskor och finnes mycket mera boskap, ja, jag vågar nästan påstå mera än två tredjedelar af all boskap, som landet eger. Skulle man bedöma det centrala läget med afseende på landets utsträckning, så borde den kanhända förflytta institutet till Gefle eller trakten deromkring, men det skulle väl ej kunna anses lämpligt.

Efter min uppfattning kan frågan nu få sin bästa och mest praktiska lösning om man bifaller det vid denna riksdag af Herr Magnusson framställda förslag. Löses frågan såsom han föreslagit, kunna vi en gång blifva af med den, men annars skall den alltid återkomma. Han yrkar nemligen:

“att Riksdagen måtte i en underdånig skrifvelse uttala dessa åsigtter: *att endast ett fullständigt veterinärinstitut är för landet behöfligt, att detta måtte, såsom medförande stora ekonomiska fördelar utan att dess vetenskapliga ändamål derigenom förringas, förläggas till Skara, att likväl en veterinär-klinisk anstalt inrättas i hufvudstaden, hvarest praktisk undervisning i husdjursskötsel och hofbeslagslära erhålles, att lärokursen vid landets enda fullständiga veterinärinstitut i Skara anordnas uti tvänne afdelningar, en högre och en lägre, att inträdesfordringarne i högre afdelningen böra blifva enahanda som nu för inträde vid veterinärinstitutet i Stockholm, att fordringarne för genomgåendet af denna afdelning ställas så höga, att lärjungen efter slutad kurs har inhemtat fullständig kännedom om alla de ämnen, som röra den veterinära vetenskapen, för att sedan blifva användbar såsom lärare eller regements- och länsdjurläkare, att inträdesfordringarne i andra eller lägre afdelningen liksom fordrin-*

garne för utträdesexamen ställas lägre, dock att undervisningen i denna afdelning blir så pass fullständig, att elev derstädes får inhemta tillräcklig kännedom om husdjursskötseln i så väl friska som sjuka tillståndet samt husdjurssjukdomarnes behandling i allmänhet, hvarigenom han göres skicklig till distriktdjurläkare och squadronshästläkare, och slutligen att Kongl. Maj:t måtte för en sådan plans slutliga och snara fullbordande till nästa Riksdag inkomma med förslag till härför nödiga medel och öfriga anordningar, som kunna vara behöfliga för att underställa Riksdagens hörande“.

Att, såsom motionären föreslagit, en läroanstalt för hofbeslagslära skulle finnas i hufvudstaden, anser jag ock vara alldeles nödvändigt, och derjemte anser jag det vara särdeles välbetänkt, att lärokursen vid det egentliga institutet i Skara anordnades uti två afdelningar, en högre och en lägre, samt att sedan uti hvarje län och särskildt i hufvudstaden skulle finnas en skicklig och fullständigt utbildad djurläkare, som kunde bedöma de särdeles svåra sjukdomarne, hvilka de, som genomgå den lägre kursen, icke skulle behöfva helt och hållet studera. Hvad beträffar inträdesfordringarne, så var det, efter mitt förmenande, ett stort fel, som man begick, då man påbjöd att hvarje veterinärelev skulle hafva aflagt maturitetsexamen, ty efter min tanke lär det väl vara få studenter, som vända sig från akademien för att studera till veterinärer. I Skara har ju hittills mottagits elever, hvilka icke tagit denna examen, och det har der visat sig, att de, det oakadt, kunnat utbildas till fullkomligt lika skickliga veterinärer som förstått behandla de allmänast förekommande sjukdomarne hos djuren. Med djuren är det ju icke såsom med oss människor; de lefva ett fullkomligt naturlif, och deras sjukdomar kunna följaktligen lättare bedömas. En ändring i afseende å inträdesfordringarne i enlighet med ofvan berörda förslag anser jag således vara af behöfvet påkallad, och yrkar jag derföre och på de förut anförda skäl bifall till Herr Magnussons ifrågavarande motion.

Medan jag har ordet, anhåller jag att få i någon mån bemöta några af de skäl, som anfördes af den föregående talaren på stockholmsbänken. Han klandrade Kongl. Maj:t derföre, att Kongl. Maj:t ånyo inkommit med ett förslag angående veterinärinrättningen i Skara.

Men, mine Herrar, då både Skaraborgs läns hushållningssällskap och Elfsborgs läns landsting till Kongl. Maj:t inkommit med underdåniga framställningar i ämnet och dessutom tankarne här vid Riksdagen varit och ännu i denna stund möjligen äro ganska delade, så anser jag, att Kongl. Maj:t icke blott varit i sin fulla rätt, utan äfven fullgjort ett kraf, då han framlade detta förslag.

Samme talare yttrade vidare att, om något verkligt intresse finnes i Vestergötland för ett veterinärinstitut i Skara, så skulle de nog sjelfva derstädes kunna åstadkomma ett sådant. Jag vill derpå endast svara, att, om här i staden finnes ett varmt intresse för att ega ett veterinärinstitut, borde man väl kunna lättare åstadkomma ett sådant här, hvarest det finnes mycket mera krafter att tillgå — talaren sjelf är ju en af dessa krafter. Han sade, att, hvad Skara beträffar, vore det endast ett ortintresse, men hvad skall man då kalla intresset för ett institut här? Jo, om icke jag skall kalla det ortintresse, vill jag åtminstone be-

nämna det ett lokalintresse. Detta intresse lärer icke vara mera befogadt, men under det att man för Skara begär endast några tusen R:dr för att göra veterinärintäkten der likställig med den härvarande, fordrar man hit till Stockholm, endast att börja med, flera hundra tusen R:dr till byggnader.

Ehuru man med alla medel har sökt att slå ihjäl veterinärintäkten i Skara, har man dock icke lyckats att detta år få mera än 15 eller 20 elever vid institutet härstädes, och nu vill man dessutom vidtaga den åtgärden att hindra eleverne från Skara att erhålla anställning i statens tjänst. Kan det väl vara rätt och riktigt, att, då man har en sådan inrättning, förbjuda de elever, som utgått derifrån, att utöfva det yrke, hvori de utbildat sig? På det sättet skulle man ju kunna nedslå hvilken akademi som helst, ty om man t. ex. sade att de, hvilka examinerats i Lund, icke skulle få söka någon tjänst i staten, så är det ju klart, att aldrig någon skulle kunna taga examen der.

I afseende å detta omtalade ortintresse, så får jag säga, att jag för min del, står aldeles oberoende af något sådant. Jag är lika nöjd om det ställe, der institutet ligger, heter Skara, Vesterås eller Haparanda, eller hvad som helst, men då jag vet, att Skara ligger särdeles centralt, och att det i öfrigt har alla egenskaper för att kunna få ett godt veterinärintitut, så må jag väl fråga, om det kan kallas att tala för något ortintresse, då jag uppträder till försvar för en sådan sak. Jag kan väl förstå, att stockholmarne skola hafva intresse för att härstädes få en akademi, muséer, samlingar af allehanda slag, sjukhus, ja till och med kurhus, men att ett veterinärintitut nödvändigt skall tillhöra hufvudstaden kan jag deremot ej fatta. Då skulle man också kunna säga, att en landtbruksskola borde förläggas hit. De delar af undervisningen, som röra de egentliga landtbrukarne och deras område, böra efter min tanke med skäl förläggas uti en landsortsstad och särskildt uti en sådan trakt som den, hvaruti Skara är belägen.

Jag vill nu ej längre upptaga tiden, men vill dock först påminna den ärade talaren, som talade för stockholmsintresset om att, då för några riksdagar sedan den stora och spännande frågan om universitetets flyttning från Upsala till Stockholm stod på dagordningen, och då en lika stor agitation var därför som nu för denna fråga, utgafs en bok, hvars författare denne talare nog torde känna till, med titel "Belysning af förslaget om Upsala universitetets flyttning till Stockholm". Uti denna bok vederlägger författaren sida för sida och rad för rad de för en sådan flyttning anförda skäl och slutar med dessa ord, hvilka jag särskildt vill lägga Herrarne på hjertat:

"Sträfvandet att på en enda punkt, i hufvudstaden, koncentrera alla institutioner, alla organer för "det nationella lifvet" står i direkt strid med grundsatserna för ett fritt samhällsskick, emedan det går ut på att beröfva alla samhällets kommuner, utom en enda, vilkoren för ett sjelfständigt lif. Samlar man på en enda punkt alla medel och utvägar till bildning, alla de institutioner, som ega kraft att hos folket väcka och underhålla en högre anda och håg, än den som riktas på blott enskild fördel, på materiela syften, då qväfver man nationalandan, förslöar folkets högre medvetande och arbetar despotismen i händerna".

Så talade man då, och jag tror, att det vore rätt klokt att äfven vid andra tillfällen följa samma åsigt. När jag uttalar detta, har jag också ingen ovilja och ingen motvilja mot att i andra hänseenden befordra hufvudstadens väl, men att på landets bekostnad förflytta detta veterinärinstitut till hufvudstaden, anser jag dock ingalunda välbetänkt. Man har efter min tanke uppfyllt all rättfärdighet, om man lemnat hufvudstaden en inrättning för undervisning i hofbeslagslära och i sådant afseende må man erinra sig den betydliga skilnaden i pris på dessa olika platser, ty då man till en smedja i Skara begärt ett anslag af 10,000 R:dr, har en dylik smedja härstädes beräknats att kosta utan inventarier 65,000 R:dr. I proportion härmed torde också i öfriga afseenden besparingar kunna göras genom det hufvudsakliga institutets förläggande till Skara, och yrkar jag, på grund af de sålunda anförda skäl, bifall till Herr Magnussons motion.

Grefve Posse: Det tyckes vara vår tunga pligt att vid hvarje riksdag här få använda 3 till 4 timmar på att diskutera om veterinärinrättningen i Skara. Vi hafva i afton redan sysselsatt oss mycket länge med denna fråga och jag skall derföre icke blifva synnerligen lång i mitt anförande, utan hufvudsakligen inskränka mig till att åberopa hvad jag vid frågans behandling under förliden riksdag yttrade för afslag å den Kongl. propositionen då. Särskildt vill jag påpeka det väsendtligaste skälet för mitt då framställda yrkande, eller att det utaf veterinärkomitén vore fullt utredt, att man icke behöfde två institut eller två läroanstalter. Denna komité visade, att det antal veterinärläkare, som man kunde beräkna såsom behöfligt för hela landet, vore 300, och då kursen för utbildning till detta yrke vore 4-årig, kalkylerade man, att en omsättning för året af 12 elever vore nödvändig. För att nu kunna undervisa 4 gånger 12 elever torde väl hvar och en inse, att man icke behöfver två institut. Det synes således vara det klara i denna fråga, att *en* läroanstalt är tillräcklig. Då man sedermera kommer till afgörande af frågan, *hvar* denna läroanstalt bör blifva förlagd, synes det mig under närvarande omständigheter, vara ganska lätt komma till öfvertygelsen, att denna anstalt bör förläggas i hufvudstaden och icke i en småstad. Detta är min enkla uppfattning af frågan, hvilken jag sökt göra gällande i Stats-Utskottet, och på grund hvaraf jag också nu yrkar bifall till Utskottets förslag.

Friherre Ericson: Då det här af diskussionen visat sig, att man kan uppträda och tala i frågan utan att veta, hvarom det egentligen är fråga, skall jag med anledning härutaf anhålla att få meddela några upplysningar i saken.

Såsom Herrarne veta, hafva vi här i landet ursprungligen endast haft *en* inrättning för bildande af veterinärer, nemligen den i Skara. Först sedermera bildades den i Stockholm och derefter utfärdades af Kongl. Maj:t en förordning, hvarigenom fordringarne skärptes för så väl inträde vid en sådan inrättning och utbildning till veterinär, d. v. s. för att de skulle få söka anställning i statens tjenst. För den, som egnar sig åt denna vetenskap, är det, såsom bekant, alldeles nödvändigt att ega

rättighet till att söka anställning i statens tjänst, ty på denna bana kan man icke lätt få stora inkomster och de jemförelsevis små inkomster, som man kan få från staten, måste således vara särdeles eftersträfvansvärda, då de alltid utgöra, så att säga, en stomme för de inkomster, som en veterinär kan behöfva för sitt lefnadsuppehälle. Det är följaktligen ett stort onus för den veterinär, som icke har denna rättighet, och han skall ovilkorligen komma i en ojemförligt sämre ställning än de andre, för hvilka denna utväg icke är stängd. Detta har varit orsaken till att Skara veterinärinstitut måste gå under för Stockholms, såvida icke ett af de två alternativerna skulle inträffa, att antingen denna förordning upphäfves eller modifieras, eller ock att Skara veterinärinrättning göres fullkomligt likställig med den i Stockholm. Nu frågar jag, om det kan vara rimligt, att en inrättning, sådan som den i Skara, hvilken — hvad man än må säga, måste man dock medgifva det — utträttat högeligen mycket för den bildning som vi uti detta afseende ega här i landet, skall rent af förstöras och göras omöjlig, då den förut varit nyttig.

Den förste talaren på stockholmsbänken framhöll, att staten icke vore skyldig att ingripa för att underhålla veterinärinrättningen i Skara. Nej, mine Herrar, derom är icke nu fråga, utan frågan är om att staten icke skall ingripa och förstöra hvad som en gång finnes, och det skulle staten göra, så vida man icke antog Kongl. Maj:ts förslag, ty genom det påbud, som jag nyss relaterade, omöjliggöres verkligen för inrättningen i Skara att fortsätta och utbilda veterinärer lika med Stockholm utan att lärarekrafterna ökas.

Vidare har samme talare yttrat, att detta vore ett speciellt ortintresse. Ja, det känna Herrarne nog, att det är mycket svårt att skilja på hvad som är ett ortintresse eller icke. Det är ju mycket naturligt att en riksdagsman från denna ort är mera intresserad för saken och har mera kännedom om förhållandena än andre, men derfor är det ingalunda gifvet, att det är något speciellt ortintresse, som talar. För den, som ej bor så nära Skara som t. ex. på en mils afstånd, så att han kan skicka sina kreatur dit, torde det väl ej nu, då kommunikationerna äro så utvecklade, vara med någon synnerlig personlig fördel förenadt att fortfarande hafva veterinärinrättning der. Jag ber åtminstone för min del få fritaga mig från att tala för något ortintresse, men deremot är jag i tillfälle att något känna till frågan, hvilket, efter hvad af diskussionen framgått, icke alla göra.

Talaren sade äfven, att från den del af riket, der Skara är beläget, ingenting gjorts för att upprätthålla veterinärinrättningen derstädes, och att landstinget icke visat något intresse för saken. Detta är emellertid icke sannt, ty dels är testamentet från en man bosatt i orten sjelfva grunden till inrättningen, och dels har Skaraborgs läns landsting anslagit 4,500 R:dr till byggnader. Vidare har hushållningssällskapet beviljat 2,000 R:dr, hvilka ännu icke äro använda. Det är således ingalunda förhållandet, att orten icke visat intresse för saken, men om ock så skulle vara, följer deraf dock icke att de, som känna till förhållandena, anse likgiltigt, huruvida en inrättning, som redan finnes, blir rent af förstörd. Det är ju ett ganska berättigadt anspråk, att hvad man har och

intresserar sig för, och hvad man verkligen, i motsats mot hvad talaren sade, gjort mycket för, icke skall af staten förstöras.

Samme talare sade vidare, att orsaken, hvarföre icke eleverne från Skara kunna tillerkännas full kompetens vore, att de icke genomgått studentexamen och att om således blott detta vilkor för inträdet stipulerades, så vore det sedan inrättningens ensak att sköta sig lika bra som Stockholms. Det är just detta, som bevisar, att han talat uti en fråga, som han verkligen icke har reda på, ty såsom jag visat, äro icke dessa fordringar af studentexamen före inträdet i och för sig det som omöjliggör Skaras täflan med Stockholm, utan de i sammanhang dermed ökade fordringarne på hela kursen, som betinga de större lärarekrafter, hvarom nu är fråga för Skara. Det är detta förhållande, som jag hoppas, att Herrarne skola beakta, så att man icke för en så jemförelsevis liten besparing förstör en inrättning, som man en gång har.

Hvad beträffar frågan om vi behöfva *ett* eller *två* veterinärinstitut här i landet, så vet jag ej, om tiden nu är inne att diskutera denna fråga. Jag tror också, att *ett* skulle vara tillräckligt och hvad platsen därför angår, skulle jag otvifvelaktigt gifva företräde åt Skara. Jag vill icke besvara Kammaren med att nu upprepa, hvad till stöd härför redan blifvit yttradt. Det måste dock väl ligga i sakens natur, att så väl byggnader som lefnadskostnader äro billigare i Skara än i Stockholm, och särskildt torde man väl, hvad byggnader beträffar, böra taga i betraktande, hvad i den vägen redan finnes uti Skara, då man deremot här i Stockholm har att börja så godt som på nytt.

Slutligen ber jag endast att få tillägga, att den hufvudsakliga olägenhet, som efter min tanke är förenad med veterinärinstitutets bibehållande här i Stockholm är — det låter eget, men jag skall söka att förklara det — det ofördelaktiga inflytande, som härstädes utöfvas på en sådan inrättning af kavalleriofficerarne. Två kavalleriofficerare, för hvilka jag har den största aktning, äro medlemmar af styrelsen, och deras bemödande måste naturligtvis hufvudsakligen gå ut på att hålla så skickliga hästläkare som möjligt. Detta är visserligen mycket viktigt, det bestrider jag visst icke, men vi hafva äfven andra husdjur, som för oss i landet hafva stor betydelse, och jag tror icke att den klagan, som man ofta hör uttalas, är oberättigad, nemligen deröfver att veterinärer från Stockholm bära något spår af den ensidiga undervisning, som de här fått. Det är också helt naturligt, ty kavalleriofficerarne, hvilka hafva större inflytande här, vilja hufvudsakligen hafva skickliga veterinärer för hästar. Man går derigenom ensidigt till väga och uppnår icke det ändamål man skulle, utbildandet af en i allo skicklig veterinär. Så blir deremot icke så lätt förhållandet vid en inrättning i Skara.

Jag vill naturligtvis icke påstå, att ett fullständigt ordnande af veterinärinrättningen i Skara icke möjligen skall komma att kosta mera än den ringa summa, som för detta ändamål nu af Kongl. Maj:t begärts; det vore orätt att vilja låta detta hägra för någon. Genom detta anslag skulle man emellertid nödortfeligen kunna ordna undervisningen i Skara och, i hopp att Kammaren icke vill rent af döda denna inrättning, yrkar jag bifall till Kongl. Maj:ts proposition.

Herr Kolmodin: Det är förenadt med temligen stort obehag, att gång efter annan tala om samma sak; men i sådana fall, som det föreliggande, måste man söka att öfvervinna denna känsla. Jag finner mig så mycket mera dertill uppmunad, som jag så väl vid genomläsandet af förra årets förhandlingar i ämnet som af samtal man och man emellan funnit, att högst egendomliga åsikter i denna fråga hysas af personer med stora insigter på andra områden. Detta är också helt naturligt, då deras bildning gått i fullkomligt annan riktning, och de derföre ej kunnat sätta sig så synnerligen grundligt in i detta ärende, som dock är af den beskaffenhet, att dess rätta bedömande kräfver vissa speciela insigter och en bestämd erfarenhet.

För att komma till en klar insigt i saken fordras, efter mitt förmenande, besvarandet af trenne frågor. Den första är: hvad är det, staten vill åstadkomma genom anslag till veterinärundervisningen? den andra: huru många undervisningsanstalter behövas för att uppnå detta mål? och den tredje: hvarest böra det eller de erforderliga läroverken förläggas?

Hvad den första af dessa frågor angår, vill jag förutskicka den anmärkning, att mina åsikter fullständigt divergera från den ärade ledamots, som nyss förklarade, att kavalleriet behöver högre bildade veterinärläkare, men att vi landtbrukare kunna nöja oss med det, som sämre är. En ärad ledamot i Första Kammaren förklarade i fjor, att det icke vore kunskaperna, som karakteriserade en skicklig veterinärläkare utan — tilltagsenheten! Mine Herrar! tilltagsenhet utan kunskaper är och förblir intet annat än oförsynthet, äfven om den framträder hos en veterinärläkare. Således, allt detta tal om behovet af olika bildningsgrad för veterinärläkare inom det ena eller andra området, allt detta tal om, att den teoretiska utbildning, veterinärläkaren på senare tider fått, skadat hans praktiska duglighet, allt detta vederlägger, strängt taget, sig sjelf. Att vara en praktisk man beror icke derpå, att man saknar kunskaper; är det så, att teorien dödar det praktiska sinnet, så kommer det deraf, att teorien är falsk och förvänd. Men har jag af naturen ett praktiskt sinne, då verkar en sund teori derhän, att min praktiska verksamhet blir god. Om den praktiska läkarekonsten i allmänhet icke förutsatte mycken teoretisk bildning, hvarföre låter man då menniskoläkaren genomgå en så storartad kurs? Denna grundliga och mångsidiga bildning utgör just ett nödvändigt underlag för hans praktiska verksamhet och skyddar honom för att såsom den blinde famla i mörkret. Att blotta tilltagsenheten under stundom synes åstadkomma en lycklig kur, det bevisar intet för tilltagsenhetens förmåga i läkarekonsten, utan blott, att patienter ibland kunna tillfriskna trots läkaren. Hvad är det alltså man vill åstadkomma? Jo, att vi här i landet skola få veterinärläkare, hvilka, icke efter recepter och inlärdas lexor, utan med den insigt och det omdöme, som vetenskapen gifver, skola kunna behandla kreaturssjukdomarne, äfven då de framträda under mera främmande former. Huru det eljest kan gå, derpå har England gifvit ett sorgligt exempel. Der funnos tillföre inga med högre bildning rustade veterinärer. Utbildningen af sådana var här öfverlemnadt åt den enskilda omtanken. Följden blef, att, då kreaturspesten år 1865 med förhärjande våldsamt utbröt i landet, man stod der hand-

fallen och rädlös. Förlusterna gingo också till hundratals millioner riksdaler, innan man genom requisition af veterinärer från Frankrike och Belgien hunnit att stäffa det onda. Genom den nu angifna bestämmelsen, af hvad som fordras, är allt tal om by- och sockenveterinärer elimineradt, och den föreliggande frågan begränsad till sitt rätta omfång. Det erforderliga antalet djurläkare kan — sålunda sedt — ej blifva så ofantligt stort, som man understundom velat låta påskina, och dermed befinna vi oss vid den andra frågan.

Beträffande denna: huru många läroanstalter vi behöfva, vill jag förutskicka den anmärkning, att institutet i Köpenhamn har 175 elever, det i Brüssel 300, det i Dresden 80, det i Alfort vid Paris 400, det i Wien 500 o. s. v. Veterinärkomitén antager på goda grunder, att vi behöfva 300 veterinärläkare för hela landet. Den årliga rekryteringen af denna korps förutsätter, att 12 veterinärer årligen skola utexamineras. Med fyraårig kurs kommer således hela elevantalet att uppgå till 50. För utbildandet af ett så inskränkt antal måtte det väl aldrig kunna blifva fråga om att underhålla mer än ett veterinärinstitut här i landet.

Det återstår nu att besvara den tredje frågan: hvar skall detta institut förläggas? Här får jag, i motsats till den ärade representanten på göteborgsbanken, såsom min bestämde åsigt uttala, att det *icke* bör förläggas till Skara, denna lilla isolerade ort, der all vetenskaplig väckelse saknas. Väl hafva vi hört Skara prisas både i år och än mera i fjor. En talare skildrade så ej blott staden utan äfven veterinärläroverket och dess bortgångne lärare. Han gick dervid så i detalj, att han berättade oss, att en bland desse aldrig gick utan "sprang", och han var derjemte så nogräknad, att ej säga mer än han visste, att han, vid meddelandet af samme mans härkomst, sade: "han var född af en lappskräddares hustru". Men allt detta beröm, all denna utförlighet och all denna samvetsgranna fullständighet hafva ej förmått att ändra min åsigt. Jag håller således fortfarande före, att veterinärinstitutet bör förläggas till en ort, der beslägtade vetenskapliga institutioner förmå utöfva sin lifvande inverkan på detsamma. I annat fall fruktar jag, att en betänklig sömnaktighet snart torde inträda. Vissa omständigheter utvisa, att man för närvarande i Skara glömt bort hvad vetenskapen kräfver, och så kan det ganska lätt komma att gå ännu en gång.

Jag ser här exempelvis i bilagan till Kongl. Maj:ts proposition om statsverkets tillstånd och behof N:o 7 a bland utgiftsposterna i det dervarande institutets stat följande: "experimentkostnad och vetenskapliga rön 150 R:dr". Är detta allvar, och det måste man ju antaga, så innebär denna fordran de måttligaste anspråk, jag någonsin hört omtalas. Ja, mine Herrar! jag vet sannerligen ej huru det tydligare skulle kunna visas, att vetenskapen håller på att dö ut i Skara.

Vidare finner jag en särdeles betecknande post: "inköp af böcker 300 R:dr". Den som vet hvad det kostar att köpa böcker och att underhålla ett vetenskapligt bibliotek, han måste instämma med mig, att man i Skara synes hafva glömt bort både det ena och det andra.

Nej, mine Herrar! der borta på landsbygden, i Skara, der är vetenskapen i fara att dö, och dit böra vi således icke förlägga en större vetenskaplig institution.

En ärad talare på göteborgsbanken yttrade, att i Skara vore allt så utnärkt väl bestäldt, både med afseende på byggnader och annat, så att, finge man tro honom, behöfde knappast något göras för att der få ett fullständigt institut. Den talare, som näst före mig hade ordet, förklarade dock, att, hvad byggnader beträffar, tillståndet icke är fullt så tillfredsställande. För att få reda på saken, har jag vändt mig till en fackman, som tillika är nogsam bekant med förhållandena i Skara. Han har med afseende på byggnaderna svarat mig: "auditorium, bibliotek, museum, laboratorium och anatomisalar finnas — synbarligen och veterligen — *icke* i Skara".

Mine Herrar! Vetenskapen har påtagligen under sin raska utveckling vuxit skaraboarne öfver hufvudet. Allt tyder på, att de icke förmått att följa med.

Men till slut, när alla andra argument äro uttömda, så kommer man med den "Hernqvistska fonden", och detta, jag medger det, är verkligen något att tänka på. Veterinärkomitén föreslog, att på grundvalen af densamma ordna en klinik och en hofslagaresmedja i Skara. Denna åtgärd synes mig vida lämpligare, än ledamotens på göteborgsbankens förslag, att förlägga en dylik smedja till Stockholm, hvarvid han dock — om jag hörhörde rätt — erbjöd, att instruktionssmeden skulle få professorstitel. Detta tillbud var utan tvifvel afsedt att innebära någonting särdeles lockande för stockholmarne, men hade efter all sannolikhet vunnit mera erkännande i Helsingborg.

Skulle emellertid veterinärkomiténs förslag stå i strid med testamentsbestämmelserna, och denna fond således framdeles som hittills komma att på visst sätt lägga hinder i vägen för vidtagande af behöfliga åtgärder för veterinärundervisningens ordnande, då är jag färdig att afstå den. Vi vore verkligen i sådant fall bättre betjente den förutan.

Jag erinrar mig från min ungdom, att jag en gång frågade en gammal, fattig qvinna, om hvilken jag visste, att hon sett bättre dagar, huru det tillgått, att hon råkat i ett så djupt armod. "Jo", svarade hon, "min man och jag fingo ett stort arf i Holland; men sedan blef det en ändlös rättegång derom och vi förlorade både arvet och den gård, vi förut egde. Alltsammans gick åt till rättegångskostnader och betalning åt advokaterna". Jag fruktar storligen, om vi fortgå på samma sätt som hittills, att den "Hernqvistska fonden" skall föranleda dertill att den svenska veterinärkonsten till sist kommer att med den fattiga qvinnan utropa: "Jag gick under genom arvet jag fick". Jag säger icke detta som ett klander mot den ädle gifvaren; jag vänder mig helt och hållet mot advokaterna.

Med anledning af hvad jag yttrat, anhåller jag om bifall till Stats-Utskottets hemställan i denna punkt.

Herr Statsrådet Wennerberg: Man kan icke annat än vara den siste ärade talaren tacksam för det han efter en lång och tröttsam diskussion för en stund hållit Kammaren vid en munter sinnesstämmning. Det var dock en del af hans anförande som gjorde mig ondt att höra, men, med den kändedom jag eger om min aktade väns sätt att yttra sig, vet jag, att han icke så mycket väger orden, då det är fråga om ett

godt skämt, och jag tager mig särskild anledning att tro att ett sådant var menadt äfven nu, då jag med glädje såg, att han emot slutet af sitt föredrag äfven sjelf skrattade deråt.

Han uppställde strax i början af sitt anförande tre stora och märkliga punkter, under hvilka saken skulle skärskådas, men den sista och utförligaste delen af detsamma handlade om någonting helt annat.

Den första punkten skulle visa nödvändigheten af att en praktik ej saknade teoretisk underbyggnad, ty derförutan blefve hans praktik icke annat än oförsynthet. Detta är fullkomligt riktigt; han har uttalat min och som jag tror de flestes mening i denna fråga, ty hvad betyder väl en praktik utan teori? Men hvarföre har han framhållit just detta? Hvem har väl påstått motsatsen, eller hvarstädes i den Kongl. propositionen står det skrifvet, att man anser veterinärläkaren kunna undvara teoretisk underbyggnad.

Den andra punkten skulle handla om, huruvida det kunde anses behöfligt att hafva två veterinärinstitut. Vore det nu första gången veterinärinstitut skulle inrättas här i Sverige, så tager jag för alldeles gifvet att Riksdagen skulle afslå hvarje förslag, som ginge ut på att etablera två eller flera sådana. Här är dock ett helt annat förhållande; vi ega redan 2 institut, och af dessa har det ena, det äldsta, som i första rummet skaffat vårt land goda veterinärläkare, nu råkat i lägervall, och hvad är då riktigare än att Kongl. Maj:t söker bringa det upp på den punkt, hvarpå ett veterinärinstitut bör stå? När nu härtill kommer att detta institut eger en donation, som ingalunda är att förakta, så tror jag att man icke skall göra någon som helst vinst genom att reducera de två inrättningarne till *en*.

I den tredje punkten har den aktade talaren uttalat den åsigtten, att ett veterinärinstitut borde företrädesvis förläggas här i hufvudstaden, men jag har icke hört honom för denna åsigt förebära annat skäl än att här vore större tillfälle att komma i beröring med andra vetenskaper och deras idkare. Jag ämnar visst icke uppträda mot denna fullt riktiga anmärkning, utan önskar att Stockholm också må få sitt veterinärinstitut bibehållet, men jag tror att det vore illa, om nu, liksom vid förra riksdagen, man skulle gå miste om båda, till följd af en onödig opposition dem emellan. Den största vinsten för landet vore otvifvelaktigt att, då vi redan ega två institut, få dem begge så dugliga som möjligt.

Här hafva gjorts åtskilliga beräkningar och jmförelser med andra länder i afseende å antalet af de för vårt land erforderliga veterinärläkare. Jag förmodar att ingen, som intresserar sig för denna fråga, underlåtit att taga kännedom om det sakrika anförande i ämnet som af Friherre von Essen afgafs i Första Kammaren vid förra riksdagen. Han visade att, enligt den beräkning som komitén för veterinärväsendets ordnande uppgjort i sitt 1865 afgifna betänkande, här i Sverige skulle på hvarje veterinärläkare — för den händelse deras antal uppginge till 300 — komma ungefär 6,383 boskaps kreatur, under det i Frankrike endast 3,900 och i Danmark 5,000 boskapskreatur beräknades på hvarje läkare. Detta var år 1865, då antalet nötkreatur i landet uppgick till 1,111,000; men år 1870 hade detta antal redan ökat med 120,000, och hvartill tron I väl mine Herrar, att antalet i närvarande stund uppgår, efter det sedan 1870 rådande större materiella välbefinnandet? Har man under sådana för-

hållanden fullt skäl tro, att ett enda institut skall kunna beqvämli- gen förse landet med dess behof af veterinärläkare? Det tyckes troligt, att så icke kan ske genom de tid efter annan till Kongl. Maj:ts inkommande ansökningar om anställande inom landet af danske veterinärläkare.

Just inom den trakt, der den gamla veterinärrättningen i Skara är förlagd, har allmogen mest kommit under fund med nyttan af att på nära håll ega tillgång till veterinärer och begagnar sig också af dem allt mer och mer, hvilket den väl icke skulle göra, om den icke insåge fördelarna deraf. Veterinärläkarens närvaro påkallas äfven vid andra tillfällen, än då en pest härjar; vid mångfaldiga lindrigare sjukdomar erfordras hans hjälp, så att det är af lika stor vigt att hafva andra veterinärer att tillgå än länsveterinärer, som att hafva flera läkare än provinciälläkarne.

Den ärade talaren utkastade den beskyllningen, att veterinärrättningen i Skara icke skulle förstå att följa med sin tid och vara alldeles obekant med vetenskapens nuvarande kraf. Blott en flyktig bekantskap med föreståndaren för denna inrättning skulle visst bringa honom på andra tankar, och jag tror, att talaren af hans kolleger i Stockholm kan få höra, att han icke kan vara obekant med vetenskapens framsteg, helst han sjelf icke är obekant för dess idkare i utlandet.

För min del skulle jag anse såsom det lyckligaste för veterinärundervisningen i vårt land, om Riksdagen ville låta veterinärrättningarne i Stockholm och Skara, så vidt möjligt är, åtnjuta lika rätt, och frågan derigenom få den enda lyckliga lösning, jag känner; ty jag tror icke, att man genom att undertrycka någon af dessa inrättningar skall vinna något. Vi hysa i allmänhet den åsigten, att täflan mellan vetenskapliga inrättningar anses för en lycklig sak, och om vi alltså omintetgöra en sådan täflan, skördas väl deraf icke någon vinst för undervisningen, ej heller i längden någon nytta för den stora jordbrukande delen af landets innebyggare.

Herr Ehrenborg: Det måtte visst ligga en ovanligt stor quantitet prosa i frågan om veterinärrättningarne, när till och med den lifaktige gotlandsrepresentanten icke förrän i slutet af sitt anförande lyckats lifva Kammaren. Det synes, som om han haft oturen råka ut för några från Skara utgångna mindre lämpliga eller mindre nyktra medlemmar af veterinärläkarekorpsen, då han haft så mycket klander att anföra mot denna veterinärrättning och gjort dess undergång till sin uppgift. Med anledning af hans anmärkning att man vid denna inrättning icke lagt ned så mycket penningar på böcker, vill jag anmärka, att detta beror derpå, att han och de med honom liktänkande gjort och göra detta fortfarande omöjligt, då de icke bevilja inrättningen de dertill erforderliga medel. Ej heller är inrättningen i yttre hänseende i sådant lägerfall, som man sökt göra troligt, ty byggnaderna äro i godt skick med undantag af smedjan. Hvad beträffar yttrandet, att vederbörande skulle somna af och icke följa med sin vetenskaps framsteg, så behöfver man icke gå långt för att finna den man, som, nitiskt verkande vid denna inrättning, ingalunda tagit intryck af det småstadslif, hvaraf han varit omgifven, utan noga följt med sin vetenskaps utveckling så väl inom som utom landet.

Hvad nu sjelfva den föreliggande frågan vidkommer, så behöfver jag, såsom motionär i ämnet, nu icke vidlyftigt framlägga mina åsikter, utan anser mig företrädesvis böra uttala mig om den af Utskottet anförda meningens, att två fullständiga veterinärinrättningar icke äro behöfliga i vårt land. Jag vill öppet vidröra denna fråga och får bekänna, att jag omfattat den motsatta åsigten och haft svårt att lösgöra mig från den föreställningen, att det skulle vara fördelaktigt att hafva två sådana inrättningar. Jag har ansett, att, då vi redan hafva en fullständig veterinärinrättning i Stockholm, och jemväl hafva i Skara en för veterinärundervisning afsedd betydlig egendom, som med ringa kostnad kan blifva fullständig, så skulle de båda inrättningarne, såsom arbetande under olika lokala förhållanden, kunna komplettera hvarandra, och derigenom en nyttig täflan tillika kunna uppstå; men af det myckna, som under den fleråriga skriftliga och muntliga diskussionen härom blifvit yttradt, har jag verkligen blifvit numera något tveksam i fråga om antalet, huruvida det nemligen vore bäst att hafva blott ett eller två fullständiga veterinärinstitut; och om den förra meningens alltmer gör sig gällande, så böjer jag mig därför. Jag vill icke upprepa de skäl, som å båda sidor blifvit anförda, men har särskildt fäst mig vid ett först nyligen af mig observeradt yttrande i fjor af en ärad ledamot på stockholmsbanken, hvilken, såsom inspektör för kavalleriet, har i frågan vitsord, nemligen att behofvet af veterinärläkare för kavalleriet betydligt bör kunna minskas. Ställer man sig på ståndpunkten af blott *en* fullständig inrättning, så uppstår frågan, hvar denna bör förläggas. Så vidt jag förstår, borde icke mer än *ett* svar kunna derpå gifvas, nemligen att detta bör ske på den plats, der staten redan har en institution, som med en obetydlig kostnad kan blifva fullständig; der inrättningen till betydlig del består uti en donation, hvilken, i händelse inrättningen icke får fortleva på den plats, der den nu finnes, går förlorad; der inrättningen blifvit grundad af den svenska veterinärkunskapens grundläggare, som åt densamma offrat sitt lif och alla sina krafter och vid sin donation bundit det uttryckliga förbehåll, att den skänkte egendomen tillfaller artis veterinärii-huset i *Skara*, men icke annorstädes; der kliniken och sjukmaterielen är fullständigare och allsidigare än i Stockholm; der den kringliggande trakten är tätt bebodd af en jordbrukande befolkning, och der slutligen eleverne kunna leva för det billigaste pris. Så ställer sig saken, när man öfverväger hvar den lämpligaste platsen skulle vara för det enda fullständiga veterinärinstitutet.

Det gifves någon gång ömmande tillfällen, då af två lif, stadda i dödsfara, intetdera kan räddas, utan att offra det ena, då läkarens pligt ljuder honom att rädda modern och låta barnet dö. Tillämpar jag denna bild på veterinärinrättningarne i Stockholm och Skara, så haltar den visserligen i det hänseendet, att Stockholm, som utgått såsom en filial från moderinrättningen i Skara, redan blifvit fullmoget genom åtgärder, som hota att bringa modern till undergång, men likväl är detta redan nu 52-åriga barn dock ännu i visst afseende ett ofärdigt barn, och måste så förblifva, emedan det här i hufvudstaden måste arbeta under en ofullständig klinik. Utan att fästa mig vid antalet hundar i Stockholm, finner jag att sjukmaterialet nästan uteslutande består af hästar,

hvaremot två andra väsendtliga djurslag saknats på sjelfva inrättningen, då nemligen under ett år derstädes behandlats endast 13 nötkreatur och endast 2 djur af det slag, som i inskränktere mening kallas fyrfotingar.

Ställer jag mig således på ståndpunkten af endast *en* veterinärinrättning, så anser jag denna böra blifva i Skara, och hvartill inrättningen i Stockholm då skall användas, angifves af det här öfvervägande antalet hästar. Om i enlighet dermed inrättningen i Stockholm förvandlas till en undervisningsanstalt i riktningen af ett hofbeslageri, då torde den icke behöfva fordra så stora omkostnader.

Jag anser mig emellertid skyldig yrka bifall till Kongl. Maj:ts proposition, som afser *två* fullständiga institut, helst jag motionerat i samma syftning, ehuru jag finner flertalet af Kammarens ledamöter mera benägna för Herr Sven Magnussons motion.

Slutligen vill jag hafva till protokollet antecknadt, att jag anser såsom ett önskningsmål, att, om Riksdagen icke bifaller någotdera af de nu framställda förslagen, utan saken ännu förblifver in statu quo, Regeringen må tillse att någon förändring vidtages i den riktning, att båda inrättningarna blifva likställda, hufvudsakligen derigenom, att inträdesfordringarne i Stockholm nedsättas, hvarpå saken ingalunda skall komma att förlora.

Till sist vill jag, med anledning af hvad en representant för Stockholm yttrat om den ringa afkastningen af Brogård, erinra, att han glömt afkastningen af den befintliga och donerade lösegendomen, som skulle draga en stor ränta, i fall den ginge förlorad och staten nödgades inköpa en motsvarande.

Herr Key: Det är ej mycket uppmuntrande att uppträda kl. ¹/₂ 12 på natten efter en lång diskussion, då ämnet är uttömdt, och då jag redan förra riksdagen utförligt yttrat mig i frågan, hvilken för öfrigt är af den beskaffenhet, att den sätter förunderliga krafter i rörelse. Jag finner detta, då jag ser, att Första Kammarens beslut i frågan utfallit visserligen olika förra riksdagen och denna, men tillika ser att det rätta derstädes nu vunnit seger på en enda röst. Det må derföre ursäktas mig, om jag i denna ihärdiga strid äfven fasthåller min en gång uttalade mening, och jag finner mig ytterligare stärkt i densamma efter Herr Chefens för Ecklesiastik-departementet uppträdande i frågan. Det förefaller mig allt mer och mer oklart, hvad Herr Statsrådet egentligen vill och tänker i saken, och detta må vara en brist i min uppfattning, men jag tror att flere än jag behöfva upplysning i detta hänseende. Herr Statsrådet yttrade att veterinärinrättningen i Skara befann sig "i lägervall", men att den *derföre* "borde bringas upp". Å ena sidan förordade han inrättningen i Stockholm, och å andra sidan tycktes han vilja att Skara skulle blifva likställigt med Stockholm, ehuru det framför detta egde stora fördelar. Skara, får man höra bittida och sent, skall vara såsom undervisningsanstalt mycket bättre än Stockholm, och det redan nu, men detta oaktadt vill man ändå alltid plocka något för Skara, något fattas alltid, och så kommer man till den innersta tanken, som icke är någon annan

än

än att Skara skall blifva likställt med Stockholm och att vi således skola hafva två lika berättigade och fullständiga veterinärinrättningar i landet.

Jag får säga, att det förekommer mig, som om hela denna fråga vore *konstgjord* och *upparbetad*. Det är icke svårt att sätta lif i ett provinsintresse, om man så vill, och åstadkomma den konstlade opinionen, åtminstone uti den orten man kittlar, att dess intresse är hela landets. Det årliga behofvet af veterinärer i vårt land är tolf, och jag frågar då, om det är rimligt att för åstadkommande af en årlig produkt af tolf veterinärer underhålla två fullständiga elementarläroverk? Hvarför skicka vi då icke hellre eleverne att studera i Köpenhamn eller till och med i Paris, hvilket allt skulle blifva billigare. Jag vågar ännu en gång påstå, att frågan om två lika berättigade veterinärläroverk är konstgjord, och så länge behofvet icke är större, kan jag icke, med den största välvilja för veterinärundervisningen och veterinärvetenskapens utveckling, komma till annat resultat, än att *ett*, säger *ett*, fullständigt veterinärinstitut är nog för oss, och då är jag icke tveksam att, i afseende på platsen, gifva företrädet åt Stockholm, der man har Carolinska och Farmaceutiska instituten, der eleverne bredvid sina egentliga studier kunna förvärfa kunskaper, som äro af stor nytta för dem, om de skola blifva skicklige veterinärer.

Jag vill nu aldeles icke i likhet med några föregående talare ingå i jämförelse emellan det olika antalet sjuka hundar, kattor, kanariefoglar och papegojor, som på bekostnad af annat viktigare behandlats i Stockholm och i Skara, utan endast uttala den åsigten, att vi böra låta Skara vara hvad det är och lefva på Hernqvistska donationen, och Stockholm likaledes vara hvad det är. Vi behöfva verkligen icke två fullständiga veterinärinrättningar, förr än efterfrågan öfverstiger antalet veterinärer, och många flera, än nu är händelsen, kunna få anställning och försörja sig på sitt yrke; men, framför allt, vi behöfva icke tvänne läroverk förr än dessa kunna påräkna att *båda* få sina salar fyllda af lärjungar, hvilket är långt ifrån fallet med det enda vi för närvarande ega och som således är öfver nog.

Herr Per Nilsson i Espö: Vid sistförflutna riksmöte uttalade Riksdagen, enligt min tanke, oförtydligt sin mening vara den, att blott ett veterinärinstitut behöfdes i vårt land. Jag förfäktade då denna åsigt och står ännu fast vid densamma. Vid sådant förhållande blir frågan endast den: hvar bör detta institut ligga? Under diskussionen hafva många röster höjt sig till förmån för Skara. Denne plats är dock icke väl vald, och den veterinärinrättning, som der finnes, är ingalunda så tillfredsställande, som den borde vara, och densamma kan, enligt min tanke, aldrig komma att uppfylla sitt ändamål utan stora kostnader. Betänken, mine Herrar, hvilken ofantlig skilnad det är att hafva ett veterinärinstitut i en stor stad mot att förlägga det till en liten stad. Om detta institut skulle förläggas till Skara, vore det, för lyftande af det vetenskapliga studiet till den höjd som vederbör, nödvändigt att anskaffa ett stort bibliotek och stora vetenskapliga samlingar. Om institutet deremot inrättas på en ort, der tillgång redan finnes till bibliotek och vetenskapliga samlingar, kan

man vara försäkrad om att erhålla dugliga lärare. Dugliga vetenskapsmän vilja nemligen icke söka platser på en ort, der sjukvårdsmaterialet befinner sig på så skilda ställen, att man deraf icke kan draga den nytta som vederborde. I utlandet har man allmänt omfattat en ny idé, nemligen att förlägga veterinärrättningarne till universitetsstäderna. Derom har i vårt land intet förslag väckts, och således är det ej värdt att bringa sådant på tal, men jag är öfvertygad derom, att, om veterinärvetenskapen skall ernå någon högre utveckling, så bör detta kunna ske vid universiteten, der kostnaderna för anskaffande af vetenskapliga apparater böra blifva mindre än på något annat ställe.

En talare på göteborgsbänken jemförde antalet af de nötkreatur, som årligen vårdats i Skara, med dem, som erhållit vård i Stockholm. Det är sannt, att de senares antal icke varit stort, men man bör besinna, att veterinärrättningen i Stockholm kan och bör utvecklas till en högre ståndpunkt, än den hittills intagit.

Vidare har man sagt, att Stockholm är en obehvämlig plats för ett veterinärinstitut, emedan här icke skulle finnas så mycken boskap som i Skara. Jag tror dock för min del och är öfvertygad, att hvar och en, som eger sakkunskap i detta fall, skall vitsorda, att det icke låter sig göra att uppbygga lasarettor för sjuka kreatur, ty de kunna ej föras långa vägar, utan måste i allmänhet vårdas hemma. Att det går väl för sig att hafva ett veterinärinstitut endast i Stockholm visade sig, då den senaste färkoppepidemien utbröt inom Malmöhus län. Hvilka åtgärder vidtogos då? Jo, man telegraferade till Stockholm, och föreståndaren vid veterinärrättningen härstädes nedreste till platsen med sina elever. Så kan i följd af nutidens lätta kommunikationer ske när helst en sjukdom utbryter i någon trakt af landet. Det är då ej svårt att genast få skickliga djurläkare dit, och om dessa då medtaga sina elever, yppas ett gynnsamt tillfälle för dem att fullkomna sin praktik.

Jag skulle hafva önskat vederlägga ännu flera af de å motsidan anförda skäl, men vid denna sena timma skulle det vara föga passande att längre upptaga tiden, hvarföre jag inskränker mig till att yrka bifall till Utskottets förslag.

Herr *Fredricson* instämde med Herr Per Nilsson.

Grefve Sparre: Här har af tvänne talare blifvit med mycken skärpa uttaladt, att det skulle vara ett ortintresse, som sökte göra sig gällande i denna fråga, och en af desse talare har särskildt karakteriserat detta intresse såsom ett "konstgjordt". Den förste talaren erkände likväl, att det är 6 eller 7 län med en befolkning af $1\frac{1}{2}$ million människor, som uttalat sig till förmån för ett veterinärinstitut i Skara. Nåväl, man måste medgifva, att i ett land sådant som vårt, med en folkmängd af omkring 4 millioner, ett uttalande af $1\frac{1}{2}$ million af befolkningen är förtjent af något afseende, och att det icke är på sin plats att tala om ortintresse, då detsamma rör nästan halfva landets befolkning. Jag ber att få fråga den ärade talaren på stockholmsbänken, om ej han sjelf representerar och talar för ett ortintresse lika väl som jag. Han tillade att, om ett veterinärinstitut i Skara är af stort intresse för orten, sådant ock

bör med handlingar bevisas. Jag svarar: detta är redan bevisadt ej blott genom den donation, som är grunden till nämnda veterinärinrättning, utan äfven genom de summor vederbörande landsting anslagit för samma inrättnings upprätthållande. Men jag frågar den ärade talaren: hvad har den ort, han representerar, gjort för veterinärinstitutet i Stockholm? Må han nämna ett enda öre, som dertill anslagits af någon enskild person eller af kommunalrepresentationen! Om det således blott är fråga om att med penningeuppoffringar bevisa sitt intresse — och hela hans deduktion synes mig hafva gått derpå ut — så säger jag, att han bevisat rakt intet.

En ärad talare på gotlandsbänken har med sin vanliga liffighet talat om nödvändigheten af att ställa veterinärundervisningen i vårt land på en vetenskaplig ståndpunkt. Herr Statsrådet och Chefen för Ecklesiastik-departementet har redan svarat den värde talaren, att han har ett besynnerligt sätt att tala om annat än det, som hör till ämnet. Jag har ej hört någon person förorda qvacksalveri eller okunnighet, men då man talar om två veterinärinstitut, trodde jag att man åsyftade att bringa undervisningen vid begge instituten till den höjd, att de kunde täfla med hvarandra. Men, säger den ärade talaren, just det förhållande, att Skara veterinärinrättning begär så litet penningar, bevisar att vetenskapen der icke nått någon högre utveckling. Ja, om proban derpå består uti att framkomma med stora pretentioner på statsanslag, då medger jag att Stockholm har företrädet, ty för veterinärinstitutet derstädes begär man ej mindre än 600,000 kronor, då vi deremot begära några tusen allenast.

Vidare får jag emot samme talare erinra, att det icke är tillräckligt att våra veterinärläkare erhålla goda teoretiska insigter, de måste äfven sättas i tillfälle att kunna praktiskt utbilda sitt omdöme. Hvarföre har man så ifrigt sträfvat efter att uppbringa Carolinska mediko-kirurgiska institutet till en fullständig medicinsk läroanstalt? Jo, emedan här i hufvudstaden är det största tillfälle för dem, som egna sig åt läkarens yrke, ej blott till teoretiskt utan äfven till praktiskt vetenskaplig utbildning just i följd af den stora folkmängd, som här finnes samlad på ett ställe. Det är precis detsamma vi, som tala för ett veterinärinstitut i Skara, vilja. Vi vilja hafva institutet förlagdt på en sådan plats, der en betydlig praktik finnes. Såsom vi redan hört, är det, i afseende å hästar, i Skara, tillfälle till dubbelt så stor praktik som i Stockholm, och jag må tillägga att, hvad nötkreaturen beträffar, praktiken är 10—12 gånger större i Skara än i Stockholm. Här är nemligen en stor brist på boskapsdjur, föranledd just af hufvudstadens läge emellan Mälaren och Saltsjön. Jag begriper ej huru man här kan få någon praktik i fråga om nötkreatur, då de måste på långa vägar hitföras. Således, af samma skäl som Carolinska institutet inrättades här i Stockholm, bör ett veterinärinstitut förläggas till Skara, enär der är tillfälle till en betydlig praktik, och jag tror att äfven den ärade talaren måste medge, att en teoretiker utan praktisk erfarenhet, han är och förblir en skolfux, som ej duger för sitt yrke.

Man har länge sagt och mångfaldiga gånger anfört den så kallade veterinärkommitténs yttrande, att vi ej behöfva flere än 300 civile veteri-

närläkare och att detta utgjorde grunden för åsigten att blott ett veterinärinstitut är behöfligt. Jag ber att få upprepa hvad Herr Ecklesiastikministern nyss erinrade, eller att antalet kreatur i vårt land på de senaste 11 eller 12 åren oerhördt tillväxt. Men tillika bör i betraktande tagas äfven den omständighet, att kreaturen nu för tiden äro af ett långt större värde än förr. Deras förlust är mera känbar nu, och derföre eggar man dem ock bättre vård än förr. Jag vet ej, på hvilka grunder veterinärkomitén kommit till det antagande, att 300 veterinärläkare äro för vårt land tillräckliga, men hvad jag vet är, att Elfsborgs läns landsting, inseende nödvändigheten af att länet erhöle ett lämpligt antal skickliga veterinärläkare, anslagit medel för aflönande af 13 veterinärläkare utöfver den af staten underhållna. Hvem skulle väl för några år sedan hafva tänkt sig 13 djurläkare i ett enda län? Men just derföre att medlemmarne af Elfsborgs läns landsting insågo behovet af att boskapsdjuren erhöle större omvårdnad och bättre skötsel än förr varit vanligt, beviljade de utan prut nyssnämnda anslag. Med antagande att rikets öfriga län hvar för sig behöfva lika många veterinärläkare som Elfsborgs län, tror jag att man ganska snart kommer att öfverskrida den af veterinärkomitén antagna normalsiffran 300.

Beträffande frågan om behovet af 1 eller 2 veterinärrättningar i vårt land, vill jag icke bestämdt yttra mig derom. Då Herr Ecklesiastikministern ansett två sådana inrättningar af behovet påkallade, anser jag sådant ingalunda vara till skada för landet, såvida nemligen veterinärinstitutet i Stockholm inrättas med iakttagande af den största möjliga sparsamhet, och man ej i likhet med representanten från Gotland anser summans storlek såsom ett kriterium på anstaltens förträfflighet. Men om man blefve ense derom att blott ett veterinärinstitut är behöfligt för vårt land, och jag skulle blifva satt i nödvändigheten att välja mellan Skara och Stockholm såsom endera platsen för nämnda institut, då får jag i likhet med Herr Ehrenborg förklara, att jag obetingadt gifve Skara företrädet just med afseende å dess belägenhet och donationen, hvilken senare otvifvelaktigt kommer att återgå till testators arfvingar, i händelse veterinärrättningen derstädes upphör att finnas till. Jag betviflar visst ej tillvaron af vetenskapligt lif här i Stockholm och tror äfven att veterinärundervisningen skulle kunna deraf draga ganska stor nytta, men jag kan icke, på sätt en föregående talare tyckes göra, inse hvad nytta de som studera veterinärvetenskapen, skulle kunna hemta af Teknologiska institutet, såsom läroanstalt betraktadt. Hvad jag vet är, att så väl våra universitet som våra landtbruksinstitut, i afseende å hvilka jag ej precis hört någon säga att det vetenskapliga lifvet der är utdött, icke ansetts nödvändigt böra förläggas i hufvudstaden. Jag tror att dessa läroanstalter åtminstone i vissa vetenskapsbrancher någorlunda motsvara sin bestämmelse; kanske den värde talaren vill i sin ifver hitflytta landtbruksinstitutet vid Ultuna och Alnarp? Om detta vore till vetenskapens fromma, det vet jag ej, men icke vore det till landtbrukets, det är visst.

Jag är vid denna sena timme skyldig Kammaren den uppmärksamhet att ej vara alltför vidlyftig i mitt anförande. Jag skall således ej längre behålla ordet. Jag har emellertid ansett mig pliktig och kanske äfven berättigad att försvara ett intresse, som man här behagat förklara för

konstgjordt. Jag bestrider ej att den ort, som kan hafva intresse af en veterinärinrättning i Skara, äfven är skyldig att i någon mån bidraga till densammans underhåll, men så länge veterinärundervisningen är en statsangelägenhet och ifrågavarande donation till veterinärinrättningen i Skara finnes, tror jag att de landsting, frågan rörer, kunna anses berättigade att frambara sin önskan, att ofvannämnda inrättning måtte hållas vid lif och ej afsigtligt mördas.

Jag förenar mig med dem, som yrkat bifall till Herr Sven Magnussons motion.

Herr Jöns Pehrsson: Jag skall ej blifva mångordig. Då min motion ej tillvunnit sig något understöd, kan jag gerna låta den falla. Förlidet är förfäktade jag den åsigten, att ett veterinärinstitut ej borde förläggas i Stockholm, och jag är ännu af samma åsigt. Under förutsättning att alla äro ense derom, att blott ett veterinärinstitut bör finnas i vårt land, är det för mig alldeles likgiltigt, hvar det förläggas, blott det icke blir här i hufvudstaden. Denna plats är nemligen fullkomligt olämplig i ekonomiskt afseende.

Hvad det vetenskapliga lifvet beträffar, så tror jag, att det kan utvecklas på hvilken ort som helst. Det är således ej absolut nödvändigt att ett veterinärinstitut just derföre bör förläggas här i Stockholm, utan framför allt bör detta läggas i en ort, der tillgången till praktik är som störst.

För min del och då jag ej är fullt säker derpå, att vi för framtiden skola blifva befriade från det här stockholmsbyggandet, tror jag det enda rätta var att bifalla Utskottets hemställan. Men om Herr Sven Magnussons motion blefve antagen och Riksdagen sålunda komme att uttala en bestämd åsigt, så kunde dermed vinnas den fördel, att Regeringen fick veta, att Riksdagen ej kommer att anslå medel till flera än ett veterinärinstitut. För närvarande vill jag således förena mig med dem som yrkat bifall till Herr Magnussons motion.

Herr Rylander: Det kan anses orätt af mig att vid denna sena timme yttra mig i frågan, men då det är länge sedan jag begärde ordet, må det nu tillåtas mig att i största korthet tillkännagifva min åsigt i ämnet.

En talare på stockholmsbanken yttrade, att det af Skaraborgs läns landsting och 55 ledamöter af Elfsborgs läns landsting afgifna förord till veterinärinrättningen i Skara utgjorde den döda vigten. Jag vill fråga denne talare, om han icke tror att hans timtals långa anförande, hvaraf icke fjerdedelen tillhörde denna fråga, äfven innehöll den döda vigten, att det här gällde ett ortintresse och en inrättning, hvilken vederhörande landsting borde sjelfva underhålla. Herr Grefve Sparre har dock redan visat, att saken är en statsangelägenhet.

Hvad nu beträffar striden emellan Skara och Stockholm, så, om man ser på antalet och slaget af de djur, som vårdats vid hvardera af de två veterinärinstituten derstädes, förvånas man öfver den klinik, som finnes här i Stockholm. Hvilka slags djur hafva här vårdats? Jo, hundar och kattor, men högst obetydligt af de ädlare husdjuren.

En annan talare påstod, att Skara veterinärinrättning icke utsläppt några dugliga djurläkare. Jag känner icke, huru härmed må förhålla sig, men jag är fullt öfvertygad derom, att, om man ger Skara veterinärinrättning fullt tillräckliga lärarekrafter, från detta läroverk komma att utgå lika goda djurläkare som från veterinärinstitutet i Stockholm.

Herr Kolmodin, som talade om många saker, som ej hörde till ämnet, varnade för faran att utskicka veterinäreleverne på landsbygden. Jag kan ej se någon fara deri; lifvet i landsortsstäderna är mycket mera ordentligt och allvarligt än i en stor hufvudstad. För öfrigt torde det ej kunna bestridas, att såväl byggnadernas underhåll som lärarnes aflöning skulle medföra vida mindre kostnader i Skara än i Stockholm. Då här till kommer att till veterinärinrättningen i Skara finnes en stor donation, förvånar det mig högeligen, att Riksdagen ej vill taga vara på densamma.

Herr Per Nilsson yttrade, att hornboskapen ej kan föras långa vägar, men se vi på Stockholm med dess läge mellan Mälaren och Saltjön och omgifvet af sjöar och små smala landtungor, så finna vi, att der ej kan finnas någon synnerligt stor tillgång på nötkreatur. Inne i landet är förhållandet åter motsatt det förra och der behöfva de ej föra sin boskap på så långa vägar.

Enligt min åsigt kan ett veterinärinstitut ej förläggas lämpligare och billigare än i Skara, och derfore yrkar jag bifall till Herr Sven Magnussons motion.

Herr Sven Magnusson: Herr Talman! Enär min motion rönt det understöd, som nu kommit den till del, och så talangfulla talare tagit den i försvar, kunde jag nöja mig med att yrka bifall till densamma; dock några ord:

Sedan Utskottet citerat motiven till det slut, hvartill Utskottet vid senaste riksdagen kommit, bland annat detta: "Utan att förbise den nytta, som veterinärundervisningen möjligen skulle kunna hemta af en vetenskaplig täflan mellan tvänne fullständiga och likställda läroverk, har Utskottet likväl funnit denna fördel ingalunda motsvara de kostnader för staten, som skulle uppstå genom en dylik anordning, hvilken för det närvarande ej heller är betingad deraf, att något större antal personer egna sig åt ifrågavarande undervisning. Veterinärelevernes antal utgjorde i Stockholm vid 1871 års slut nitton och i Skara vid slutet af läsåret 1871—1872 elfva. Uti sitt den 24 Maj 1865 afgifna betänkande har förenämnda komité uppgifvit det då befintliga antalet civile veterinärläkare till 110. Detta antal ansåg komitén böra uppbringas till 300. För att bibehålla veterinärkorpsen vid denna numerär behöfdes, enligt komiténs beräkning, årligen 12 nya veterinärläkare. Här af torde framgå att, om afseende äfven fästes på framtida förhållanden, veterinärundervisningen med en fyraårig kurs icke behöfver afse ett större antal elever, än att de lämpligen kunna bildas vid ett läroverk." Der efter har Utskottet, under åberopande af denna (som orden falla) af senaste Riksdag gillade åsigt, afstyrkt såväl Kongl. Maj:ts nådiga framställning om ökad anslag till Skara veterinärinrättning som min motion med förslag till en underdånig skrifvelse till Kongl. Maj:t om ordnandet af ett

enda veterinärintstitut för hela riket i staden Skara. Utskottet har väl i sin motivering sålunda fullkomligt gillat de åsikter äfven jag vågat hysa i veterinärfrågan, nemligen den, att ett enda veterinärläroverk, väl ordnadt, skulle blifva tillräckligt för hela landet; men Utskottet har icke funnit skäl tillstyrka Riksdagen besluta en underdånig skrifvelse till Kongl. Maj:t i den riktning jag i min motion angifvit om ordnandet af detta enda veterinärintstitut på den *enda* lämpliga plats i hela riket, staten för närvarande har att förfoga öfver. Jag får sålunda taga för gifvet, att Utskottet ännu fasthåller vid sin vid senaste riksdag uttalade öfvertygelse, att i hufvudstaden med någon million kronor uppföra ett hem för institutet. Jag har i min motion sökt utreda att ett sådant tillvägagående skulle vara allt för mycket förlustbringande för staten, alldenstund staten redan har, vid inrättningen i Skara, åbyggnader färdiga att mottaga de elever, som nu finnas vid båda rikets veterinärläroverk. Så mycket angelägnare borde staten vara att tillgodogöra sig framlidne Professor Hernqvists donerade fasta egendom m. m., värd 100,000 kronor, som arfvingarne, ifall veterinärrättningen å denna egendom ej i enlighet med donationshandlingarne upprätthålles, säkert komma att sätta sig i besittning af hela donationen; och detta, mine Herrar, skulle väl icke heller vara rätta sättet för staten att hedra den ädle gifvarens, grundläggarens af Sveriges första veterinärskola, minne. Jag för min del tror icke att, om Riksdagen beslutade lemna Skara veterinärskola åt sitt öde, Kongl. Maj:t skulle sanktionera ett sådant beslut.

Hvad sjukvården af de i Stockholm förlagda regementenas hästar liksom stadens och dess omgifningars boskap och husdjur beträffar, tror jag denna sjukvård skulle kunna med visshet påräknas lika god som nu genom den veterinärkliniska anstalt med sjukstall och hofbeslagssmedja, som jag i min motion föreslagit och hvartill den ena af institutets gårdar med skäl torde kunna användas. Den andra af dessa gårdar kan nu mera genom försäljning inbringa 2 à 300,000 kronor.

Då förhållandena nu äro sådana, att staten har fullt lämplig plats för veterinärintitutet, om det förlägges till Skara, kan jag icke tänka mig att Riksdagen skulle besluta uppföra dyrbara byggnader i Stockholm för institutets inrymmande. Måhända kan den tid komma, då man får ångra att man äflats för att få alla läroanstalter förlagda i hufvudstaden. Om denna stad t. ex. blefve utsatt för anfall eller belägring af en fiende, torde vi nog få erfara vådan af att hoga alla anstalter för bibringande af menskligt vetande på en för dylika faror företrädesvis utsatt plats. Man vore då kanske glad att hafva någon eller några deraf placerade på annan ort inom riket.

En talare på gotlandsbänken uppgifver, att inga hus finnas vid veterinärrättningen i Skara, lämpliga att inrymma veterinärintitutet. De äro i dåligt skick, de äro alldeles ruttna. Hvar den ärade talaren än fått denna uppgift, så är den åtminstone icke sann. Jag får upplysa, att jag inlemnat i Stats-Utskottet ritningarne till alla vid nämnda inrättning befintliga hus eller åbyggnader och hvilka alla äro i förträffligt skick ock kunna, som jag förut antydt, inrymma alla de elever, som för närvarande inom landet studera veterinärvetenskapen. Ritningarne kunna icke vid denna sena timme utfås, men Herrarne torde icke underlåta att

taga dem i skärskådande och förvissa sig om riktigheten af mitt yttrande i denna del af frågan.

Samma ärade talare framkastade ock allvarsamma varningar att man icke skulle förlägga institutet på en isolerad ort, der den skulle dö sotdöden. Jag vill endast svara: Gif Skara veterinärinrättning behöfligt antal lärare och gif dem rätt att examinera sina lärjungar så, att dessa få rätt att söka anställning, så skall icke lång tid förflyta innan Stockholms institut kommer att dö den sotted han skildrade med så varnande stämma.

Man har ock under debatten i afton sagt, att Skara veterinärinrättning icke mäktat uppfylla sin bestämmelse. Det vore i sanning icke underligt om så vore, efter de trakasserier och öden den genomgått. Då emellertid icke mindre än 114 lärjungar sedan 1855 besökt skolan, torde ett sådant omdöme af vedersakarne vederlägga sig sjelft. Genom skickliga lärare och det intresse orten och enskilde visat inrättningen, har densamma på ett ädelt sätt bevarat och häfdat sitt anseende. Dertill har dock fordrats omtanke, då icke staten offrat mer än 4,100 kronor i årligt anslag. Inrättningen har, så att säga, lemnats åt sig sjelf, då deremot Stockholms institut i årsanslag erhållit 31,200 kronor, ehuru elevantalet, som der studerat i veterinärvetenskapen, understundom understigit antalet vid Skara inrättning.

Jag vill icke längre pröfva Kammararens tålmod, utan yrkar afslag å Utskottets betänkande och bifall till min motion.

Grefve Björnstjerna: Jag skulle icke hafva begärt ordet vid denna långt framskridna timme, derest icke alla de ledamöter på bohusläns- och vestgötabänken, hvilka yttrat sig under denna öfverläggning, jemte det de med synnerlig ifver framhållit Skaras för mig obekanta fördelar, på samma gång med eftertryck och stor säkerhet förklara, att det vore en omöjlighet för veterinärinstitutet i Stockholm att någonsin kunna på ett fullt tillfredsställande sätt uppfylla det ändamål, för hvilket det samma tillkommit, enär vid detta institut till följd af läget och nejdens beskaffenhet kliniken vore och aldrig kunde blifva annat än ensidig. Jag tror likväl, att Herrar vestgötar få lof att något pruta med sig beträffande dessa påståenden. Då Kongl. Maj:t behagat uppdraga åt mig ordförandeskapet i styrelsen för detta institut, torde Kammararen ursäktas, om jag för ett ögonblick tager tiden i anspråk för att beriktiga de uppgifter, som lemnats angående institutets praktiska vaksamhet och befintligheten af det underlag, som dertill erfordras. Jag har här i min hand åtskilliga sifferuppgifter, hemtade ur Statistiska centralbyråns sammandrag af landshöfdingeembetenas senaste femårsberättelser, belysande förhållandena på båda de platser, om hvilkas inbördes företräden här tvistas. Detta är ett säkert och tillförlitligt dokument, hvars vitsord icke läror kunna jäfvas. De uppgifter Grefve Sparre meddelat, jag vet icke med stöd af hvilken auktoritet, torde alltså, i hvad de med nämnda officiella handling icke öfverensstämman, få vika tillbaka. Af femårsberättelserna framgår sålunda, att år 1870 funnos i Stockholms stad 1,246 kor, under det att samtidigt i staden Skara antalet endast utgjorde något öfver 300 stycken. På det förra stället funnos alltså tre gånger så många kreatur som på det senare. Dessa kor egas till större delen af så kal-

lade kogubbar, bosatte på Ladugårdslandet, således några stenkast från veterinärrättningen. Hvad *hästar* beträffar, hade Stockholm år 1870 2,867 stycken, då i Skånings härad funnos endast 2,502. Följaktligen egde Stockholms stad då öfver 300 hästar mer än hela det härad, inom hvilket Skara är beläget. Dessutom funnos uti Stockholms län inom en omkrets af en mil kring hufvudstaden år 1871 1,110 hästar 1,521 oxar, 4,040 kor och 140 tjurar. Dels i Stockholm och dels inom en rayon af en mil deromkring funnos således sammanlagdt 3,977 hästar, 1,521 oxar, 5,286 kor och 140 tjurar. I Skånings härad funnos år 1872 2,502 hästar, 1,071 oxar, 6,129 kor och 107 tjurar. Häraf visar sig, att antalet kor i Stockholm och dess närmaste omnejd väl var något mindre än i Skånings härad, men om man sammauräknuar hela antalet af hästar och hornboskap på båda dessa ställen, finner man, att resultatet utfaller till gifven fördel för hufvudstaden och dess omgifning, som tillsammans räknade 10,927 kreatur mot Skånings härad 9,809 stycken. Det visar sig således, att, trots allt hvad Herrarne på vestgötabänken och särskildt Grefve Sparre haft att anföra i motsatt riktning och till Skaras lof, förhållandet gestaltar sig i verkligheten till nackdel för det mångbeprisade Skara. Men, invänder man, huru kan det då komma sig, att under föregående år vid veterinärrättningen i Stockholm endast vårdats 13 nötkreatur. Ja, mine Herrar, dertill är anledningen ingen annan än den, att Riksdagen icke beviljat medel till oundgängliga reparationer å byggnaderna vid institutet, till följd hvaraf, bland annat, inträffat, att just det hus, som är afsedt för upptagande af sjuka nötkreatur, måst stängas; emedan det hotade att ramla ner. I afseende å denna del af sjukvården kan likväl anmärkas, att vid veterinärrättningen är anordnad en ambulatörisk klinik för behandling af boskapsdjur och vid denna har, efter hvad veterinärinstitutets årsberättelse år 1873 utvisar, vårdats betydligt öfver 1,000 kreatur.

I öfrigt förekommer, att de uppgifter, som under diskussionen meddelats rörande sjukvården vid veterinärrättningen i Skara, i åtskilliga delar tariffa afprutning och rättelse. Man har t. ex. hänvisat till det stora antal kreatur, som vid detta institut undergått klinisk behandling, och man uppgaf särskildt sjukvårdade icke mindre än 3,200 hästar. Nu är likväl att märka, att bland dessa förekomma icke mindre än 752 hästkreatur, som blifvit *skodda*. Jag må säga, att jag hittills aldrig hört, att skoning af hästar ansetts utgöra någon beståndsdel af den veterinära sjukvården. I sådant fall blefve förhållandet vid veterinärrättningen i Stockholm ännu mera storartadt, då derstädes under sistlidet år blifvit skodda 6,000 hästar och underlagda 23,340 hästskor.

Hvad slutligen hufvudsaken beträffar, kan jag vara ganska kort. Jag förmodar att få af Kammarens ledamöter på allvar vilja förorda bifall till Herr Sven Magnussons motion, då densamma, för så vidt jag kunnat uppfatta den, hufvudsakligen afser en underdånig skrifvelse till Kongl. Maj:t och frågan om en dylik skrifvelse nu förfallit, sedan Första Kammaren redan godkänt Stats-Utskottets hemställan i denna punkt. Jag har icke heller hittills hört någon talare uppträda för att understödja Herr Ecklesiastikministerns förslag att upprätta tvänne sidoordnade och fullständiga veterinärinstitut i landet. Lika litet har jag förnummit,

att någon af dem, som yttrat sig emot detta Regeringens förslag, gifvit till känna någon skymt af afsigt att tillintetgöra Skara veterinärinstitut. Man har ju fast hellre ganska tydligt uttryckt den önskan, att denna inrättning, sådan den nu är anordnad, måtte få i frid och ro fortsätta sin gagnande verksamhet. Man har endast framhållit nödvändigheten af *ett verkligt* fullständigt veterinärinstitut i vårt land — men endast ett — och velat, att vi skulle samla våra krafter för att skapa detta för oss så högt af behovet påkallade läroverk. Jag vågar ytterligare påstå, att allt talar för att detta läroverk förlägges till Stockholm. Jag tror nemligen det vara af framstående vigt, att veterinärinstitutet upprättas der det kan verka i samband med och stödjas af andra vetenskapliga inrättningar. Veterinärkunsskapen eger så nära frändskap med den medicinska, att den lika väl som denna bör idkas på ett ställe, der den har tillgång till de stora muséer och rika samlingar, som i denna väg finnas i hufvudstaden. En annan vigtig omständighet är ock den, att ett dylikt institut icke får ligga afsides för sig sjelft i en småstad. Utan öfvervakande från högre myndigheter, och undandragen allmänhetens ögon, förfaller den der lätt. Här i hufvudstaden åter, under Sundhetskollégii närmaste uppsigt med rik tillgång på lärare i alla ämnen och med uppmärksamhet följd af fullt kompetente fackmän, måste institutet sporras till förnyade ansträngningar och lifgifvande verksamhet.

På dessa skäl yrkar jag bifall till Stats-Utskottets förslag.

Herr Ehrenborg: För den händelse någon af Kammarens ledamöter, som eljest ämnat lemna sin röst för bifall till Herr Sven Magnussons motion, skulle låta sig derifrån afhålla af den uppgift, som den siste talaren lemnat, att Herr Magnussons förslag endast skulle afse en underdånig skrifvelse i ämnet till Kongl. Maj:t, har jag ansett mig böra upplysa, att detta icke är förhållandet, enär sagda förslag äfven innefattar fråga om ett extra anslag af 10,000 kronor för nästkommande år.

Vidare anhåller jag med anledning af den jemförelse densamme talaren anställt mellan Stockholm och dess omnejd å ena sidan och Skånings härad å den andra, på grund deraf, att Skara är inom detta härad beläget, få meddela, att tre andra härad med sina gränser tillstötat staden Skara på blott en half och en fjerdedels mils afstånd.

Öfverläggningen var slutad. Enär Utskottets hemställanden under Litt. a och Litt. b i förevarande punkt blifvit i ett sammanhang behandlade, och de yrkanden, som under öfverläggningen framstälts, omfattade båda momenten, så gäfvos nu äfven propositioner rörande punkten i dess helhet, nemligen: först på bifall till Utskottets hemställanden under så väl Litt. a som Litt. b, vidare på yrkandet att, med afslag å Utskottets hemställan i det förra momentet äfvensom å de i det senare omförmälda motioner, Kongl. Maj:ts nådiga proposition i ämnet måtte bifallas, och slutligen på bifall till det i Herr Sven Magnussons motion, N:o 121, framlagda förslag. Herr Talmannen fann den förstnämnda af dessa propositioner vara med öfvervägande ja besvarad; men begärdes då votering, i anledning hvaraf Herr Talmannen, för kontrapositionens bestämmande, ånyo upptog de två andra yrkandena, af hvilka det som afsåg bifall till Herr

Sven Magnussons förslag förklarades hafva röstöfvervigt. Då emellertid omröstning äskades äfven angående kontrapositionen, blef först en så lydande voteringsproposition uppsatt, justerad och anslagen:

Den, som till kontraposition i hufvudvoteringen öfver 34:de punkten mom. a och b af Stats-Utskottets utlåtande N:o 20 a antager deras mening, som yrka att öfver Utskottets hemställanden måtte i sin helhet beslutas medelst bifall till de förslag, som framstälts i Herr Sven Magnussons motion, N:o 121,

röstas ja;

Den, det ej vill,

röstas nej;

Vinner nej, är till kontraposition antaget yrkandet, att Kammaren, med afslag å så väl Utskottets hemställan i mom. a som jemväl de i mom. b omförmälda motioner, måtte bifalla Kongl. Maj:ts nådiga proposition i ämnet.

Voteringen företogs och utföll med 60 ja mot 67 nej; hvadan propositionen för den derpå följande hufvudvoteringen erhöi denna lydelse:

Den, som bifaller hvad Stats-Utskottet hemställt under Litt. a och b i 34:de punkten af Utskottets utlåtande N:o 20 a,

röstas ja;

Den, det ej vill,

röstas nej;

Vinner nej, har Kammaren, med afslag å såväl Utskottets hemställan i mom. a som jemväl de i mom. b omförmälda motioner, bifallit Kongl. Maj:ts nådiga proposition i ämnet.

Hufvudvoteringen visade 96 ja mot 38 nej; och hade alltså Utskottets ifrågavarande hemställanden blifvit af Kammaren bifallna.

Som tiden nu var långt framskriden, uppsköt den vidare föredragningen af detta utlåtande till ett blifvande sammanträde.

§ 7.

Herr *Nils Petersson*, hvilken anmält att han icke begagnat sig af den ledighet från riksdagsgörömålen, som förut blifvit honom beviljad, erhöi nu, på begäran, sådan ledighet under 6 dagar från och med den 27 i denna månad.

§ 8.

Anmälades följande inkomna ärenden:

Stats-Utskottets memorial och utlåtanden:

N:o 72, angående utdelning af exemplar utaf Konstitutions-Utskottets tryckta memorial och öfriga expeditioner vid 1809—1810 års riksdag;

N:o 73, angående pension åt aflidne Sekreteraren i Riksgälds-kontoret C. G. Stuarts enka;

N:o 74, angående förhöjning i aflöningen för Vaktmästaren vid Justitieombudsmans-expeditionen;

N:o 75, om anvisande af de i Regeringsformens 63 § föreskrifna kreditivsummor;

N:o 76, i anledning af väckt motion om öfverlemnande till Riksgälds-kontoret af vissa för landtförsvaret afsedda kassor och fonder m. m.; och

N:o 77, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga proposition angående dyrtidstillägg för kleresistaten vid Kongl. flottan m. m.; samt

Sammansatta Stats- och Banko-Utskottets utlåtande N:o 1, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga proposition angående ändringar i Kongl. förordningen den 26 April 1861, rörande de allmänna grunderna för hypoteksföreningars bildande och framtida verksamhet.

Dessa ärenden blefvo nu för första gången bordlagda; och skulle desamma uppföras främst å föredragningslistan för Kammarens nästa sammanträde. Kammaren beslöt äfvenledes, uppå hemställan af Herr Talmannen, att Bevillnings-Utskottets betänkanden N:is 6 och 7 skulle å nyssnämnda lista sättas näst efter Banko-Utskottets memorial N:o 11.

§ 9.

Justerades protokollsutdrag rörande de i detta sammanträde fattade beslut.

Kammarens ledamöter åtskildes kl. $\frac{3}{4}$ 1 på natten.

In fidem
H. Husberg.